

G. e

5627

ÉRTEKEZÉSEK A M. KIR. HORTHY MIKLÓS TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR TÖRTÉNELMI INTÉZETÉBŐL

---

7. SZ.

**SZOMBATHELY
FRANCIA MEGSZÁLLÁSA
1809-BEN**

ÍRTA:
GŐCZE REZSŐ

SZEGED, 1944.

képes iktatással
képesre

ÉRTEKEZÉSEK A M. KIR. HORTHY MIKLÓS TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR TÖRTÉNELMI INTÉZETÉBŐL

---

7. SZ.

**SZOMBATHELY
FRANCIA MEGSZÁLLÁSA
1809-BEN**

ÍRTA:
GŐCZE REZSŐ

SZEGED, 1944.

G.e. 5627

1982

Martineum Könyvnyomda Rt. Szombathely, Gr. Széchenyi István-utca 4—6
Felelős nyomdavezető: Maitz Ferenc.

I.

A két császár és Magyarország.

A XIX. század első évtizedében lefolyt háborúk Napoleont a hadvezéri dicsőség és a politikai hatalom zenitjére emelték. Az 1809-es év eseményeivel kezd elhalványulni a reménye annak, hogy a császár elveit végső diadalra juttathatja. A béketárgyalásnál a gyengeség első jeleit mutatja s a harc megindulása előtt kitűzött feladat hiánytalan megoldása helyett először hajlik *compromissumra*. Bár a hadrakelt sereg most áll a legmélyebben ellenségei földjén, a siker csak látszólagos, mert a jelentkező nehézségek mindinkább veszélyeztetik a kíméletlenül előretörő hadvezért tervei keresztülvitelében. A hadműveletek gyors befejezése nemcsak hadászati, hanem politikai érdeké is válik.

Európa fejedelmei hamarosan felismerték azt a nagy veszélyt, amit egy győzelmesen befejezett francia háború jelentett volna számukra. Napoleon hadat üzenve a régi rendi világnak, a királyságok megszüntetésére törekedett s ebbeli szándékától az a körülmény sem riasztotta vissza, hogy az egész Európa ellene fegyverkezett. Olaszországot és Poroszországot győzelmeivel hamarosan semlegesítette, Ausztria pedig az uralma alatt álló területek egyrészének átengedésével menekült meg ideig-óráig a teljes leigázás súlyos következményeitől. Az a gyűlölet azonban, melyet Ferenc császár táplált a világhódító francia császár ellen, egy percre sem engedte pihenni a fegyverkezés lázas munkáját s politikai tervei állandóan egy esetleges francia-ellenes háború megszervezésére irányultak, bár 1807 után ennek lehetősége minimumra szállott alá Napoleonnak Európában elért hatalmi állása következtében, ami az 1807. július 7-i tiltsíti békeszerződéssel érte el legmagasabb fokát. Ausztria politikai köreiből a béke Moszkva és Páris között nagy megdöbbenést okozott, anélkül azonban, hogy tervük végrehajtásáról véglegesen lemondtak volna. Közvetlen kihatása az osztrák külpolitika irányvonalára a franciákhoz való közeledésben nyilvánult meg. Ezt az ideiglenes külpolitikai

helyzetet azonban lényegesen megváltoztatták a spanyolországi események, hol a nemzeti eszme ereje ellenállásra bírta a francia befolyás alatt álló spanyolokat. A nemzet rövid idő alatt egyöntetűen foglalt állást a francia császárral szemben s a szerzetesek által vezetett néppel válllvetve harcolt a vidéki nemes és a városi polgár egyaránt a szent cél, a nemzet önállóságának visszaszerzése érdekében. A spanyol felkelés megmutatta az utat és a lehetőséget a Napoleon elleni harcra. Hatalmas arányú propaganda indul meg Ausztriából, hogy a birodalom népeiben érdeklődést, lelkesedést és áldozatkészséget ébresszen egy francia-ellenes háború iránt. Az ebben a korban oly sokat hangoztatott és számtalanszor megtépázott nemzeti eszme, nemzeti önérték, népjog hangoztatásával gyűjtötte Stadion külügyminiszter maga köré Európa népeit. Ausztria úgy viselkedett a francia háborúk jelenlegi szakaszában, mint a nemzetek függetlenségének védelmezője. A történelem ironiája, hogy ugyanazon eszmék hangoztatásával gyűltek a népek a Napoleon-ellenes liga zászlai alá, melyek érdekében Napoleon hadait megindította. Míg 1797-ben félnek, hogy „minden körülmény a frantzia köztársaság javára és arra dolgozik, hogy Európa-szerte elplántáltassék a szabadság fája“, most ők igyekeznek a népeket, szabadságuk visszaadását kilátásba helyezve, céljaiknak megynerni.

Hazánk magatartása fontos volt mindkét fél számára, ezért igyekeztek céljaik érdekében sietősen fellépni. Napoleon egy percre sem feledte az országnak egy esetleges francia háborúban való jelentős szerepét. Szem előtt tartotta annak lehetőségét, hogy Magyarországot egy kitörő konfliktus esetén, hatalmas fegyverül használja fel.¹ Nagy jelentőséggel bírt ezért tervei szempontjából, hogy a magyarok magatartásáról és szándékai felől tiszta képet nyerjen, amiről a francia diplomaták császárukát részletesen tájékoztatták. Ezek a jelentések feltárják Magyarország helyzetét, mely a continentális vetélkedés előterébe került, s geográfiai helyzete következtében fölötté kritikus hónapok elé néz. A francia diplomácia azonban nem ismerte népünk józanságát s túlértékelték az elégedetlenkedést. Nem mintha az

¹ „Ez a politika különben sem új nyomokon halad s csak folytatása az a régi versaillesi politikának, midőn már XIV. Lajos és Richelieu sikeresen használták fel eszközül Magyarországot Ausztria gyengítésére. „Horánszky L. i. m. 176. oldal.

ország gazdasági állapota a császár ígéreteinek és a nemzet kívánalmainak megfelelő lett volna, de a követek úgy rajzolták a magyarországi viszonyokat Napoleon előtt, hogy elég lesz a magyarságnak egy függetlenség- és szabadság-jelszavakkal megtűzdelt ígéret s a nemzet a francia császár ölébe hull. Nem számoltak azonban népünk széles politikai látókörével, mely az akkori politikai viszonyok ismeretével bölcsen látta, hogy csak eszköz lenne a császár kezében, politikai terveinek végrehajtásában. Élt bennük az önállóság tudata és megvolt a rátermettség is sorsuk irányításához. Hiába volt Napoleon felhívása² Schönbrunnból a magyar nemességhez 1809. május 15-én. „Az Isten, ki a győzelmeket adja és a háládatlanokat megbünteti, szerencsésekké tette fegyvereimet; elfoglaltam Ausztria fővárosát és már a ti határaitokon állok diadalmas seregeimmel.”³ A nemesség erre felkelésével válaszolt, jóllehet a bonyolult hadi-diplomáciai helyzet teljes súllyal nehezedett rá. Napoleon felhívását ad nobiles hungaros intézte, hogy az insurgensek sorait megbontsa, noha az elégedetlenkedők a nép soraiban számosabbak s egy ezekhez intézett felhívás kétségtelenül nagyobb sikerrel járt volna.

Osztrák részről is igyekeztek természetesen a magyarságot céljaiknak megnyerni. Különösen szükség volt erre most 1807 után, mikor az országgyűlés a kölcsönös meg nem értés miatt feloszlott, illetve már megindult a készülődés egy újabb országgyűlés összehívására. Nagy szerencséje a birodalomnak s a nemzetnek egyaránt, hogy olyan férfiú volt a közvetítő a nemzet és a király között, mint József nádor, ki elsőnek hangoztatja Magyarország fontosságát a birodalomban. „Az 1805-től 1809-ig terjedő évek szerencsétlenségei között volt egy magas állású, nagy tehetségű ember, aki bízott a jövőben, megalkotásában tevékeny optimizmussal fáradozott s vallotta, hogy nem a magát tépő pesszimizmus, hanem a jövőbe vetett szilárd hit biztosítja az emberiség haladását.”⁴ Ismerte annyira népünket, hogy az ő szemében egy percre sem halványodott el a birodalom mellett való bátor kiállásának reménye. A nemzet jónéven vette szerepe fontosságának hangoztatását s nem utasította vissza

² A franciák 1805-ben is intéztek egy felhívást a „Magyarokhoz”, amelynek szövegét Horánszky L. i. m. 180. oldalán közli.

³ R. Kiss I. i. m. 86. oldal.

⁴ Wertheimer Ede: József Nádor eszméi Magyarország és Ausztria regenerálásáról 1810-ben. Bud. Szemle 26. kötet 102. oldal.

a király kérelmét; elhatározzák a magyar nemesi felkelés megszervezését s a nemzet vállalja a háború költségeit. Harcbaszállt a nemesi felkelés, melynek ez volt az utolsó megnyilatkozása, egyben első tényleges harcbaküldése a francia háborúk során. A király 1809. április 10-én hirdette ki a felkelést: „Magyarok! kik hazátok függetlenségéről, melyet most veszedelem fenyeget, még a csendes ország-
lás alatt is különös királyi kötelező törvény által gondoskodtatok, az 1808. évi második törvény tikkely értelmében, királytoknak, hazátoknak s ősi törvényes alkotmánytoknak védelmezése végett a fegyverfogásra serkentünk és a nemesi felkelést a most említett törvény következtében kihirdetjük.”⁵ Már az 1808-i trónbeszédében a következőképpen buzdítja a rendeket: „Minden népek, egész Európa szemei reátok, magyarokra vannak függesztve. Ti alkotmánytokba helyezitek dicsőségeket s boldogságtokat, én nem kevésbé büszke vagyok arra, hogy magamat királytoknak nevezhetem. Azon legyetek, hogy továbbra is magyarok maradhassatok s e dicső névvel mennél tovább élhessetek és megtarthassátok nemzeti jeles sajátságaitokat. Minden gondjaitokat oda fordítsátok, hogy a haza örök időkre boldogul fenn maradjon.”⁶

Míg Ferenc császár a magyarok megnyerésén fáradozott, időközben a külpolitikai helyzet annyira megváltozott, hogy nyilvánvalóvá vált Napoleon célja azzal az Ausztriával szemben, mellyel mindeddig barátságos magatartást tanúsított. Erfurtban Napoleonnak sikerült a Törökországra nagy igényeket támasztó Sándor orosz cárral megegyezni, ki a francia császárt egy esetleges francia-osztrák háború esetén 150.000 emberrel segíti. Ferenc császár kimaradt az erfurti megbeszélésből, ami Bécsben az eddig is ébrentartott háborús hangulatot és készülődést még inkább fokozta. Az „erfurthi-parola” lehetővé tette Napoleon számára, hogy az orosz szövetséggel a hátában, katonailag és diplomáciailag teljesen biztosítva, hatalmas sereggel induljon a spanyol kérdés felszámolására. A francia hadak több csatában megverték a spanyolokat, de le nem győzték, mert a nép kitartása és szabadság-szeretete állandó ellenállásra készítette őket, így az elhúzódo hadműveletek tekintélyes francia haderőt tartottak lekötve nyugaton. Francia részről egyenlőre kerülni akarták

⁵ R. Kiss l. i. m. 61. oldal.

⁶ Horváth M. i. m. 386. oldal.

a nyílt szakítást Ausztriával, melynek semlegességét a spanyol kérdés liquidálásáig feltétlenül fenn kellett tartani. Champagny francia külügyminiszter 1809. április 15-én a következőképpen vázolja a francia tervet: „Az orosz külügyminiszter a császár kívánságából látogatására ment az Ausztriai Követnek, eleiben terjesztette azon szövetségnek projektját, mely által mint egy meg egyesítettnek és a mely Ausztriának bátorságát mastani birodalmainak egész épségét, orosz császár által a Frantzia kormányzó székek ellenséges lépései ellen, úgy ismit az Frantzia országló székek magára vállalja Ausztriának védelmét az oroszok ellen, szinte úgy Ausztriának garantiája, vagyis oltalma ez másképp szövetséges hatalomhoz megismeretett”.⁷

Bécsben azonban most már minden külpolitikai tevékenység egy Franciaország elleni háború esetén leendő szövetségesek keresésére irányult. Anglia, „a koalíció démona”, szívesen támogatta az új háború tervét; a szárazföldi zárlat bénítólag hatott és akadályozta kereskedelmüket. Pénzbeli segítséget ígértek s kilátásba helyezték egy nagyobb haderő (40.000 fő) partraszállítását Hannoverben. Sokkai fontosabb volt azonban az európai fejedelmeket megnyerni az új tervnek. Nyílt szövetségesük nem volt ugyan, de számítottak a francia befolyás alatt álló országok csatlakozására, minthogy az új háború célja a népek felszabadítása, így Poroszország segítségére és természetesen jónéven vették Sándor cár ígéretét is. Győzelmi reményeiket azonban elsősorban a hadseregre alapították, melynek megszerzése és kiképzése nagy arányokban folyt s hátuk mögött érezték a magyar nemesi felkelő sereg erejét is. A vármegyék már februárban tárgyalják a felkelő sereg ügyét s megtörténnek az összeírások. József nádor bejárja az országot,⁸ felhívja a nemzet figyelmét az új háború

⁷ A francia külügyminiszter i. jelentése. 3. oldal.

⁸ Útja alkalmával Szombathelyre is ellátogat s erről a közgyűlési jegyzőkönyv a következőképpen számol be: „Főlséges Császári Királyi Magyar és Cseh Országai örökös, Ausztriai Feő Herczeg Jóseff Nádor Ispány Urnak e folyó Holnapnak 8-ik napján délután főlséges Kegyes Királyunktól reá bizott dolognak tellyesítése vigett Városunkban fog érkezni ahoz képest Nagy Méltóságghó Groff Széchenyi Ferenc ezen TN Vass Kormányzó Ur Eő Exellentiajának kegyes rendelkezéshez képest a városi Burgerség és ezen főlséges Vendégnek kitelhető illendő ell fogadására megkivántatván ell rendeltetett, hogy a városi Tanácscon kívül lovasokból álló 50 magyar gyalogság karddal 90 és a Nimeth gyalogság uniformisban 75 személlyek, puskákkal diszessen ünneplő ruhájukban a város előtt bejövetele alkalmatosságával parádében állani illő tiszteletet tenni elne mulaszták; minthogy pedig a Lovakat előre szénával és zabbal provideálni kellen arra való nézve

jelentőségére. Nagy segítsége ebben a munkában Károly Ambrus főherceg, esztergomi érsek: „En részemről szerencsésnek tartom magamat, hogy ezen nehéz szempillantásban illy nagy lelkű s Vitéz Nemzetnek Vezére lehetek, melly erántam való szeretetének és bizodalmának már több felejtethetlen jeleit adta s mellynek egyrésze most is vezérségem alatt a Haza dicsőségére fegyverben állván, engedelmességével s rendelésének szerény végrehajtásával engemet újabb háladatosságra kötelez.”⁹ Az egész nemzet szeretete övezte a főherceg nádor egyéniségét s mindenki meg volt győződve, hogy legfőbb törekvése az ígéretek valóraváltása és a reformok keresztülvitele. A lázas munkának meg is lett az eredménye; a magyar nemesség nagy lelkesedéssel gyűlt a zászlók alá. Károly főherceg hadvezéri tehetsége olyan csapatokat állított sorba, melyek a legjobban kiképzettek és legnagyobb számúak voltak a francia háborúk idején az addig hadbaszállt osztrák seregek között. Bár hadviselésre jobban felkészültek, mint az előző évek során, a várható nagy csaták és ütközetek győzelmes megvívása azonban nagyobb mérvű felkészülést tett volna szükségessé. A főherceg újjászervezési munkálata még nem fejeződött be s ezért a seregek harcbaküldését korainak mondotta. 1809 tavaszán indulnak meg a harcos osztrák seregek. Galiciában, Dalmáciában, Tirolban, Olaszországban és a Duna völgyén egyszerre támadnak a birodalmi csapatok. Az olaszországi seregeket János főherceg, a fősereget, a Duna mellett, pedig Károly főherceg vezette. A hadászati helyzet mindjárt a háború megkezdésekor kedvezőtlenül alakult; Károly főhercegnek nem sikerült tervét befejezéshez juttatni, nem tud a Landhutnál április 19-én megvert Hiller csapataival egyesülni, így magára maradva vereséget szenved Regensburgnál. Csapatait ennek következtében igyekezett Bécs védelmére visszavonni, miután végre sikerült az egyesülés Hiller csapattestével. A francia seregek

a városi Magasinumokból ingyen öszvességgel 150 portio széna és ugyanyi zab reselváltatott. A befogadás pompájának rendje következőképen határoztatott meg. tudniillik a Polgár Magyar Lovasság fog egész a Határ végéig ki lovagolni és Eő Királyi Feő Hercegséget ell fogadni, a Németh Polgár Puskások fognak állani a második Hidon túl Leshár felé. Föl utza végétől pedig egész Kám utza végéig a Magyar gyalog Polgárok kardal a Magistratussal együtt ezekután a Deákság fog állani két rendben a Kám utza végétől fogva egész a Semináriumig”. Prot. Priv. Sab. 1808—10. 1809. március 1-i gyűlés.

⁹ József főherceg nádor fegyverbeszólítja a magyar nemesi fölkelést 1809. április 27-én. Hadtört. Közl. 1894 VII. évf. 120 oldal.

azonban megelőzték s május 13-án Bécs kénytelen beengedni a francia császár katonáit. Károly főherceg a Duna bal partján ütött táborn, megnövelte csapatainak számát Hiller és a Bécsből kiűzött Miksa seregeivel s a felkelt magyar nemesség két ezredével. Napoleon átkelése a Dunán már nem sikerült s a főherceg két napos gyilkos-erejű csatában Aspernnél megverte a győzhetetlennek hitt császár csekélyebb számú seregét. Napoleon felett aratott első győzelem hatására Anglia is partra tette Németországban seregeit, Poroszország is megmozdult. A győzelem fokozta az osztrák had erejét, Napoleon ellenben mindent elkövetett, hogy a csorbát kiköszörölje.

A későbbi magyarországi eseményekkel szoros összefüggésben van az olaszországi had sorsa. Felső-Olaszországban János főherceg Jenő alkirályal szemben igyekezett a döntést kicsikarni. Károly főherceg regensburgi veresége után seregeivel János főherceg is Bécs védelmére sietett, azonban időközben csatát veszít. A két főherceg veresége kétségtelenné tette, hogy hazánk nyugati része is a harcok színhelyévé válik. A francia seregek bécsi bevonulása után nyitott volt a kapu Magyarország felé. János főherceg pedig a visszavonulást választva hátán hozta Jenő alkirály seregeit az ország területére.

II.

A város katonai megszállása.

7 Bécs elfoglalása után a francia hadmozdulatok azt célozták, hogy a győzelmesen előrenyomuló csapatok a természeti javakban bővelkedő Dunántúl birtokosai lehessenek. Az ellenséges hadak Sopronig nyomulnak előre, hogy ott két szárnyra szakadva folytathassák útjukat a nemesi és császári seregek tábora, Győr felé. A főhaderő, amely Sárvárnál Macdonald seregével növekedik, Sopron—Kőszeg—Szombathely—Sárvár—Celldömölk—Pápa irányában haladt. Ennek a haderőnek az volt a feladata, hogy a Felső-Olaszországból kivonuló János főherceg csapatainak vissza-, illetve fölvonulását megakadályozza. Mielőtt azonban a hadrakelt és Beauharnais Jenő olasz alkirály irányítása alatt álló francia sereget előrenyomulásában követnénk, vizsgáljuk meg, milyen lehetőségeik voltak az előrenyomuláshoz, illetve milyen erőt kellett ennek keresztülviteléhez kifejteniök.

Bármennyire is fontos lett volna a nyugati határ védeése, ez az akkori körülmények között szinte lehetetlennek látszott. A seregek összpontosítását az ország belsejébe tervezték s védekezés tekintetében csak annyi történt, hogy a francia császár hadait föltartóztatassák. A franciáknak Ausztriába való benyomulása után történtek intézkedések Magyarország nyugati határának biztosítására. Ezek a rendeletek elsősorban a Rába folyó vonalának megvédését célozták, de hamarosan kitűnt, hogy komolyabb védelmi vonal kiépítése a rendelkezésre álló katonai erők mellett nem lehetséges. Az intézkedésekből látjuk, hogy a francia had feltartóztatására, illetve előrenyomulásának megakadályozására a Rába folyót, mint természetes védelmi vonalat, kívánták a hadászati tervbe beleilleszteni, amit a hidak lerombolásával, a szállító eszközök eltávolításával igyekeztek megvalósítani.¹ Ezeknek az intézkedéseknek sikeres végrehajtása sem menthetett volna meg Szombathelyt a franciák előnyomulásának követke-

¹ Gömörý Gusztáv: Az 1809-évi magyar nemesi felkelés. Hadtört. Közl. II. évf. 80. oldal.

ményeitől, mert az országos érdekek szem előtt tartásával, mint látjuk, a vármegye nyugati része védelem nélkül maradt s ezt a részt így feláldozták a távolabbi városok megvédése, illetve a csapatoknak Győrnél való összpontosítása érdekében. A védelmi intézkedések végrehajtását a felkelő seregekre bízta, ami már magában hordta a pontos kivitel valószínűtlenségét:² felszerelésük s a király erre vonatkozóan tett ígéreteinek valóraváltása nagyon lassan haladt a megvalósulás felé. Azoknak a nemeseknek ugyanis, kiknek évi jövedelme 500 forinton alul maradt, nem kellett saját vagyonukból felszerelésük költségeit viselni; számukra pénzbeli segélynyújtást ígérték.³ A király, hogy a magyar országgyűlést a kiadások egy részétől mentesítse, osztrák fegyvergyáraiból megígérte a fegyverek kikölcshözését is. Mindezek teljesítésére azonban nem került sor, ami a felkelők között elégedetlenséget okozott s mindjárt a szervezésnél valószínűtlenné tette, hogy nemeseink sikerrel vívhatják meg az elkövetkezendő nagy harcot. A gyalogság és lovasság régi fegyverekkel való felszerelése, a legénység kiképzetlensége a kezdeti felbuzdulás keltette lelkesedést is hamarosan lelohasztotta, sőt ezt sok helyen az elégedetlenség hangja váltotta fel, amit csak a fenyegető veszély közelsége oszlatott el és szüntetett meg rövid időre, minthogy ez a győri csata után ismét megnyilatkozik. Ily körülmények között az eredeti haditerv végrehajtása helyett a csapatok tevékenysége a Rába folyó vonalának csak a megfigyelésére korlátozódott s a nyugati rész komoly védelme s az ellenség feltartóztatása nem jöhetett számításba. A csapattestek kihelyezése sem a komoly ellenállás megszervezésére, hanem a visszavulás zavartalanságának biztosítására és a győri sánc-építéshez való időnyerés érdekében történt.

A nemesi had egyrésze már május 11-én Szombathelyen gyülekezik, s miközben a vármegyék vezetői a dolmányok színe miatt vitatkoznak, s még a felszerelés kérdéseivel vannak elfoglalva, azalatt az események folyása kétségtelenné tette a fegyveres szembeszállást, minthogy Napoleon serege feltartóztathatatlanul közeledett az ország határai felé. A Szombathelyen gyülekező insurgensek is elindulnak,

² Napoleon is ismerte a nemesi had hiányos felszerelését s sokszor nem a legelismertebb formában nyilatkozott róluk: „Ha az a 24. század, melyeket a bal parton észrevettek, a magyar felkelőkhöz tartozik, akkor az nem baj, de ha rendes katonák, akkor egész másképp áll a dolog.” Sasvári A. i. m. 20. oldal.

³ R. Kiss István i. m. 37. oldal.

hogy Győrnél a nemesi hadhoz csatlakozhassanak. Május közepén indul el a gyalogság és a lovasság,⁴ s csak kevés számú sereg marad az egyre közeledő franciák feltartóztatására. Az asperni győzelem sem tudta megakadályozni az ellenséges hadak előnyomulását s a revanche vágyától égő Napoleon hadai a már említett okból és útvonalon behatoltak az ország területére. A nyugati határon elhelyezett csapatok Macséry altábornagy parancsnoksága alatt állottak, ki ismételten utasítást kapott, hogy az összeütközést az ellenséges seregekkel kerülje és seregeit táborokba vonja össze.⁵ Az itt állomásozó nemesi seregek erejét gyöngítette élelmezésük hiányossága, amin nem is csodálkozhatunk, hisz a vidék valóságos éléskamrája volt a császári seregeknek. A francia előőrsök már június hónap végén megjelennek, kóborló csapataik Kőszegre és Szombathelyre is elkalandoznak. A védelem súlypontja most a Marcal folyó vonalának védésére helyeződött. Kőszegen megalakítják a Permanens Deputatitot s érintkezésbe lépnek a vármegye alispánjával, minthogy József nádor titkos intézkedéseit a francia hadakkal szemben tanusítandó magatartásról nem ismerték.⁶ Május végén Sopron és Vas vármegye is az események színterévé válik. Kezdetüket veszik a francia átvonulások, amelyekkel megkezdődik a lakosság és a városok kizsákmányolása. Az egyes helységek élelmiszerkészleteit hamarosan kimerítették, hiszen az átvonulók csak ennek kiszolgáltatása után vonultak tovább, hogy utat engedjenek újabb követelést támasztó seregeknek. Május végén a francia hadak megjelentek Sopronban; 29-én 600 lovas és ugyanannyi gyalogos nyomul be a városba. A következő napon még nagyobb egységek érkeznek s ezekből 3000 gyalogos és ezer lovas magában a városban szállt meg.⁷ A megszállt csapatok előőrsöket küldtek Kőszegre és Szombathelyre. Május 30-án délelőtt 10 órakor Kőszegre érkeznek s a követelt élelmiszert megkapván, a pusztítástól a várost megkímélték. Ellenszolgáltatásul még a proklamáció kifüggesztését kívánták, amit csak különböző fenyegetésekkel tudtak keresztülvinni.⁸ Június elejével megismétlődnek a franciák átvonulásai s csapataikkal lassanként az egész nyugati részt bekalandozzák.

⁴ Dr. Géfin Gyula i. m. 267. oldal.

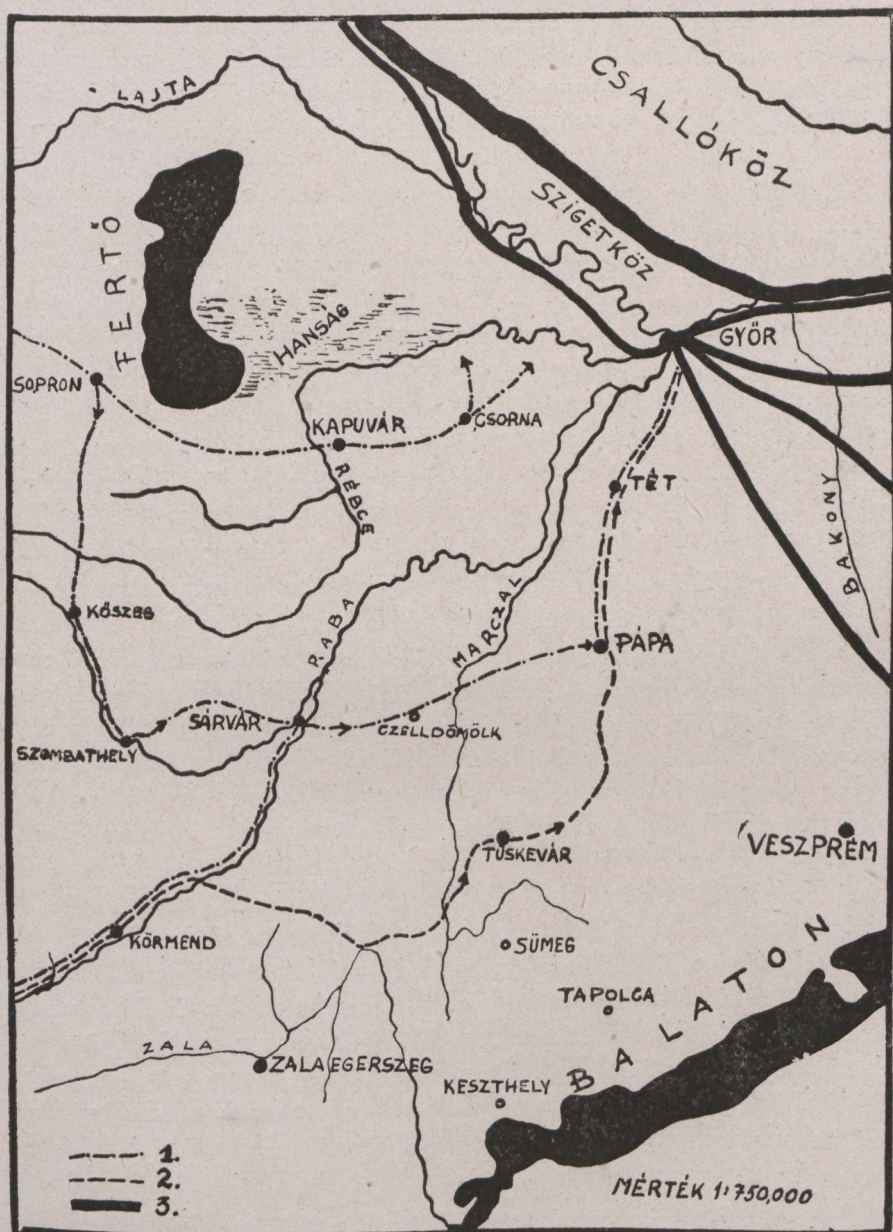
⁵ Hadtörténeti Közl. II. évf. 87. oldal.

⁶ Chernel Kálmán i. m. 249. oldal.

⁷ Hazai és külföldi tudósítások 1809. II. kötet 355. oldal.

⁸ Chernel Kálmán i. m. 249. oldal.

A Hadtörténeti Közlemények II. évf.-ban közölt térkép alapján.

JELMAGYARÁZAT:

1. A francia seregek útvonala.
2. János fhg. csapatainak visszavonulási iránya.
3. Közutak.

Szombathelynek a francia haderő által való megszállásában a város földrajzi helyzete és az a körülmény, hogy itt vezetett a visszavonuló főherceg csapatainak útvonala, szerepel elsőrangú tényezőként. A város az Alpok hegyvonulata és a Rába folyó között elterülő platónak a Gyöngyös és Perint folyók közti részén keletkezett s ahogy ez a kedvező földrajzi adottság letelepedésre bírta a kőborló embert, épp úgy szüksége volt az ellenséges csapatoknak Szombathely birtoklására, egyrészt hadműveleti és talán ugyanilyen mértékben gazdasági szempontból is, hogy csapataiknak megfelelő elszállásolást és étellemezést biztosítsanak és hogy ezektől az ellenfél csapatait megfosszák. A város kiinduló pontja a francia katonák által vezetett őrzőerőknél. Az északról, illetve nyugatról érkező csapatok tovább vonulnak, hogy János főherceg utóvédjébe beleütközve délről ismét visszatérjenek. Az ellenséges francia csapatoknak a városon való gyakori átvonulása jellemző a megszállás előzményeire, ami azonban később sem szűnik meg, minthogy a Sopron—Kőszeg—Szombathely útszakasz utánpótlási vonala a franciáknak s részben ez is magyarázza a megszállás ideje alatt is a katonák számának változását.

A városi közgyűlési jegyzőkönyvek tanúsága szerint Szombathelyre az első franciák május 30-án érkeztek, miután már előző nap kikémlelték a vidéket.⁹ A lakosságtól 1200 személy részére étellemet követeltek, amit a városbéliek azonnal meg is adnak. A 600 francia lovas a város mellett elterülő réten, a 400 főt számláló gyalogság pedig a piac közepén táborozott egy napig, mert június 1-én, hajnalban, Kőrmend és Rum irányában kivonulnak a városból. Másnap Szombathelyen keresztül Kőszegre vonulnak vissza. A franciák elvonulása után a kőrmendi táborból 480 huszár és veszprémmegyei nemesi felkelők érkeznek, kiket a lakosság nagy lelkesedéssel fogad és megvendégel. Június 7-én történt az első összeütközés, mikor 480 insurgens 1100 főből álló francia haddal állt szemben, kik még 31 ágyúval is rendelkeztek. Az insurgensek közül egy a piacon meghalt, 3 megsebesült, egyet pedig a franciák elfogtak. Még ugyancsak 7-én sebesültekkel megrakott 16 szekér érkezik a városba. A már learatásra váró gabonátáblákat és szőlőket ellepik a francia katonák. A püspök-várban és a kanonokok házaiban francia tiszteket szállásolnak el. A katonák egyrésze tovább vonul Kőrmend és Sárvár irányában, de

⁹ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1808—1810. 1809. május 31-i gyűlés.

ezeket is a város éllelmezi s utánuk 10 ökröt, 10 tehenet és 100 akó bort küldenek.¹⁰ A következő napokon is több francia vonul keresztül, kik mind Sárvár felé mennek, hol sikerült a franciáknak a Rábán való átkelést kierőszakolni. A várossal kapcsolatos események szépen visszatükröződnek Kresznerics Ferenc¹¹ naplójában, ki a következőkben számol be a városban történetekről:

1809. Május 30-án. A franciák délután fél egykor bevonultak Kőszegre. E hírre a szombathelyi városi tanács megparancsolta, hogy éjjel minden házban gyertya égjen és elégséges víz legyen kéznél arra az esetre, ha tűz támadna.

Május 31-én. Reggel 9 óra után hét francia érkezik Szombathelyre. A vármegyeház előtt megállnak, tisztjuk felmegy követségbe. Dél körül tizenötén érkeznek. Háromnegyed tizenkettőkor öt pesti nemesi felkelő érkezik St. Mártonba, a Széchenyi házig jönnek előre, itt azonban megtudván, hogy a franciák már itt vannak, visszamennek Zánatra. Délután 3 h-kor 300 gyalogos és 540 francia lovas érkezik, a Gyöngyös mellett Bussing réjtjén ütnek táborn, ezredesük a Zöld-Fában száll meg, főhadiszállásuk a piacon van. A gyalogosok, mint kiderül mind badeni németek, nagyon fáradtak és semmi municiójuk nincs. A lovasok többnyire a 7-ik ezredből és Napoleon gárdájából valók. A polgároknak megparancsolják, hogy főzzenek nekik. Nagy József prépost 10, a premontreiek 10, mások többnek, kevesebbnek kell hogy ételmet adjanak. Éjjel a pesti insurgensek 42 francia lovast elfogtak, ezek viszont 2 pestit ejtettek fogságba. Azok akik közülük őszintébbek voltak, bor mellett bevallották, hogy Napoleon nagy vereséget szenvedett a Duna átkelésnél Károly főhercegtől. Egyébként rendet tartanak, fegyelmezettek, senkinek nincsenek terhére, amit a boltokban vesznek, azt kész pénzzel fizetik. Lovaságunkat nagyon dicsérték, gyalogságunkat azonban teljességgel jelentéktelennek mondták. Ha gyalogságunk olyan jó volna, mint lovasságunk, úgy nem állhatnának ellen hadseregünknek.

¹⁰ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1808—1810. 1809. június 7-i gyűlés.

¹¹ Kresznerics Ferenc a M. T. Akadémia egyik első tiszteletbeli tagja. Iváncon, Vas vármegyében, született 1766. február 25-én. Tanulmányait Szombathelyen, Sopronban és Pozsonyban végezte. 1790-ben pappá szentelik, majd 3 év múlva Szombathelyen az akkor felállított bölcsészeti tanszékre nevezi ki a püspök tanárnak. Régészettel behatóan foglalkozott és latin nyelvű naplójában és egyéb feljegyzéseiben értékes történeti anyagot hagyott az utókorra. Naplóját a budapesti egyetemi könyvtár kéziratára örzi. Kresznerics életrajzi adatait lásd bővebben: Márki S. i. m. és Szilasy János i. emlékirata.

Június 1. (Ürnapja). Az ünnepi körmenetet csak a templomban tartottuk meg. A franciákat a félelem, a nyugtalanság, ezredesüket (Bonn) az elszállásolás gondja tartja fogva. Szigorú őrség. Állandó „qui vive” kiáltások. Panaszok, fenyegetőzések az alispán és a püspök ellen.

Június 2-án. Korán reggel elmentek a franciák. A gyalogosok 3, a lovasok 5 óra körül megebédeltek s onnan tovább mentek Nyékre. Délután 6 óra körül megérkeztek a mi huszáraink, 38-an, akiket nagy lelkesedéssel fogadtak a polgárok s borral bőségesen traktáltak.

Június 3-án. Reggel huszárjaink összeakadtak a franciák őrseivel, kettőt levágtak, ötöt foglyul ejtettek, ők nem szenvedtek veszteséget. 8 órakor a franciák visszatérésének híre izgalomba hozza a várost. 10 órakor a vármegye parancsára bezárják az iskolákat, az rfjúságnak megparancsolják, hogy 3 napon belül mindenki menjen haza. A püspök is haza küldi a kispapokat. Körmenden francia kémek lönek agyon. A nehezen várt erősítés éjjel 11 órakor megérkezett.

Június 4-én. Dietrichstein gróf János főherceg tisztje megérkezik.

Június 6-án. A Kőszeg felől előnyomuló franciákat a mieink visszanyomták, egyet elfogtak közülük, egy insurgens alól a lovát lötték ki. A franciák közül egy elesett, többen megsebesültek. Vajda alispán Körmenden János főhercegtől segítséget kért a kőszegi franciák ellen.

Június 7-én. A püspöknél (Perlaki Somogy) ebédeltem. Mikor a harmadik tál ételt hozzák, kiabálást hallunk, hogy a franciák megérkeztek. Fölkelünk, hogy szomorúan szemléljük azt, ami a mieink és a franciák közt lejátszódik. Nagy számú francia érkezik.

Június 8-án. Reggel 8 óra körül nagy sereg francia gyalogos jött 11 ágyuval. Beauharnais Eugen alkirály is ide érkezett s a püspöki palotában szállt meg.

Június 9-én. Reggeli 5 óra körül Jenő alkirály Sárvár felé távozott katonáival. 9 óra körül sok gyalogos érkezik. Panaszok a szomszédos falvak kifosztása miatt. A franciák félnek a közeledő ütközettől. Gyalogosaik távoztával a város kezd kissé fellélegzeni.

Június 10-én. Calabriai gyalogosok jöttek fehér csáköval, valamikor a pápai katonák voltak. Ezek távozta után a város valamelylyest ismét szabad volt.

Június 11-én. 9 óra körül 500 gyalogos érkezik. A gimnázium-

ban helyezték el őket. A püspöknél ebédelt; a korzikai Angelo Morena ezredes, a gyalogság parancsnoka, Nagy József nagyprépost, Attemps gróf és mindkét alispán.

Június 14-én. A gimnázium „Poezis” terméből éjjel 18 huszárunk kötéllel leereszkedett, sebesültjeink közül is 8 elmenekült.

Június 16-án. Huszárjaink megtisztogatják Körmendet, elfognak 26 franciát.

Június 17-én. Huszárjaink Simonyinál rajtaütöttek a franciákon, 15-öt levágtak, éjjel feltűntek a szombathelyi réten és Zanaton. Attemps gróf dolga végezetlenül tért vissza. Az alispán és Kiss kereskedő visszahozzák Pápáról feleségjeiket. (6-án mentek el.)

Június 18-án. A franciák foglyaikat hozzák, gyalogosokat és néhány huszárt, a foglyok nagyobb részt a Landwehrtől valók, összesen 1200.

Június 19-én. Körmenden huszárjaink ismét több franciát ejtettek fogjul.

Június 20-án. A franciák állandóan szállítják sebesültjeiket.

Június 26-án. Délben trombitások kíséretében ide érkeztek az alkirály orvosa, szakácsa és két szolgája, akiket a mieink foglyul ejtettek. Most Sopron felé vitetnek, hogy nyugta ellenében visszaadassanak.

Június 28-án. Reggel néhány német katonát, akik éjjel egykor érkeztek s kifosztották a betegeket, akik a kórházban voltak, 5 francia elhurcolt. Este 7 német jött s ezek tévedésből hármat a mieink közül ellenségnek néztek s üldözőbe vettek. A városban nagy feltűnést keltek.

Június 29-én. 400 katona érkezett.

Június 30-án. Reggel visszajöttek a mieink Kőszegről, hol három franciát fogtak el.

Mint már említettük a franciáknak fő célja János főherceg visszavonulását megnehezíteni, illetve a Győrnél táborozó fősereggel való egyesülésüket megakadályozni. A franciák gyorsan haladnak Szombathely—Celldömölk irányban, hogy a visszavonulók útját elvágják. János főherceg hadteste 17.600 gyalogossal és 2000 lovassal Szentgotthárdon át Körmendre érkezett június 1-én¹² s gyors tempóban haladnak tovább, hogy az előnyomuló franciákat megelőzzék, kik

¹² Gömöry G. i. m. Hadtörténeti Közl. 1889. II. évf. 80. oldal.

a Marcalon is hidat vernek maguknak és 10-én már a folyó jobb partján táboroznak, 2.000 főből álló gyalogos és 400 lovasból álló seregükkel. János főhercegnek gyors iramban kellett haladni Pápára, mert itt a velük való csatlakozásra várt a pápai insurgensek serege. A főherceg, miután Tétnél egy napig pihentette seregeit, 11-én érkezett meg ide. Itt egy napig időzött, s jóformán még ki sem vonult a városból, mikor az üldöző franciák előőrs csapatai megjelentek a város kapujánál. A városba való behatolásukat azonban nem tudták már az utóvédek, kik Alvinczy ezredéhez tartoztak, megakadályozni, minthogy a franciák serege az egyre sűrűbben érkezőkkel folytonosan növekedett, a védekezőké pedig a fősereg továbbvonulásával mindig fogyott. A franciák benyomulásával megkezdődnek a város vészterhes napjai.¹³ A főherceg csapatai, egyesülve Macséry altábornagy vezetés alatt álló insurrectionalis seregekkel, június 13-án érkeztek Győrbe,¹⁴ hol másnap a félig fegyelmezetlen, töltény nélküli, szőrén ült lovakon harcoló nemesi sereg vesztesként hagyta el a harcteret. A franciák a győztes csata után hatalmukat még nagyobb mértékben kamatoztatták és több helységet megszálltak. A nemesi had harci tevékenysége szűk térre korlátozódott s legnagyobb részt csak portyázásokban nyilvánult meg, aminek célja, hogy egyes vidékeket az ellenséges sarcolástól megóvjanak. Védelmi tekintetben a Duna-vonalat igyekeztek tartani s Győr ostromával is kísérleteztek. A had legnagyobb része a Komárom melletti táborba vonult vissza, ahol 21-én a nádor parancsokat kap a királytól a csapatok kiképzésére. Az osztrák seregeket több helyen is szorongatták: Károly főherceg seregeit a francia fősereg hadmozdulatainak ellenőrzése tartotta lekötve, egy

¹³ „D. u. 4 órákor már bejöttek a városba Beauharnis Jenő, Napoleon mostohafia hadai, s kezdetét vette a pár órai szabadrablás. A magáncsok mind megkapták a maguk látogatóit, s amit a dulók érdemesnek tartottak mindent összeszedtek... Hat hét alatt, június 11-től július 26-ig, 5079-re szaporodott a városunkban gyógykezelt katonák száma. Ezeknek kellő ellátása a bizottságnak nem kis gondot okozott, annál is inkább, mert a franciák a győző parancs szavával kövttelték sebesültjeik számára kiszabott élelmet, ami naponként egy font hús, egy font kenyér s egy itze borból állott egy ember számára. Városunkban a mizeri és st. Benedekrendi kórházakon kívül a Szent-Ilonai kórház is megnyílt, majd ez is meg telvén a kath. elemi iskola tantermeit rendezték be kórházzá, végre még ez sem volt elég s ekkor a várkastély földszinti termeit rendezték be kórházzá a francia légénység számára, míg tisztjeit a kath. elemi iskolába senkit maguk közé bevinni nem engedtek.” Dr. Kapossy Lucian i. m. 85—86. oldal.

¹⁴ Hazai és Külföldi Tudósítások. 1809. I. kötet 378. oldal.

kisebb francia had pedig a pozsonyi hídfő birtokbavételéért harcolt, aminek elfoglalását még azzal sem tudták megakadályozni, hogy János főherceg csapatait a komáromi táborból Pozsony alá rendelték. A főherceg a tűzérseget is elvezényelte s így csak lovassággal Győr felmentésére nem is lehetett gondolni. A hadászati helyzet a császári seregek számára különösen kedvezőtlenül alakult, aminek a következménye volt a wágrami csatavesztés. Károly főherceg szorongatott helyzetében fegyverszünetet kér, aminek elérése érdekében Ferenc császár is küld követet Napoleonhoz. A fegyverszünet (július 19-én) második pontja értelmében Ferenc az ország nyugati részét átengedi a franciáknak.

A franciák hadászati eredményeinek ilyenénképpen való elismerése lehetőséget nyújtott hatalmuknak az átengedert területen való nagyobb arányú kiterjesztésére, ami a népesebb helységek katonai megszállásában mutatkozik, miáltal állandóbb jellegűvé és súlyosabbá váltak az idegen katonák eltartásával járó nehézségek. A katonák magatartása mindenütt azonos volt s egyformán súlyos következményekkel járt.¹⁵ Azok a történeti munkák, amelyek városaink megszállás alatti történetét is vizsgálják, egyöntetűen válságosnak vélik gazdasági helyzetüket, ami oly nehézzé vált és következményeiben a birodalomra nézve annyira veszedelmes lehetett volna, hogy megalkuvóvá tették az osztrák császárt s október 20-án elfogadta a bécsi béke feltételeit. Ha a békekötés előzményeit vizsgáljuk, kétségtelenül, osztrák részről siettetette a megállapodást a lakosság anyagi körülményei, ez okozta magatartása, nemkülönben a hadászati helyzet. Francia részről sem szabad azonban úgy tekintenünk a megállapodásokat, mintha ezek elfogadásával kegyet gyakorolt volna a francia császár Ferencsel szemben, mert a közeledő tél átvészelésére, a készletek felélése miatt, ugyancsak kevés reménye lehetett az első napokban mindent elfecsérelő francia katonaságnak.

¹⁵ P. Fehér Mátyás i. m. 191. oldalán a következőképpen írja le Chasteller tábornok csapatainak vasvári garázdálkodását: „A katonák sáskák étlenségével pusztították a szegény lakosság télirevalóját már a nyár közepén. A tábornok a Domonkos kolostorban szállt meg a főbb tisztjeivel. Volt dolga a szakácsoknak. Az apróbb baromfiban valóságos vérengzést vittek véghez és a községek aprajánagyja köteles volt a katonaság ellátásáról gondoskodni. Egy pár hét alatt a kolostor kiadás könyveiben ilyen tételek szerepelnek: „nyoltz kokas és négy tyuk az generáliséknak.” „Máskor tizenegy hajás liba és egy lud kokas vetetődött” „tizenkét és négy forint halat vettem”, „Bábos Contója 75 forint”. „Tizennyolc tsibét vettem frantziáknak”.

III.

A lakosság magatartása a francia katonákkal szemben.

Az a nagy szerepe a lakosság magatartásának, melyet a francia császár elgondolásában játszott, megköveteli, hogy ezzel kapcsolatosan megvizsgáljuk számítása be nem következésének belső okait. Napoleon, tanulmányozva országunk gazdasági és társadalmi viszonyait, bízott az elnyomott magyarságnak a története folyamán oly sokszor kinyilvánított szabadságszeretében, amelynek első megnyilatkozásául az osztrák udvartól való elszakadást vélte. Számítása a magyarság sorsát illetőleg nem is volt alaptalan, de nem ismerte népünk mentalitását. Békében a császárral való állandó összeütközés és meg nem értés a háború, a veszély idején kölcsönös ragaszkodássá és segítségnyújtássá változott. Az uralkodóház iránt való hűség, a segítség szükségszerűségének belátása kristályosodik ki a nemzet fiainak 1797. és 1809. évben tanúsított magatartásában, amely csak azért látszik fellángolt, inkább romantikus hangulatnak és lelkesedésnek és azért nem vállhatott a nemzet fiai lelki életének gyökerét átjáró titokzatos szellemi hatalommá, amely megalkuvást nem ismerhet, mert az uralkodó részéről tapasztalt mellőzés nem állandósíthatta ezen érzelmeket. A kölcsönös bizalom hiánya kiütközött már a nemesi felkelt sereg felszerelésének kérdésében. Az 1797. és 1809. évek eseményeinél, a lakosság magatartását illetőleg, különbséget kell tennünk, amennyiben a nemesség részéről a segítségnyújtás külső megnyilvánulásáról mind a két esetben beszélhetünk, de az alsóbb néposztály magatartását teljes mértékben csak 1809-ben figyelhetjük meg, mikor is a franciák közvetlen érintkezésbe kerültek a város lakosságával a megszállás folyamán. Napoleon az olaszországi hadjárat utolsó szakaszában fenyegette először megtámadással Magyarországot. Ekkor ugyanis az osztrák hadsereg legkitünőbb hadvezére, Károly főherceg sem tudta megakadályozni a győztes, de már a harcokban kifáradt franciák előnyomulását, kik három hadoszlopban fenyegették a déli tartományokat. Bernadotte tábornok elfoglalja

Triestet, Napoleon pedig megindítja azokat a hadmozdulatokat, melyeknek eredményeképpen Bécset fenyegetik a francia seregek. Napoleon serege Leobenig vonul előre. Közeledése nagy riadalmat keltett. A császári udvart már előkészítették az esetleges menekülésre. Az egész város forrongott. A Napoleontól való félelem miatt, ki a legcsekélyebb ellentmondást is leírhatatlan brutalitással némitja el, többen menekültek Szombathelyre, hol a püspöki rezidencián találtak otthont.¹ Velence sorsa valóban méltán ejthette rémületbe a városok lakosságát. Napoleon ekkor valóságos szörnynek tűnt fel a népek szemében északolaszországi fellépése miatt. Magyarországon kihirdették a nemesi felkelést, minek hadbalépése azonban a leobeni fegyverszünet, majd a campoformioi béke miatt nem következett be. Szombathely polgársága ekkor még önkéntes adománnyal tudja segíteni a királyt. A nemesi had Szombathely mellett táborozik s augusztus hónapban Ferenc király is a városban tartózkodik, hogy megsejmelje a tábornokot. Hogy a nemesség milyen nagy veszélyt látott a franciák előnyomulásában, azt leghívebben tükrözi talán vissza az a felhívás, amelyet a vármegye intézett polgáraihoz:

„Nemes Vass-vármegyének hiv Lakosi!

Az Ellenség minek-utánna már több Tartományokban az leg gyászossabb pusztításoknak és Égreható Erőszakoknak véres nyomdokait maga után hagyta, édes Magyar Hazánkat is minden ok nélkül fegyverrel megtámadni és azon Rablásoknak vesszélyét, amellyel más idegen Lakókat elborított, Magyar Országgra, és legelsőben is pedig ezen Nemes Megyére reá hozni seőtt vérengző fegyverét ellenünk és ártatlan hozzánk tartozói ellen szegezni, és azt, amiben mind Földi mind egyéb boldogságunkat eddig fölhaláltuk, megtáppodni, öszve rontani igyekszik. Nagy a veszedelem, amelyben forgunk, de ingyen sem oly nagy, hogy vitéz eleinktől reánk maradt Magyar szívnek bátorságát megtsükkeszhesse, avagy oly alaton gondolat férhessen hozzánk, hogy veszedelemben forgó és védelmezésünket

¹ Nagy János szombathelyi egyházmegyei pap a következőképen festi Szily püspöknek ebben az időben kifejtett működését:

„Mikor a Frantzia szomszéd Tartományokba
Bé ütött tudnillik Grétznak várossába,
Mi szemmel nézhetted Nagy Püspök azokat,
A kik önhonnyokból lóttak futottak
Keresvén magoknak menedék helyeket,
Szekerekre rakván az ő holmieket.
Tele volt városod futó vendégekkel.
S püspöki hajlékod minden rendiekkal”.

(Géfin Gyula dr. i. m. 114. oldal.)

óhajtó édes Hazánktul Karjainknak segedelmét megvonuk. Ezendagályos Ellenség tsak azon népen szokott erőt venni, a melyben a haza fiui szeretet meghűlvén félyékeny puhaságbul inkább nyakát terhes igája alá veti, mintsem a Természettől engedett bátor védelmezésének Eszközeihez nyulljon.

Követésre méltó példát nyujt nekünk szomszéd Tirolis Tartományának nem éppen nagy számbul álló Föld népe, aki oly hívsággal és vitézkedéssel mind eddig ellent állott, hogy az Ellenségnek minden ereje elégtelen volt ezen kevés, de mozdulhatatlan erőn épített Bátyának lerontására. Hasonló bátorságra ébreszthet bennünket Cseh, Morva, és Ausztriai Tartományok lakóainak rend kívül való sörénységes, s Felsőes Fejedelme- és hazájához fedhetetlen hívsége, amelytől viseltetvén mind a Cseh, Morva, mind az Ausztriai lakósok sokkal nagyobb számmal keltek ki az Ellenség megzabolására, minden féle házi készületeknek teljesítésére, mintsem tsak képezni is lehetne, úgy hogy sokakat mezzei Munkájok folytatására vissza küldeni kellett.

Ha tehát régi Eleinknek nyomdokát és a föllebb elészámlált példákat követni akarjátok, a Feleségeiteknek, Leányaitoknak szemérmetes tisztaságát az Ellenség erőszakjátul meg menteni, főképpen ha Isteni tisztetűnknek s ebből származó Lelki nyugalomunknak le tappottatását el távoztatni kívánjátok, egy szóval ha mind Testi és Lelki boldogságtokat igazán óhajtjátok. nintsen egyébb hátra, hanem hogy egy szívvel lélekkel valamint a Nemesség már fegyverben öltözködött, ti is mennél nagyobb számmal az Ellenségnek ellent állani siessetek. Boldogoknak mondhattuk magunkat, hogy még arra a sorsra nem jutottunk, hogyminket az Ellenség, amint másutt tselekedett, édes Hazánk ellen való fegyverkezésre nem kényszeríthetett, mélytöbb azért, hogy édes Hazánk mellett áldozzuk föl vérünket, hogysem idegeneknek a képzelt szabadságnak színe alatt mélytatlan rabságba eítsük magunkat; Felsőes Urunk atyai szorgalmatosságával mindazokat, kik önkényt fegyvert fogni és Hazájokat védelmezni kívánnák nem tsak szükséges eszközökül is hathatós Rendeléseket fog tenni, és minden szükségteket pótolni fogja. Az alatt pedig, míg a szükséges fegyverek megszereztetethetnek, Fejszéssel vass vellyákkal vissza szegezett kaszákkal, és mindenféle egyébb védelmező eszközökkel jelennyetek meg. Ezen kívül a T. Vármegye arról is bizonyossá teszi, hogy fegyverforgatástoknak ideje tsak addig fog tartani, míg a veszedelem tőlünk el fog távoztatni. és azontul minnyájan ismét Gazdaságtokhoz és kedves gyermekeitekhez vissza térhettek, mely nagy jutalmát várhattátok ezen kevés ideig tartó fáradságtoknak, ha bátor ellenállástok által az Ellenség elrettentetvén Hazánktul a veszedelmet elfordítani segéttetek, s mint magatoknak, mind feleségtek s gyermekeitek nyugodalmát és Tulajdonotoknak bátorságát ez által megszerezhetétek. kételkedni sem lehet, hogy a Seregeknek Ura, aki az ártatlanul megtámadottaknak az ügyét fölveszi, hathatós oltalma által Ellenségeinket meg ne szégenétse és harczolásunkat szerentsés kimenetellel ne koronázza.

Ebben a meggyőzhetetlen óltalomban bizakodván önként siessetek a fegyver fogásra és felsőes királyunkhoz, a Hazánkhoz való hívségteknek bizonyíttására. Extradatum per Ignatium Lada I. Cottus Costriferrei Ord. jur. Notarium m. p.²

² Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1797—99. 1797. 4. oldal. Közölve dr. Kuncz A. i. m.-ben 167. oldal.

Nagy volt a lelkesedés. Napról-napra jelentek meg rendeletek, melyek az az „Országunkat föstött szabadságnak színe alatt az egész Európa Nemzetek elrontását, mindenféle Religionak megvetésével és az emberi társaság Kötéseinek föloldozásával a vétkek által igyekező Kevél Frantzia Elenség”³ térhódításának meggátlása s a császári had-erő megerősítése érdekében hozattak. Az ország minden rendű és rangú lakosa egyöntetűen hajlandó volt a néhány évvel ezelőtt esetleg óriásinak minősíthető terhek elviselésére, csakhogy a „Minden Religio, jörend és szabadság ellen fegyvert fogott szörnyű francia ellenség”⁴ támadását szerencsésen elhárítsa, minek érdekében 1797. április 25-én a következő határozatot hozzák: „Minekutánna T. N. Vármegyének azon levele, mely által tudtunkra adván, hogy a francia ellenség már több tartományokban a leggyászosabb pusztítások és égreható erőszakok véres nyomdokét maga után hagyván, édes Magyar Hazánkat minden ok nélkül fegyverrel megtámadni igyekeznék arra gerjeszti és bátorítja a lakósokat, hogy mind azon veszedelmek tőlünk leendő elhárításáért valamint már a nemesség úgy a többi Lakósok az ellenségnek nagyobb számmal fegyverben öltözködvén ellentállani siesse- nek, elolvastatott volna Közakarattal arra ajánlotta magát a Communitas, hogy ha Kivántatni fog ad casum irrupcionis hostilis mindnyájan egy szívvel lélekkel elfognak menni az ellenség eleibe, addig is pedig a szükséges fegyvereket megszerezni iparkodnak, hogy pedig mégis a Dolognak nagyobb folyanattya legyen Kinek-Kinek mitsoda- féle fegyvere légyen conscribáltatni rendeltetett.”⁵ Nagy volt az összhang a nemzet és az uralkodóház közt, akár csak 1809-ben. Méltán írta ekkor József főherceg nádor, hogy „azzal a móddal, mellyel a nemesek az ügyek mastani állását fölfogják, tökéletesen meg vagyok elégedve, hogy az általam beutazott vidéken az egy 1797-iki évet kivéve, sohasem találtam a felfogásokat a legfelsőbb szándékokkal oly összhangzóknak, mint éppen most.”⁶ A francia ellenségtől való félelem 1797-ben sokkal nagyobb a lakosság körében, mint az 1809-ik évben, ezen körülmény készítette a város vezetőit a következő rendelet kibocsájtására: „Azon esetre hog ha az Ellenség Közelgetne és a végett Lakósaink számosan a Városunkból ki takarodnának, az a ren-

³ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1795—97. 1796. szept. 3-i gyűlés. 342. oldal.

⁴ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1795—97. 1797. ápr. 12-i gyűlés. 500. oldal.

⁵ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1797—99. 4. oldal.

⁶ Wertheimer i. m. 437. oldal.

delés tétetett, hog ha valaki ollyas Lakost sajdéttani fog, azt tüstint Biró Urnak bé jelenteni tartozzék a szükséges intézkedések végbenvitelére.”⁷ Hogy pedig munkálkodásukat siker koronázza, „az Ellensigne meggyőziséért és Szent Békességért az Oltári szentségnek alázatos egéssznapi imádását”⁸ rendelik el, kötelezván az ezen való megjelenésre az összes iparosokat és gazdákat cselédjeikkel együtt. 1797 áprilisában már a városi jegyzőkönyvek és egyéb okmányok biztonságba helyezéséről intézkedik a közgyűlés.⁹ Mindezek az intézkedések világosan mutatják a francia hadsereg félelmetes erejének hírét és a katonaság kegyetlenségéről terjedő hírek hatását. Ekkor még legyőzhetetlen armádiaként szerepelt a francia haderő Európa szemében. 12 évvel később, bár a franciák iránti ellenszenv és a császár iránti hűség újra megragadták az emberek lelkét, nem észlelhető ez a nagy félelem és rettegés. Ennek oka részben abban a tényben leli magyarázatát, hogy a francia haderők félelmetes ereje, mint tudjuk, veszített tekintélyéből; egyrészt a spanyol nemzeti megmozdulás, másrészt az asperni vereség miatt.

A város lakosságának józan magatartásával magyarázhatjuk közvetlen az idegen katonák megjelenése előtt a városi tanács által kiadott intézkedések mérsékelt hangját. Ha az 1797. évi, a franciák megjelenését megelőző rendeletek soraiból ki is csendül az aggodalom hangja, most bizton tekintettek az események elé s maguk mögött érezték a polgárság erejét és együttérzését. Az akkori időkre jellemző állandó háborús feszültség már az 1809. évet megelőzően is kényszeríti a város vezetőit az idegenek szigorúbb ellenőrzésére és a közbiztonság megóvására. De nemcsak a francia veszély, hanem az egész európai helyzet szüleményei is ezek a rendeletek. A városra különösebb feladatot nem róttak mindaddig, míg, hol a császári, hol pedig a vármegyei katonaság egy része a városban tartózkodott. 1808. évben az ilyen irányú rendeleteket az orosz-osztrák megegyezésre vezethetjük vissza. Elrendelik a határok fokozottabb őrzését, az idegen utasok iratainak felülvizsgálását és kötelezik a „Polgári Kormányzéseknek és hadi Commandansoknak” ezen rendeletek ellenőrzésére öröket állítani.¹⁰ Nagyobb megterhelés a hasonló tar-

⁷ Prot. Priv. Sab. 1795—97. 1797. ápr. 12-i gyűlés. 500. oldal.

⁸ Prot. Priv. 1795—97. 1796. jún. 11-i gyűlés. 273. oldal.

⁹ Prot. Priv. Sab. 1795—97. 1797. ápr. 17-i gyűlés.

¹⁰ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 54.

talmú és hasonló intézkedéseket foganatosító leiratokkal kapcsolatosan a császári katonaság kivonulásával kezdődik. Széchenyi Ferenc gróf május 9-én magához hivatja a vármegye vezetőit s kölcsönös megbeszélések alapján rendeletet hoznak a megváltozott helyzet nehézségeinek áthidalására. Az 1809. máj. 10-i szombathelyi közgyűlés már szigorú rendeletet hoz az utasok leveleinek és az esetlegesen az erdőkben bujkálók megvizsgálása érdekében. Ezeknek az intézkedéseknek végrehajtására szervezett őrségben a város minden lakosának „még a paraszt Helységbelieknek” is be kellett kapcsolódnia, ugyancsak az itthon maradt nemeseknek, még az esetben is, ha az insurrectioban maguk helyett küldtek is helyettest. Aki pedig a reá rótt kötelességet nem teljesíti, vagy helyettest nem küld, keresztvassal büntetik. „Továbbá minthogy a jó rendtartás mindenkinek a lelke, ez pedig előljáró nélkül meg nem történhetné, mivel anélkül egyik a másik némelykor engedni, némelykor pedig kötelességét teljesíteni nem akarná, azért egy Feő gondviselő és emmellett minden utzában subalternus tisztek szükségesek lévén Nemzetes Erdélyi János Belső tanács Ur kapitánynak” s egy hadnagyot és két káplárt rendelnek a következő utcákba: Kám-utca, Föl-, Gyöngyös-, Forró-, Forgó-, Kis- és Nagykaritsai-utcába. „Meg fog Kinek, Kinek hagyatni, hogy amidőn ebbéli Közjóra Czélzó szolgálatban foglalatoskodni fognak a városunk díszére ineplő ruhájokban díszesen fölöltözzenek és reájok bizandó dolgokban híven eljárjanak. Különben a büntetéstől mentesek nem lesznek, hogy pedig az által hágók büntetéseket vehessék bírónak Eör Szitár János Ur választatván hozzája hová előbb egy pár keresztvas küldetni vígeztetett.”¹¹ A Permanens Deputatio által Szombathely és vidékére az utazó „passualissainak” felülvizsgálására kirendelt Niczky István megparancsolja 1809. május 13-án „hogymivel a mastani hadi környül állásokban sok rossz csavargó és suspectus személyek járhatnának, hacsak a város végein több trásák nem rendeltetnek, könnyen a nélkül, hogy vizsgálás alá vétetnének a városon által mehetnek, szükségesnek találtatik, hogy minden utza végén több emberekből álló strásák rendeltessenek kik is azonnal az utazókat titulált Nitzky István Urhoz kívánt megvizsgálás végett vezessék.”¹² A város ezekhez hasonló rendeletekkel próbálta a katonaság kivonulása utáni

¹¹ Prot. Priv. Sab. 1808—10. 1809. május 10-i gyűlés.

¹² Prot. Priv. Sab. 1808—10. 1809. május 13-i gyűlés.

időben a közbiztonságot védelmezni. Ezenkívül nagy gondot okozott a városnak a tűzveszély elhárítása, ami ugyan állandóan gondoskodás tárgya volt, de ezt most a háborús időszak még fokozottabb mértékben megkívánta. A város rendelkezett a tűz oltásához szükséges szerszámokkal, amik a város tulajdonát képezték s amiket „Tűz Szerszámok Conservatoriumában” őrizték. Ezt a város 1807-ben bővítette ki, 9000 téglát és 4000 cserépszindelyt vásárolván erre a célra. Az oltást szolgáló eszközök rendbentartására tűzinspektort választanak. (Általában az inspektori állások mind a háborúval kapcsolatosak.)

A csapatok közeledtével, az egész nyugati országrészre érvényes, rendkívüli intézkedéseket léptettek életbe, amelyek a városok közötti szorosabb együttműködést voltak hivatva megteremteni, mégpedig olyan értelemben, hogy egymást az ellenséges hadmozdulatokról értesítsék. A határra biztosokat rendelnek azzal a meghagyással, hogy mind az idegen, mind pedig az ellenséges átvonuló csapatok élelmezését intézzék. Számoltak a felsőbb hatóságok az ellenséges csapatok gyors előrehaladásával, s hogy ez ne érje váratlanul a lakosságot, a hírszerzés gyorsítására, a főbb helyeken, lovas-postát állítottak fel. Szombathelyre pl. a pinkafői biztos értesítései Eőr, Nagy Szent Mihály és Csaitán át érkeztek.¹³ A franciák megjelenésével működésbe is lépnek a vármegyéknek és városoknak a könnyebb tájékozódást szolgáló szervei; kölcsönösen értesítve egymást a napról-napra változó hadihelyzetről. Hadászatiilag ha nem is jelentettek sokat ezek a rövid üzenetek, de megnyugtatták a polgárságot s egyben tájékoztatták a városok lakosságát és vezetőit egy francia katonai átvonulás mibenlétéről. Élettartamuk azonban a franciák gyors előrehaladása következtében rövid volt s így az egymással való üzenetváltás nem volt hosszú életű. A szombathelyiek legalább is nem voltak értesítve már június 24-én a dolgok állásáról, mert a városba érkezett lengyel tisztek alább közölt egyszerű kérdéseire sem tudtak válaszolni:

A 1809 Die 24-a Junii Bé jövén a városban 10 Lengyel Gárda, ezek Tiszttyeitől a következőkérdések tétettek? És ugyan

1° Vagyon' e Szombathelyen a frantzia katonák közzül?

2° Hát Sárvárrott vannak'e?

3° Merre vagyon Scharler Generális?

¹³ Balogh Gyula i. m. 74. oldal.

4° Messze van'e Kanisa?

5° Fogtak'e a Tsászár népe munitios Szekereket?

6° Hallottuk'e hogy a Scharler Generális 40.000 emberrel Kani-sán által ment volna?

7° Fogtak'e ami Regurális Népünk és Insurgensek az ü népei közül? és mennyit!

8° Vagynak'e Körmenden Regulárisak, vagy Insurgensek?

9° Messze van'e Grác és hallottuk'e hogy Katonaság van benne?

10° Hagyatott'e Szombathelyen Napoleon Proclamatioja?

11° Hogyan tetszik azon proclamatio?

12° Miért tagadunk mindent és miért felelünk úgy mint Ellenség?

Mely Kérdésekre (mint hogy velünk ilyen hírek semmi felől nem közöltetnek) nem tudommal adatott felelet a'melyeket pedig tudtunk nem ellenséges képpen felelünk.¹⁴

A fegyverszünet megkötése (július közepén) után ugyan ismét megvolt a hírközlés lehetősége, de a városok vezetőit annyira lefoglalták a különböző követelmények előteremtésének gondjai, hogy a szomszédjaik ügyeivel nem volt idejük törődni.

A nádor parancsára Szombathelyen is megszervezték a közigazgatást mintegy kiegészítő, Permanens Deputatit, amelynek feladata a háborúval kapcsolatos gazdasági és pénzügyi nehézségek kiküszöbölése, minek elérése érdekében a háború tartama alatt a közgyűlés hatáskörében is intézkedett.¹⁵ A szombathelyi Permanens Deputatio Szombathelyen, majd pedig Káldon tartott gyűlésein igyekezett a nagy teherrel küzdő lakosság érdekeit védelmezni s annak ellátását biztosítani.

Annál meglepőbb, hogy nem kellett szigorúbb rendeleteket életbe léptetni, mert ekkor eljut a néphez Napoleon császár szava, megértést, megbecsülést és szabadságot ígérve a lakosoknak. A magyar nép egy percig sem hitt ezeknek az ígéreteknek, arra ellenben jók voltak, hogy a rettegést és félelmet eloszlassák, különösen mikor az első egységek a császári ígéret szelleméhez híven cselekedtek. Sopronban május 29-én jelennek meg a franciák s megkapván a kért élelmet, a lakosság nyugalma nem bántották, szigorúan megkövetelték azonban a feliratok kifüggesztését.

¹⁴ Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 153.

¹⁵ R. Kiss I. i. m. 75. oldal.

Mikor Napoleon a francia hadsereg élén országunk határainál állt, elérkezettnek látta az időt, hogy népünk figyelmét szabadsága visszaszerzésének nagy lehetőségére felhívja; ezt célozta a proklamáció kibocsájtása és a hirdetések kifüggesztése. A császár a körülmények mérlegeléséből azonban figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy a kormányzati rendszerrel elégedetlen tömeg osztrák császári ellenszenve nem jelent egyúttal francia barátságot. Minden szempontból túlzott Napoleon Jenő alkirálynak írt levelének állítása: „Lauriston hadosztály tábornok Sopronba érkezett, az első magyarországi megyébe; úgy látszik, Magyarországon forrongás van, hogy a kedélyek ott igen meg vannak oszolva és a többség nem kedvez Ausztriának”.¹⁶ Mintha csak tanult volna a nemzet a Buda visszafoglalását követő szomorú időkben; vállalta sorsának intézését s habozás nélkül elutasította az idegen által nyújtott megsegítés gondolatát, pedig ebben benne volt a magyarság összes bajainak orvoslása: „Fogadjátok el a békességet, melyet ajánlok: maradjon fenn egész épségben országotok és szabadságotok; maradjon fenn hazátoknak constitutioja, — akár azon álláspontjában, amint eddig vala, akár pedig azon változtatásokkal, amelyeket abban Ti magatok, teljes tetszések s kényetek szerint, az időknek mostani körülményeikhez képest jóknak, és saját polgártársaitok hasznára nézve talán szükségeseknek itélni fogtok. Semmit sem kívánok Én Titőletek: egyedülcsak azt akarom látni, hogy szabad és valósággal független Nemzetté legyetek.”¹⁷ Napoleon ennek a néphez intézett felhívásnak nagy jelentőséget tulajdonított, ettől nagy eredményeket várt, s mint egykor Olaszországban, úgy most nálunk is minden lehető megtett a proklamáció terjesztése érdekében. Bécs elfoglalása után egy kisebb különítményt küldött hazánkba s ennek feladata volt az egyes helységekben a proklamáció kifüggesztése. A felhívás céljából önként adódik, hogy a csapatok igyekeztek mindenütt barátságosan fellépni. Hogy mennyire sikerült a franciáknak a nép kegyeibe férkőzni, azt a későbbiek során fogjuk látni. Összeütközések nem történtek, de ez a jelen esetben nem jelent pozitívumot a franciák számára, hisz a lakosság mögött komoly katonai erő nem állott s a város vezetői nyugalomra intik a polgárságot; fogadják őket úgy, akár a császári katonákat, de velük szem-

¹⁶ Sasvári Á. i. m. 16. oldai.

¹⁷ R. Kiss I. i. m. 88. oldal.

ben hideg magatartást tanúsítsanak. A proklamációt Szombathelyen is kifüggesztették a vármegyeházára, azonban a polgárság magatartására nem volt kihatással.¹⁸ A különféle falragaszok hirdetményeit sem vették figyelembe, mert a polgárságot az előző nap eseményei meggyőzték annak valótlan állításáról. „A proklamáció megkésgett, a korszellem, melyből Napoleon erőt merített megváltozott: kosmophil törekvéseivel szemben általában feltámadt a nemzeti eszme; feltámadt különösen nálunk, fajunkat jellemző nagy erejével: egységbe olvadt a király iránt való hűséggel s oly békésen simult a létező állapotokhoz, hogy azzal szemben a proklamáció idegen disszonans hang volt, amely hitelre nem talált s hatást nem kelthetett.”¹⁹ Mindezek ellenére nemeseink tömegesen gyülekeztek a fölkelt nemesi csapatok zászlai alá, tanújelét adván hazafiságuknak és királyhűségüknek. A városi közgyűlés közvetlen a francia csapatok megjelenése előtt foglalkozik csak ennek eshetőségével. Nem is hangzanak el lelkesítő beszédek, mint 1797-ben, mikor, mint láttuk, állandóan figyelmeztetik a lakosságot a francia veszély jelentőségére, hanem egyszerű rendeletet adnak ki, ami megszabja a lakosság magatartását egy esetleges francia előnyomulás alkalmával. „... hallatik, hogy még ma (május 31), vagy holnap Frantzia Katonák jönnének be Városunkba, ugyanazért szükséges, hogy kiki magának elegendő provisiot szerezni iparkodjon hogy ne talán az ellenség által hirtelen requisitiok tétetnének azoknak teljesítésére hátráltatás ne legyen; azon fölül ha az ellenség városunkat meglepi, senki a lakosok közül se félelmet ne mutasson, se vélek különös társaságon ne legyen, hanem csak úgy consideráltassanak mint ha már régen az olyan tapasztalatunk volna.”²⁰ A francia katonák az első napokban, illetőleg addig, míg ellenállásba nem ütköztek, igyekeztek kímélettel fellépni a lakossággal szemben, híven ahhoz az elvhez, hogy ők nem a magyarság, hanem

¹⁸ „Köszegen is engedve a franciák követeléseinek a tanács éjjeli két óra tájban a kiáltványok egyes példányait a tanácsház és templomok kapuira fölragasztotta. Napoleon kecsegtető ígéretei azonban semmi nagyobb látható hatást nem értek el a városi lakosságnál, mert ha bár voltak is egyesek, kik a közgazgatás elveit rosszalották s a kormány intézkedéseit alkotmányba ütközőknek, sérelmeseknek ismerték el, mégis a lakosság nevezetes része a franciák iránt idegenkedéssel viseltetett s a királyhoz való hűségében tántoríthatatlan maradt.” Chernel K. i. m. 249. oldal.

¹⁹ R. Kiss I. i. m. 93. oldal.

²⁰ Prot. Priv. Sab. 1808—10. 1809. május 30-i gyűlés.

az osztrák császár ellenségei. A katonaság és a lakosság között össze-
ütközés nem is történt s a polgárság sem menekült el a megértést
tanúsító katonák elől, kik nem borítják fel a város rendjét és nem
zsarolják ki a polgárokat. A nép nem rettent meg az idegen katonák
láttára, „hanem kivonulva az utcára, megszemléli azokat.”²¹ Termé-
szetes, hogy ezen szerény magatartásban szerepe van a hazai katonaság
hiányának; a lakosok belátták az ellenállás hiábavalóságát. Az
első összeütközés a város birtoklásának megakadályozásáért június
7-én történt a két ellenséges fél között, mikor állítólag a lakosság
is segített huszárjainknak, miért a franciák tábornoka, Charpentier,
Jenő alkirály nevében követeli a bűnösök megfenyítését, minthogy
ők nem viselnek háborút a föld népe ellen s így viszont ők is megkö-
vetelhetik a barátságos magatartást. Az alispán pár nap múlva levél-
ben jelenti, hogy a város különböző részeiről összehívott 35 embert,
kik esküvel vallották,²² hogy a szombathelyi polgárság a város vezető-
ségének intézkedéséhez híven nem bántotta a benyomuló franciákat,
sőt a harc végén a sebesülteket elszállították és ápolták. A következő
napokban azonban már a város falain belül hallik a harci zaj. A város
polgársága, meglepődve az eddig barátságot mutató franciák lövöldö-
zéseitől, megrémülve menekült, különösen megijedtek a tűzveszélytől,
aminek pusztító hatását a szombathelyi polgárok oly sokszor tapasztalhatták.
Edényeiket megtöltötték vízzel s a lövöldözés által keletke-
zhető esetleges tűz elhárítására ablakaikat betömték és deszkákkal
beszőgezték, minthogy a lövedékek sok helyen behatoltak a lakásba.
Drágaságaikat biztonságba helyezve, maguk rejtekhelyekre menekül-
tek, az előkelők közül pedig többen elutaztak a városból. Azonban
csakhamar tapasztalták, hogy a harcok megszűnnek és a lakosok
nyugalmát megzavaró lövöldözés elhalkul; hamarosan visszatértek
otthonukba. A tisztek érintkezésbe lépve a város vezetőivel, megnyug-
tatták a város lakosságát a továbbiak felől, és egyes családoknál a
francia csapatok vezetői és a város előkelőségei közt hamarosan meg-
hitt viszony szövődött. Mindennaposak voltak az előkelő családoknál,
a közös vacsorák, hol kártya mellett a francia tisztek sokszor bizalmas
katonai dolgokról is beszéltek. A polgári lakosságnak az érintkezése
a katonákkal kisebb felületű. A csapatok keveset tartózkodnak a

²¹ Kresznerics Ferenc naplója.

²² Balogh Gyula i. m.-ben közli az eskü szövegét. 87. oldal.

városban s rendszerint csak az étkezés és az alvás idejét töltik a polgárok házaiban. Másrészt pedig a városban tartózkodó katonaság gyakran változik. Még a győri csata után is állandóak a franciák táborában a katonai gyakorlatok, kik még augusztusban is a döntő győzelem közeledtéről beszélnek.

A megszállás alatti Szombathely életéről érdekes képet ad Kresznerics Ferenc a már említett naplójában.²³

Augusztus 1. Délben franciák érkeztek, Pauli generális három tiszttel és 20 lóval a püspökvárban szállt meg. Körmenden majdnem teljesen leégett.

Augusztus 2. Körülbelül 200 francia dragonyos érkezett.

Augusztus 4. A liceumban megkezdtem a vizsgáztatást a mér-tanból. Remi alezredes a premontreieknél vett szállást.

Augusztus 5. Végeztem a logikusok vizsgáztatásával s megkez-dettem a fizikusok vizsgáztatását matézisből.

Augusztus 6. A franciák a piacon manőviroznak.

Augusztus 11. Eölbey apát végre megérkezett hosszú vándor-lásból.

Augusztus 12. Remi alezredes számára abc-és könyvet vettem. A püspök cseh insurgenst bemutatott a francia ezredesnek, akit az barátságosan reggelivel kínált meg.

Augusztus 13. Bansiere francia tisztünk a püspöknél ebédelt. Öt órakor revue et Wachtparade.

Augusztus 14. Goda francia tiszt, aki a dominikánusoknál lakik, a prépostnál étkezett. Ide érkezett Charle de Puli General de Divi-sions de Cavallerie.

Augusztus 15. A franciák Napoleon születésnapját ünneplik. Hajnalban $\frac{3}{4}$ 4-kor háromszor lönek salve-t. Utána zenét adtak a tisztek előtt. 10-kor nagy parádé, 11-kor szent mise. 2-kor a katonák kinnt étkeztek, 4-kor felvonulás, 6-kor a tisztek ebédje, este kivilági-tás és bál. Az Eölbey házban 214 mécs égett, minden ablakban 12, a főkapunál 60, fölötte egy koronás sas, melynek karmai között vil-lám s e felirat: „Vive Napoleon”.

Augusztus 16. Nagy prépost hazaérkezett.

²³ Az eredeti naplót nem állt módunkban használni, így a közölt részek egy másolt példányból valók.

Augusztus 17. Nálunk ebédelték Saumier, Godare, Bansiere francia tiszték.

Augusztus 20. Metternich Magyaróvárott nagy bált adott, amikor a miniszterek ajka nevet, a szív sír.

Augusztus 21. Vajda alispán ebédet adott, amelyen megjelentek az ezredes néhány tiszttel, a püspök, a Nagy prépost, Bansiere stb.

Augusztus 22. Sigray gróf ebéden itt. General de Puli 4 óra körül ideérkezett.

Augusztus 23. Godare nálunk vacsorázott.

Augusztus 24. A nagyprépostnál volt ebéden a püspök fivérével együtt, Montmari ezredes öt tiszttel, Vajda alispán, Szabó jegyző, Zerdahelyi és Attemps gróf.

Augusztus 27. A kispapok tedeumot ünnepeltek, melyen én is jelen voltam. Montmari ezredes, de Puli generálissal és a főhadbiztossal három kocsin Körmendre utaztak az ünnepélyre.

Augusztus 29. A mi tisztünket egyszerű áristomra ítélték. Háromféle áristom van: 1. Arret simple, 2. Arret force, 3. Arret de rigueur.

Augusztus 30. Ebéd után püspökünk Eölbey apáttal Riccevel és Attemps gróffal Vépre ment. Napoleon harangzúgás közepett vonult be Győrbe. A Rumy házba szállt meg. Hollósy kanonok latin, Stahremberg francia beszéddel akarta köszönteni.

Augusztus 31. Napoleon reggel elhagyta Györt.

Szeptember 1. A gimnazisták reggel 7 órakor tedeumot mondtak s a tanévet befejezték. A prépost a püspöknél ebédelt. Egy francia inas ügyetlensége folytán kigyulladt a premontreiek istállója. Szerencsére sikerült elfojtani. Meglátogatott Szép tanár, akinek Molière egy kötetét adtam olvasni.

Szeptember 3. Nagy prépost Izsóval Veszprémbe utazott, a franciák a táborban a bor mellett összeverekedtek a Würtenbergiekkel, kartáccsal lödöztek. A sebesültek számát egyesek ezerre, mások 50-re teszik.

Szeptember 6. A püspöknél ebédeltem hat francia tiszttel s a körmendi plébánossal együtt.

Szeptember 7. Hire jár, hogy Károly Ambrus főherceg, a primás, szeptember 3-án meghalt s 5-én temették.

Szeptember 8. De Puli generalis Párisba utazott, hogy az angolok ellen Irországba induló lovasságot megszervezze.

Szeptember 9. Meglátogatott Litta francia mérnök, hogy régi pénzgyűjteményemet láthassa.

Szeptember 10. A pap-kertben ásoztatva régi pénzekre akadtam. Vacsorán nálunk volt Saumier, aki a piavei csatában Volsker tábornokot megölte.

Szeptember 13. A franciák az alsó póstát lezárták. Sétálás közben II. Claudius idejéből való pénzt találtam.

Szeptember 17. A franciák négy ágyút hoztak.

Szeptember 27. A franciák parancsot kaptak, hogy még gyalogos embert se eresszenek a Rábán keresztül.

Szeptember 30. Napoleon rendet alapít: Chevalier des Trois Toisons d' Or. Három aranygyapjas vitézek rendje.

Október 4. Ferenc király nevenapján d. e. 9 órakor a püspök ünnepi misét mondott, amelyen megjelentem. Vacsorára nálunk volt Kiss ügyvéd, aki a franciák szemtelenkedése miatt házát üresen hagyta és holmiját máshova vitette.

Október 6. Grázból visszaérkezett Kiss kereskedő s elbeszéli, hogy Ferenc napján a gráziak a franciák engedélyével városukat ki-világították, feliratokkal, jelképekkel fejezték ki ragaszkodásukat a legjobb uralkodó, Ferenc iránt. A püspök, Attemps gróf és néhány más előkelőség 24 órán át fogva voltak a városban, amíg a város a követelt 2 milliót le nem fizette, a toriliak pénzt vernek ezzel a felirattal „Grafschaft Tirol” és egyfejű sas képpel.

Október 12. Szabó kanonoktól a Nagy prépost számlájára ideiglenesen kölcsönvettem 300 forintot s neki készültem az utnak. A püspök úrtól kapott útlevelet De Brochue francia generálissal irattam alá. Laki tanárral $\frac{1}{2}$ 10-kor indultunk el Sárvár felé, de a rablók miatt kénytelenek voltunk visszafordulni. Váton ebédeltünk, ezért 2 forint 30 krajcárt fizettünk. Innen megváltoztatott útiránnyal Szentgyörgy felé mentünk.

Október 20. Királyunk aláírta a békét.

Október 24. Az ágyukat elszállítják Szombathelyről.

Ha abból a szempontból vizsgáljuk a megszállás tartamát, hogy milyen eredménnyel jártak Napoleonnak a lakosság fellázítására irányuló törekvései, különbséget kell tennünk a háború kezdete és a megszállás utolsó szakasza között. Különösen fontos ezzel kapcsolatosan a nyugati vármegyék magatartása, egyrészt, mert itt léptek fel leg-

nagyobb súllyal, másrészt pedig ennek bekövetkezése és továbbterjedése döntő fontosságú lehetett volna a francia hadsereg további előnyomulásában. A háború elején mindenki lelkét átjárta a hatalmas erővel jelentkező lelkesedés, de ezt leszámítva, kötelességnek tartották a császárt a franciák ellen vállalt harcában segíteni. Az uralkodó részéről megnyilatkozó kezdeti mellőzéseket ellensúlyozta a franciák hatalmas anyagi követelései és az udvariasság mázával kendőzött rablásai. A szombathelyi polgárság, mint azt a továbbiakban látni fogjuk, olyan anyagi terhek szenvedő alanyává vált a francia követelések során, melyek még a franciákat lelkesedéssel fogadók között is lángrollobbantották a gyűlölködés szikráját. E napról-napra fokozottabb mértékben erősödő kizsákmányolás miatt egyáltalán nem hitt a nép Napoleon szavának. Minthogy a gazdasági terhek különösen az alsóbb néposztály körében okoztak elviselhetetlen nyomort, Napoleon ezzel azt a néptömeget veszítette el, melyet a legkönnyebben nyerhetett volna meg törekvéseinek. Így Szombathelyen, illetve a vidékén mindössze két jelentéktelen esetről van csak tudomásunk, ahol az elégedetlenség a hatóságok törvényes rendelkezéseivel kapcsolatosan jelentkezik.²⁴ A franciák által terjesztett falragaszos hirdetmények, melyek hivatva voltak az elégedetlenséget szítani, nem találtak kellő visszhangra, a kifüggesztési parancs is mindenütt ellenkezésbe ütközött s csak erélyes fellépésre és katonai őrizet igénybevételével ragaszhtatták ki, de így is több helyen a nép felküldte ezeket a megye uraknak. Fokozta a bizalmatlanságot a francia ígéretekkel szemben az a körülmény is, hogy a barátság nem sokáig tartott s sok helyen a lakossággal szemben erőszakosan léptek fel. A hatóságok rendeletei is igyekeztek a francia megtévesztéssel szemben védelmet nyújtani. A nádor már május 6-án intézkedett a közbiztonság megerősítéséről, s elrendelte,

²⁴ R. Kiss István i. m. 269. oldal. „Ugyanazon vármegyében, hol a polgárok Szombathely utzáin együtt harcoltak az insurgensekkel, a rohoncziaiak pedig kaszákkal és vasvillákkal fogadták a barátságot hirdető frantziákat; az acsádi jobbágyok elolvastván a proclamációt s abból „maguknak valami könnyebítést remélvén”, értekeztek a felsőszilvágyiakkal és megtagadták a robotot. A miskei parasztok még nagyobb merényletre vetemedtek; midőn a pesti lovas ezredből Malatinszky nevű sebesültet egy közember ezen községen át szállított a pápai kórházba s ott előfogatot akart váltani, a parasztság apraja-nagyja, férfiak, nők és gyermekek vegyesen dorongokkal, fejszékkel és vilákkal támadták meg és bár a plébános csillapította és tartóztatta az erőszakoságtól, agyon akarták verni őket. Csak a pesti ezred segédjének és ordinánczainak váratlan megjelenése folytán menekülhettek.”

hogy „ha valami kiáltvány féle iratokat osztogatnának, azokat kobozzák el.”²⁵ A franciák előnyomulása idején tehát nem beszélhetünk a lakosságnak látható formában megnyilatkozó elégtelenségéről, azonban az időközben lejátszódó hadi események kihatásai következtében változásról kell beszámolnunk.

A döntő harcok alatt a fegyveres fellépés ténye csökkentette ugyan a különben is valószínűtlennek látszó francia ígéretek²⁶ valódiságát, de a győri csata után, különösképpen a fegyverszünet tartama alatt azonban ismét találkozunk a szép szavakkal és ígéretekkel tért nyerni akaró francia törekvésekkel. S nemcsak a megvert és erejét vesztett nemesi hadak, hanem a kiéhezett és lerongyolódott városi lakosság között is igyekeztek maguknak híveket szerezni. Napoleon elgondolásába nagyszerűen beleillett volna az önálló Magyarország, hogy így Ausztria erejének megtörésével s az orosz cárral való meg egyezéssel biztosítsa uralmát keleten s így minden erejét Anglia hatalmának megtörésére fordíthassa. A franciák jól látták a nép nyomorát, a városok kifosztottságát s így tervük nem is volt reális alap nélkül. Fegyveres erejük régi hírét is sikerült a wagrami csatában visszaszerezni s mind ezen pozitívumok birtokában a franciák, különösen az ezzel a feladattal megbízott Narbonne, semmi nehézséget sem láttak tervük keresztülvitelében. Hiedelmük téves voltát azonban élénken bizonyítja a békekötés ténye, ennek megállapodásai ugyanis nem juttatták befejezéshez Napoleon tervét, Ausztria felदारabolását. Az országban a helyzet annyira súlyos volt, hogy a vezetők úgy nyilatkoztak: „hogy a nép jó volt még augusztus elején, de a sok fuvarozás s erősítési munkák, melyekre oly kevés bérért kényszerítették, hogy abból megélnie lehetetlen s az átvonuló katonaság erőszakossága és zsarolása annyira elkésérítették, hogy nem lenne tanácsos kezébe fegyvert adni.”²⁷ A nép elégedetlenkedését ironikusan, de az akkori viszonyokra mégis jellemzően fejezi ki a Kresznerics Ferenc által feljegyzett „Rábaközi Magyarok Imádsága:”²⁸ „Mi Atyánk

²⁵ R. Kiss István i. m. 269. oldal.

²⁶ Jellemző ezekre az ígéretekre, hogy „maga Esterházy herczeg nevetett, amidőn meghallotta azon kósza hírt, hogy Napolon neki szánja a magyar koronát”. Sasvári A. i. m. 21. oldal.

²⁷ R. Kiss István i. m. 264. oldal.

²⁸ Kresznerics F.: *Analaecta Philologica*. Tud. Ak. M. Nyelvt. 4-r. 11. sz. III. kötet.

Ferenc, ki vagy Tatában, szentségtelenítettik most a Te neved. Jöjjön el a Te Országod ismét reánk. Legyen a Te akaratod, nem a had folytatásában, sem a gyalázatos fegyverszünet hosszabbításában, hanem az áldott békességnek helyreállításában, valamint Magyarországon, úgy itt nálunk Rába közben is. Adj nekünk más kenyeret, mert a mi mindennapi kenyerünket feleszik a frantzia sáskák és bocsásd meg a mi vétkeinket, melyeket ellened zugolódva kénytelen is elkövetünk, valamint mi is megbocsátunk minden számárfülű, dőre minisztereidnek, kik a sok szomorú vigasztalások ellen is minket ezen hit és nyakszegő oktalan háborúba belédöntöttek. Minden, más tökkel ütött vezéridnek, kik ez oktalan háborút még oktalanabban vezették, minden nyúlshívű nemes katonáidnak, kik Győr alatt a kevesebb számú ellenség előtt szarvas lábbal megfutamodván, Pestig meg sem állottak. Minden gonoszlelkű tisztviselőidnek, kik az igazságtalan francia sartzot még igazságtalanabban vetették ki és a köznyomorúságból maguknak hasznót hajtani nem áallottak, szóval mindazoknak, kik ellenünk vétettek és ne vigy minket a kísértésbe, ne vigy minket újra háborúba, hogy netán még mi is zsák utzába szoruljunk, hanem szabadíts meg jó királyunk inkább a frantzia seregtől, az anglus aranytól, a magyar igazságtételtől, a néma hadíserencsétől, az orosz segítségtől, a külső erőszaktól, a belső egyenetlenségtől, a gyáva igazgatástól, a sok megkegyelmezéstől, a vérkereskedéstől, a krajcáros gazdagságtól, a papir pénztől és minden gonosztól, végre ezen képpen Mi Atyántul is, hogy a sok gondba bele ne öszüljön minden hajaszála. Ámen."

Úgy látszik osztrák részről is veszélyesnek ítélték a helyzetet²⁹ s talán ezért vezették az osztrák seregeket Magyarországra s Ferenc annak ellenére, hogy majdnem 200 ezer főnyi haddal rendelkezett, elfogadta a békefeltételeket.³⁰

²⁹ „Bizony akármiként tetette is a kormány a nyugalmat, nagyon világos jelek mutatnak arra, hogy nem volt minden aggodalom nélkül egy eshetőleges magyar felkelés miatt.” Balogh Gy. i. m. 104. oldal.

³⁰ Horváth Mihály i. m. 389. oldal.

IV.

Élelmezési nehézségek.

A franciák megjelenésével valóságos méhkassá változott a város. Akiket előző nap a kíváncsiság még kicsalt az utcára, másnap már a gond emésztett. A francia tisztek, a város vezetői és a magánosok körében is egyaránt igyekeztek lehetőség szerint a felsőbb rendeleteknek eleget tenni. Az első napok eseményei már is kiábrándítottak mindenkit a szabadságot hozó franciákból, kik kiéhezve és fáradtan érkezvén a városba, úgyszólván szabad folyást engedtek vágyaiknak s mint a polgárok elkeseredett hangú beadványai mondják: „reárontottak a békés családokra.” A május végén érkezők még mindent fizetnek, június elején már teljesen kiürülnek az üzletek, s erőszakkal elhurcolják a marhákat. A Tekintetes Nemes Vármegeye Commisarius Úr kérésére többen bizonyítják „hogy midőn a mult 1809-ik esztendőben megesett Junius Holnapnak 7-ik napján a francia Armadia ide Szombathelyre bérohant, azon éczaka tisztelt Comissarius Ur inspektioja alatt lévő magazinumot föltörvén, abból a franciák zsákokban zabot és szénát is a mennyi csak kellett és teczet Nékik annyit hordottak a Magazinumhoz a strásák menni nem bátorkodván a történt dolgokat csak távolról szemlélték.”¹ Ugyanez a sors érte a mészárosok húskészletét és még a legelésző teheneket is. Minthogy az elhajtott tehenekért és az elvitt húsért a tulajdonosok pénzt nem kaptak, a további vásárlásnak nem volt meg a lehetősége. A város a keszthelyi vásáron vett több ezer forintért marhákat, amit azonban a császári „Ausztia Népünk el foglalta”. A városnak pedig elengedhetetlenül szüksége volt húsrá, mert a sokat szenvedett lakosság már saját ellátásáról sem tudott gondoskodni. A nehézkes élelmezési viszonyoknak tudható be részben az is, hogy a szemináriumot a szokottnál korábban bezárják és a kispapokat hazabocsátják.² Annál nagyobb

¹ Városi Levéltár. Fasc. 133. No. 24.

² Dr. Géfin Gy. i. m. 264. oldal.

volt a veszedelem, mert a polgároktól már nem lehetett újabb pénz-adót követelni, mivel már elég súlyos adóknak voltak alávetve. Az élelem beszerzése pedig egyúttal a magánbirtokosok állatállományának védelmét is jelentette, mert így a francia katonák a polgárok állatállományát megkímélték volna, ami gazdasági szempontból lett volna előnyös. Ez a kíméletlenség általános jellegű a franciák között, több panasszal fordul a vármegye vezetőségéhez a polgárság, hogy a katonák lelövöldözik teheneiket, kocsikra rakván elszállítják azokat. Szombathelyen úgy látszik még fékeztek a vezetők a katonák zsarolási ösztöneit, mert más városban nem elégedtek meg azzal, hogy a lakosságot kocsik, lovak, élelmiszerek előállítására kötelezték, hanem vagyonuk kiadására is kényszerítették őket, úgyhogy sokan menekültek el a franciák elől. Sümeg városát különösen sanyargatták, s ez kényszerítette Spinitzhofer nevű sümegi polgárt a francia katonák kiűzésének megkísérlésére, ami a város lakosságával karöltve második alkalommal sikerült is.² A fent említett nyomós okok következtében a Permanens Deputatio kényszerítvén kénytelen volt a franciák által részben megkímélt falvak gazdasági erejét igénybe venni s elrendelni, hogy az alább felsorolt községek kötelesek a reájuk kirótt marhákat minden késedelem és kifogás nélkül Szombathelyre beszállítani:

Ják	6	tehén	4 ökör
Nárai	3	„	2 „
Németh Keresztes	2	„	2 „
Magyar Keresztes	3	„	2 „
Cséke	3	„	2 „
Vépp	4	„	2 „
	21	tehén	14 ökör

Úgy látszik nagy szüksége volt az állatokra a városnak, mert a június 11-én megjelent rendelet már a következő napra kéri az állatok beszállítását. Egyúttal inspektort rendelnek, ki ezen helységeken a terhet arányosan elosztja, kialakítja s szigorúan ellenőrzi a parancs végrehajtását. Természetesen ezek a vásárlások pénz nélkül történtek, megígérve ugyan a lakosságnak, hogy hiány nélkül meg fogják téríteni a kialakított összeget, azonban az ígéret teljesítése, mint később látni fogjuk, a legnagyobb jóindulat mellett sem volt

² Hadtörténeti Közlemények 1888. I. évf. 147. oldal.

keresztülvihető. A város annyira ki volt fosztva, hogy élelmet nem lehetett beszerezni. A magánosokat ez annál súlyosabban érintette gazdasági szempontból, mert nemcsak élelmezésük vált elviselhetetlenül nehézé, hanem földjük megművelése is körülményessé vált az állatok elhurcolása következtében. A *Permanens Deputatio* szigorú rendeletekkel igyekezett ennél fogva a visszaéléseket meggátolni. Július 26-án a Bizottság a következőket rendeli el: „Közönséges tapasztalásból tudva lévén, hogy ezen megyében mindenféle élelemre való, de legfőképpen a Baromfiak és a tojások a két izbéli tudniillik a Császári Királyi Ausztriai és Frantzia hadiseregek által nagyobb részben eltétettek, úgy hogy ezen igen szükséges élelem valókban a vásárokon és városokban a heányosságot nagyon érezheti, ezen heányosságbul eredett drágaságot még az ugynevezett Tyukászok és Baromfikereskedők a megyében drága pénzen össze venni szokott előre vétellel és a megyéből való kivitellel nagyobbétják, arra való a Tyukászoknak minden tojással vagy Baromfival való kereskedés és annak a megyéből való kivitele szorossan figyelmeztetik egy szersmint Sz. Bíró Urakk úgy a kőszegi királyi városnak is meghagyatik, hogy járásaikban és kiváltképen a széleken ezen tilalmat kihirdessék.”⁴ A büntetések gyakori száma mutatja, hogy a visszaélések eléggé gyakoriak voltak.

A különböző természeti csapások és a terhes katonatartás lassan nemcsak a város területén tartózkodók élelemmel való ellátását, hanem a polgári lakosság élelmezését is érthetően nagy mértékben megnehezítette. A városnak két szempontból is létérdeke volt az élelmezés zavartalan biztosítása; a francia katonaság számára azért, mert ellenkező esetben fegyverrel szereztek volna érvényt parancsaiknak, a lakosság nélkülözése pedig hasonlóan súlyos következményekkel járt volna. A város élelmezését a vidék látta el, szekereken szállítva a vásárokra a gabonanemüket és élelmiszereket. Egyesek kihasználták ezen körülményeket és hamarosan felütötte fejét a „fekete kereskedelem”, ami megnehezítette a különben is szűkös élelmezést, másrészt kizsákmányolta a vidéket. Egyesek a városba jövő szekerektől megvásárolt gabonát a város belterületén erre a célra bérelt helyiségekben felraktározták s drágán adták tovább. Így ennek sem

⁴ Vármegyei Levéltár. Prot. *Permanentis Deputationis* 1809. jún. 26.

a vidék látta hasznát, hanem az ezzel üzérkedők, kik között nagy számmal szerepel a zsidóság. A gabonanemüket vidéken annyira felvásárolták, hogy a vásárok tartása lassan feleslegessé kezdett válni. Az üzérkedők így valósággal kisajátították maguknak a terményekkel való kereskedést, s a szűkölködő városi nép vásárlási lehetőségét a „fekete piacra” szorították. Ezen üzérkedés annyira elhatalmasodott, hogy egyesek, megfelelő tőkéjük nem lévén, a szekér-gabonákat nem vásárolták meg, csak lefoglalták s pár óra múlva drágán továbbadták. Ez a módja a kereskedésnek természetesen átragadt a gyümölcsre és egyéb élelmiszerekre is. A város előljárósága hasonló esetek megismétlődésének megakadályozására több közgyűlésen tárgyalta és szigorú rendelkezéseket léptetett életbe az üzérkedők ellen. Már a megszállást jóval megelőző időkben is foglalkozik a városi közgyűlés a visszaélésekkel. A „kofáknak” a piacon való kereskedést eltiltják, s hogy a gabonanemüket a város lakosságának biztosítsák, piaci inspektort választanak s megtiltják, hogy nem szombathelyi polgárok a városban helyiséget béreljenek, amit élelmiszerek felraktározására használtak fel. Hogy pedig a gabonák előzetes összevásárlásának lehetőségét is csökkentsék, úgy határoznak, hogy a piacon kereskedni téli 9^h, nyáron 8^h előtt nem szabad, kivéve a pékeknek, kik a publikumot és gyakortább a katonaságot kenyérrel tartani kötelesek.⁵ Az üzérkedést így sem tudják megakadályozni s kénytelenek a század első éveiben hozott rendeleteket, minthogy a panaszok állandóak, megismételni. De a franciák elvonulása után sem változott a helyzet; az 1809. évi termést a franciák felélték és elszállították. 1810-ben az üzérkedések régi formában ismét jelentkeznek, így a szeptember 19-i közgyűlés megismétli, némileg kibővítve, az előző évek rendelkezéseit.⁶

⁵ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1803—1805. 1805. jún. 1-i gyűlés.

⁶ Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1808—1810. 1810. szept. 19-i gyűlés.

V.

A francia katonák elszállásolása és élelmezése.

Ha Szombathelynek a francia háborúkkal kapcsolatos eseményeit vizsgáljuk, azonnal szembetűnik a város előnyös földrajzi helyzete, ami lehetővé tette a város gazdasági erőinek igénybevételét a császári, illetve a nemesi csapatok elhelyezése és átvonulása számára. Már az eddigiekből is következtethetjük, de a továbbiak során még világosabbá válik, hogy a város gazdasági erejének is jelentősnek kellett lenni. Nemcsak a kötelezőnek előírt segítségnyújtást teljesítik, hanem ezen felül is ajánlanak fel gazdasági javakat a császári sereg számára. Szombathely ebben az időben lakosainak száma és kiterjedése szempontjából jelentősnek még nem mondható. A század elején népessége 3—4000 közt ingadozik. Hat utcájáról van tudomásunk: Kám-, Gyöngyös-, Nagy-Karitsa-, Kis-Karitsa-, Forró- és Föl-utca, amelyek még eléggé rendezetlenek.

A város gazdasági ereje a vidék termékenységiében gyökeredzik. Magában a városban kevés a mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozók száma s egyre növekedik az iparosoké. Ekkor még közigazgatásilag nem tartoznak a városhoz az 1185-ben hozzácsatolt erősen mezőgazdasági jellegű Ó-Perint és Szentmárton községek. A város központi jellegének kidomborítását jelentik a francia háborús idők. Az elszállásolt katonák élelmezése a vidék számára terményeinek közvetlen a városban való értékesítését jelenti, természetesen addig, míg a megszállás be nem következik. A város vezetősége számolt a császári seregeknek Szombathelyen való tartózkodásával és a város magazinumaiban igyekezett tartalék-gabonaneműt és takarmányt raktározni. Ezáltal ezekben az időkben még szorosabbá válik a vidék és a város kapcsolata, ami azt eredményezte, hogy a város a császári seregek itt tartózkodását lehetővé tudta tenni. Az átvonulások azonban egyre ismétlődnek s lassan a város már nem tud elegendő élelmet szerezni, a lakosság is kénytelen nélkülözéseket szenvedni. Ez a nél-

külöznés a megszállás ideje alatt éri el a maximumát, minthogy az okozója a katonaság élelmezése és a különféle hadiadók. A város lakosságára nézve annál súlyosabbak ezek a terhek, mivel a század elején már eléggé kivette részét a hadviselés okozta megpróbáltatásokból. 1796-ban még önként ajánlt fel a polgárság 500 mérő zabot a császári hadak megsegítésére. A következő években szintén megismétlődnek a beszolgáltatások, aminek hatása különösen 1802-ben érezhető, mikor kedvezőtlen időjárás okozta silány termés miatt majdnem éhinség fenyegette a városi polgárságot. Az 1805. évi beszolgáltatások különösen nehéz feladat elé állították a várost, minthogy a lakosság a folytonos követelések következtében anyagilag kimerült.

A francia megszállás alatti élelmezést illetőleg tehát nem csodálkozhatunk azon, hogy ezt a lakosság csak nehezen tudta teljesíteni. 1809-ben május 31-én érkezik az első francia had Szombathelyre, 600 lovas és 400 gyalogos, kik nagyon előzékenyek voltak, minthogy ők hozták magukkal a császár kiáltványát. Az első napon még a város mellett táboroznak, majd tovább vonulnak az ország belsejébe. A következő sereg megjelenésével már megkezdődnek a város súlyos napjai. Ha az előző évek katonatartását figyelembe vesszük, technikailag nem is okozhatott különösebb gondot elhelyezésük, hisz a város erre eléggé fel volt készülve. Különböző rendeletekkel igyekeztek rábírní a polgárságot, hogy házaikban megfelelő férőhelyet biztosítsanak a francia katonák számára. A város nagyobb épületei, szeminárium, dominikánusok rendháza, városi ispotály, magazinumok a katonaság rendelkezésére bocsájtattak, de a polgárság ezáltal korántsem szabadult meg a katonatartás követelményeitől s házaik hamarosan megtelnek Napoleon császár katonáival. A város vezetői mellé tolmácsot rendelnek, mivel a magistratus tagjai közül egy sem beszélt franciául. Hogy a város vezetőségét mentesítsék a sok munkával járó lakás- és istálló-összeírásoktól, ezen ügyek intézésére is inspectort választanak. A városnak már június első napjaiban tekintélyes kiadásokat okoznak az átalakítási munkálatok s az elszállásolást, élelmezést intéző tisztviselők fizetése. Ugyancsak súlyos feladat elé állította a franciák megjelenése az egyházmegye püspökét, Perlaki Somogy Lipótot, ki tekintélye latbavetésével igyekezett a város érdekeit védelmezni a megszállókkal szemben. „Mikor Szombathelyen a

két sereg előharcosai nekikeseredett lélekkel törtek egymásra, kötelességének tekintette, hogy most se szűnjék meg övéivel jót cselekedni, s ezért az ellenséges sereg vezéréhez akart menni, hogy őt megkérlelje. A frantzia kivont karddal, dühösen rohant rá, ő azonban arcának tiszteletreméltó tekintetével kérelmének teljesítésére bírta." (Steiner püspöki titkár elbeszélése.¹) A megszállás alatt a püspöki rezidentia állandó tartózkodási hely a francia sereg tisztjei számára. Már június első napjaiban megteltek a polgárok házai is francia katonákkal. A katonaság elhelyezésénél csak a férőhelyek számát vették figyelembe, amiből az élelmezés terén nagy aránytalanságok származtak. Egy „Az 1809. Die 1° junii Szombathelyen táborozott frantzia seregnek administralt eledelekről és személybéli számról szőlő connotatio”² szerint a katonák száma utcák szerint a következőképen oszlott meg:

Kám-utcában	233	francia katona	53	polgár házánál		
Gyöngyös-utcában	233	„	71	„	„	„
Nagy-Karitsa-utcában	170	„	59	„	„	„
Forró-utcában	330	„	92	„	„	„
Forgó- és Kiss-Karitsa-utcában	161	„	38	„	„	„
Föl-utcában	197	„	71	„	„	„
13 város-utcában	38	„	12	„	„	„
	98	„	15	„	„	„
	1460	„	411	„	„	„

Ez a szám azonban nem marad állandó, rövid időközökben változik, június 5-én pl. már a következőképen alakul a helyzet:

Kám-utca	173	francia katona		
Föl-utca	165	„	„	
Gyöngyös-utca	166	„	„	
Forró-utca	205	„	„	
Forgó- és Kiss-Karitsa-utca	155	„	„	
Nagy-Karitsa-utca	137	„	„	
13 város-utca	29	„	„	
	1030	„	„	

¹ Dr. Géfin Gyula i. m. 268. oldal.

² Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 150.

Gazdasági szempontokat az elhelyezésnél nem vettek figyelembe, hanem mint már említettük, a férőhelyek száma volt az irányadó s általában egy családnál három-hat katona volt elszállásolva. De nemcsak a városban, hanem a városon kívül is voltak elhelyezve katonák, kiknek elhelyezéséről ugyan nem a város gondoskodott, de ezeket is számításba kell vennünk akkor, ha a katonaságnak élelemmel való ellátásáról beszélünk, mert mint látni fogjuk, a városban lévő katonák száma idővel kevesbbedik ugyan, de az élelemkövetelések nem csökkennek, mert a városon kívül táborozó katonákat is a várostól követelt élelemmel igyekeztek ellátni. Az első hónapban, hacsak a városban elszállásolt katonákat vesszük számításba, a katonaság a város lakosságának kb. $\frac{1}{3}$ -át teszi ki. A város már ennél súlyosabb időket is átélte, minthogy egy 1808. június 22-én kelt s a vármegyéhez intézett beadvány szerint a katonatartás a város polgárait annyira terhelte, hogy „Némelyeknek szobáikból is kivonulni kellett, elintén Ugyan 5. 6. utóbb pedig minden gazdához 40. 50. is bé quartélyoztatott, Kiketis Kenyérrel, Czukmizzel, Ágyi ruhával, gyertyával tartottak.”³ Mint az eddigi kimutatásokból látjuk, a katonák száma ezer körül mozog s csak kevéssel emelkedik e szám fölé. Az elszállásolt katonák élelmezését nem mindig és nem teljes mértékben a szállásadó gazda látta el, hisz az akkori szűkös viszonyok ezt máris megcáfolták, hanem több esetben csak hozzá kellett járulniok hús, bor, kenyér beszolgáltatásával. Minthogy ezek a kimutatások azzal a céllal készültek, hogy a kiadások egykor majd megtérítetnek, amire nem került sor, pontosan feltüntetik az élelemmel ellátottak számát. Sajnos nincs feltüntetve ugyanezen kimutatásnál az elszállásoltak száma, ugyanis ebből az összehasonlításból a polgárságnak gazdasági helyzetére lehetne érdekes következtetéseket levonni. A Gyöngyös-utcában július hónapban pl. így alakul az élelemmel ellátottak száma: július 10-én 46, július 11-én 41, július 12-én 56, július 13-án 36, július 14-én 12, július 15-én 30, július 16-án 34, július 17-én 7, július 18-án 9, július 19-én 60, július 20-án 65, július 21-én 65, július 22-én 65, július 23-án 65, július 24-én 58, július 25-én 12, július 26-án 5, július 27-én 11, július 28-án 28, július 29-én 30, augusztus 2-án 306 személyre főztek.⁴ A katonák számának csökkenését egyes utcák szerint is meg-

³ Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 123. közölve a Függelékekben. 1. sz.

⁴ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 153.

figyelhetjük, pl. a Föl-utcában június 12-én 190, 13-án 184, 14-én 94, 15-én 81, 16-án 55, 17-én 46 francia katona volt elszállásolva. Ezekből az adatokból érdekes következtetést lehetne levonni arra vonatkozóan, hogy Szombathely, francia szempontból, katonailag milyen szerepet játszott, vagyis, hogy mennyiben vett részt a városban elszállásolt katonaság a további hadműveletekben. Gazdaságilag hamarosan kiélik a katonák a várost s az élelmezettek száma erősen csökken, annak ellenére, hogy augusztusban a városba szállásolják el a nem fizetett adók fejében a 28. sz. dragonyos ezredet. Egy augusztus hónapi kimutatás szerint pedig a városban élelmezett katonák száma 415 közlegény és 51 tiszt.⁵

Kiss-Karitsában

és Forgóban	7 tiszt, 28	Strásamester	káplár és közlegény		
Gyöngyös Utzában	9 „ 59	„	„	„	„
Küszögi Utzában	3 „ 85	„	„	„	„
Posta Utzában	20 „ 98	„	„	„	„
Kám Utzában	8 „ 78	„	„	„	„
	47 „ 348	„	„	„	„
Szentmártonban	4 „ 67	„	„	„	„
	51 „ 415	„	„	„	„

Az élelmezett katonák száma tehát állandóan ingadozott s november vége felé különösképen csökkent. Ennek magyarázata a város szegénysége, illetőleg kizsákmányoltsága, ami érthető is, ha tekintetbe vesszük az időnként átvonuló seregek követeléseit és hogy a középületekben elhelyezettekről is, legalább részben, a polgárságnak kellett gondoskodni, ami a kimutatásokba nincs felvéve, pedig csak magában a dominikánusok rendházában 520 sebesült francia katona volt elhelyezve. Pontosan megállapították, hogy kinek-kinek hova és hány katona számára kell élelmet szállítani. A polgárok terhei azonban nemcsak az ellátás okozta költségekből állottak, hanem egyúttal több olyan rendelet végrehajtását is követelték tőlük a város részéről, az elhelyezkedés megkönnyítése érdekében, ami szintén kiadást jelentett. Így már a császári seregeknek a városon való gyakori átvonulása kényszerítette a város vezetőit olyan ren-

⁵ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. nélkül. Egyes kimutatásokban az elszállásolt és részben élelmezett katonák száma családonként is fel van tüntetve. Kettő közül a Függelékekben. 3. és 12. sz.

delet kibocsájtására, amely minden a városban lakó gazdának kötelezővé teszi az istálló rendbehozását, illetve, akiknél ez nem volt, azoknál rövid időn belül való létesítését. Ezt a rendelkezést 1805-től kezdve többször megismétlik és szigorítják, de még így sem hajtották végre, úgyhogy 1808. május 18-án, 1809. február 6-án és március 11-én szigorúan megparancsolják a rendelet végrehajtását s inspektorra bízák ennek ellenőrzését. Aki pedig nem teljesíti a rendelkezést, minden egyes felülvizsgálás alkalmával 20 forintra büntetik.⁶ Szintén rendeletileg kötelezték a polgárságot, hogy a katonák élelemmel való ellátását, kiszolgálásának zavartalanságát is biztosítsák, aminek végrehajtására személyzetet kellett fogadni. Természetesen csak hosszas utánjárással sikerült ezt a városnak keresztülvinni, minthogy tapasztalták már korábban, hogy a költségek megtérítésére nem számíthatnak. Úgy látszik azonban, hogy az utóbbi rendelkezés alól nem nagyon tudták magukat mentesíteni, mert egy június végi kimutatás a szolgaszemélyzet elég nagy számáról tanúskodik:⁷

Utca neve	Legény	Kotsis	Béres	Szolgáló	Összesen
Forró Utza	50	5	3	57	115
Föl Utza	25	13	2	40	80
Gyöngyös Utza	14	11	—	40	65
Kám Utza	14	—	5	14	33
Karitsa Utza	16	—	7	35	58
Összesen	119	29	17	186	351

Érdekes összefüggést kapunk, ha az elszállásolt katonaságot, a házak és a szolgaszemélyzet számát vesszük vizsgálat alá.

Utca neve	Házak száma	Szolga- személyzet száma	Katonaság száma	Egy házra eső katona száma
Forró Utza	92	115	330	3.5
Föl Utza	71	70	197	2.7
Gyöngyös Utza	71	65	233	3.2
Kám Utza	53	33	233	4.4
Karitsa Utza	59	58	170	2.8

Ebből a táblázatból is láthatjuk az egyenlőtlenséget a kato-

⁶ Prot. Priv. Sab. 1808—1810. 1808. május 18-i gyűlés.

⁷ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 152.

nák elszállásolása körül. Ha elfogadjuk jómódúnak azt a házat, ahol tartottak szolgaszemélyzetet s szegénynek, ahol nem, akkor gazdaságilag azonnal szembetűnik a Kám-utcabeliek súlyos megterhelhetése. Tekintetbevéve, hogy itt volt a legkevesebb ház és ehhez viszonyítva is a legkevesebb szolgaszemélyzet, mégis elég nagyszámú katonaságot volt kénytelen eltartani. S nem mentő körülmény ebben az esetben a katonák számának későbbiek során való csökkenése, mert ez a többi utcára nézve is érvényes. Általános következtetéseket nem vonhatunk le, hisz ehhez egyes polgárok anyagi viszonyait is kellene ismernünk.

Hogy egyes családoknál mennyiben tettek eleget az ellátással és elszállással kapcsolatos kívánalmaknak, arra következtetni az általános jellegű kimutatásokból pontosan nem lehet, de ha egy polgártól egy személyre $\frac{1}{2}$ font húst és $\frac{1}{2}$ icce bort kértek egy étkezéshez, akkor az étellemezést — az első hónapra vonatkoznak ezek az adatok — nem mondhatjuk szűkösnak. A követelés teljesítéséről pedig tanúskodnak az átvételt igazoló ú. n. bonnok. Amint később látni fogjuk, több esetben még nagyobb követelésekkel is fellépnek.

A polgárságnak nemcsak a katonaság étellemezéséről, hanem azok tulajdonát képező holmikra is vigyázni kellett. Érdekes erre vonatkozóan a közgyűlési jegyzőkönyvekben olvasható eset.⁸ A polgárok ingóságaikban nem szenvedtek nagyobb károkat s a francia katonák által történt eltulajdonításokról nincs is tudomásunk. Ha előfordultak ilyen esetek, igyekeztek azt elhallgatni s udvariasságukkal enyhíteni. A lakosság azonban hamarosan kiismerte az udvariaskodó franciákat, kik az élelem megszerzése érdekében mindent elkövettek. Nem vették tekintetbe, hogy egy szegény földhözragadt polgár egyetlen tehenét viszik el, vagy egy sok gyermekes

⁸ „Minekután a muló Október Holnapnak 31-ik napján e folyó 1809-ik Esztendőben Balog József Házában quartélyban lévő 28. Dragonyosoktól három pisztolok valaki által ell tulajdonittatni állittatnak, mellyek is ell tulajdonittatása a Házi gazda gondatlanságának vagy annyibul is inkább tulajdonittatik minthogy szokások szerint oda haza ritkán volnának és egyéberánt a szobaajtokon rosz zár lévén a Házot annak rende szerint bezárni nem lehet, minthogy pedig azok ára egynek egynek 15 forint számláltatván öszveséggel 45 f negyven öt forintok igen sürgettetnének mivel mind azonáltal mastanság a nagy nyomorúságok és szükség miatt legkevesebb pénze sem volna arra való, feleségestül együtt a panaszlott Felek azon könyörögnek hogy helyettek egy darab időre valamely kasszábul annyi summa pénz a N. Magistratus által költsön adatni reselváltassék.” Prot. Priv. Sab. 1808—1810. 1809. november 2-i gyűlés.

család éleskamráját fosztják ki. Az élelmiszer eltulajdonításokon kívül lopások nem fordultak elő, sőt az egyes házaknál elhelyezett katonák kártevéseit, a körülményekhez mérten, nem mondhatjuk nagyoknak. A halálozások alkalmából felvett leltarak tanúsága szerint ugyanis a több oldalt elfoglaló ingatlan felsorolások közt csak egy-két pohár, tányér, evőeszköz mellé van feljegyezve, hogy a „franciák ittlételekor mind eltörtek és méltán kilehet hagyni”. A polgárok panaszos beadványaiban sem illették őket ingatlan javak eltulajdonításával. Nem is érdemelte volna meg ezt a sokat szenvedő és nélkülöző polgárság, hisz a mellett, hogy anyagilag teljesen ki volt szolgáltatva a megszállóknak, mindenki igyekezett az adott helyzetben a város vezetőségének a francia katonák tisztességes elszállásolását célzó rendelkezéseit teljesíteni. A legkülönbözőbb helyekről hordták össze az elszállásolás kényelmét biztosító tárgyakat. „A Strázsa Háznál, mely előbb A Patika ház volt”, a franciák rendelkezésére állott:

„Egy ágy a Város Ispitályából, egyet Szalmapárnával együtt.

Egy matracz vagy párna, Lepedővel, egy lepedőt P. Dominikánusoktól.

Egy vánkos P. Dominikánusoktól egyet, vánkost, madraczot egyet a Város Ispitályából.

Egy Pad Város Házától.

Két szék a Tiszt szobájában a Város Ispitályából kettőt.

Egy kalamáris az Város Ispitályából.

Egy gyertyatartó az Város Ispitályából.

Egy nagy Lámpás Keller Györgytől.

Egy fogas az Vármegyházától.

Egy funt Gyertya minden nap”.⁹

„Udvary András Ur házában lévő Ispitályban.

Két nagy fazék Egyet az Város Ispitályából, egyet az Szürke Barátoktól.

Egy nagy korsó viznek az Város Ispitályából kettőt.

Két nagy Leveses Tál az P. Dominikánusoktól kettőt.

14 vagy 15 paplan vagy pakrotz az Város Ispitályokból”.¹⁰

A város által felállított ispitályokban is gondoskodtak szalma-

⁹ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. nélkül.

¹⁰ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. nélkül.

zsákokról, pokrócokról, néha paplanról is. Sőt a város még ingeket is adott a megszállóknak, mint az Persa Mihály szabómesternek a városi „Nemes Magistratus és Érdeemes Communitas”-hoz fizetése-
lésért írt beadványából kiviláglik. Kérésének jogosultságát ugyanis a következőképen okolja: „335 ingeket a frantziák számára szaba-
tam, házankint kiosztottam és ismét beszédetnem kellett.”¹¹

A rendeletek szerint a város minden polgárának még az itthon maradt nemeseknek is kötelessége volt a quartélyozás terhei-
ben egyenlő arányban résztvenni. Ez természetesen a gyakorlatban kivihetetlen volt, mert egyeseknél hónapokig, más helyeken pedig csak pár napig tartózkodtak katonák. Hiába fogadott a város ins-
pektort a quartély ügyek intézésére, az egyenlenségeket nem tud-
ták eltüntetni, mert sokan igyekeztek ezen terhek alól magukat men-
tesíteni. „A Frantzia Oberster Ur panaszkodván, hogy itten a város-
ban a quartélyok heányosan vagynak föl osztva az szegényebbekre
számosabb, az Birtokosabbakra pedig semmi katonaság quartélyban
nem tétetett, különösen pedig az belső Tanácsosoknál semmi quar-
télyozó nincs, ezen panasz eránt az Városi Magistratusnak meg ha-
gyattatott, hogy a hol illyes hibák vagynak, tüstint egy kiküldendő
frantzia Tiszt Urral meg jobbitják, jövendőre pedig az Belső Tanát-
sosok is magukat, ezen mastani környül állásokban az illyes Terhek
viselésétül szabaddá ne tegyék.”¹² Ugyanezen eset fennállt a ter-
mészetbeni követelményeknél is. A leltárak szerint egyeseknél a
pincében 100 akó borokat találtak, míg a város vezetősége csak nagy
erőfeszítéssel tudta a követelt mennyiséget előteremteni. Míg egye-
sek kénytelenek voltak földjeiket is eladni, hogy a kiszabott sarcot
megfizethessék, addig voltak, kik csak kis mértékben vettek részt
a terhek viselésében.¹³ Aránytalanságok származtak abból is, hogy

¹¹ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 111.

¹² Vármegyei Levéltár. Közgy. Jegyzőkönyvek. 1809. augusztus 3-i gyűlés.

¹³ Egy nemes özvegyének pénztárnaplójában pl. csak a következő tételek szerepelnek, amelyek a franciákkal kapcsolatosak:

18 juniusik az Frantziákra ételre-italra költsék	40 f
25 juniusban két beteg Frantzia tisztekre	25 f
2 augusztusba jött hozám fő Kapitánra költöttem	16 f
29 október jött hozám kétt Frantzia tisztek költöttem reájok	
ételekre italokra	6 f
1 nov. isméth volt nálam kétt Frantzia tisztek költöttem reájok	6 f
3 nov. isméth volt nálam Frantzia Tisztek költöttem reájok	14 f
Összesen 107 f	

nem vették tekintetbe, hogy az illető polgárnál tiszt, vagy közlegény volt-e elszállásolva s ezek tartását egyenlő teherként kezelték s az ebből eredő aránytalanságokat még a vármegye sem akceptálja. A tisztek szálláshelyüket nagyon megválogatták s a püspöki rezidentción, vagy az előkelőbb polgárok házaiban szállásoltattak el. Ezek tartása már kényelemszeretetüknél fogva is költségesebb volt, de még inkább súlyosbították követeléseik, mert nemcsak élelmiszereket, hanem többször fényűzési cikkeket is követeltek s behajtásuknál nem egyszer katonáik segítségét is igénybevétték.

Már az eddigiek során is láthattuk, mily sokoldalúak voltak azok a követelmények és károsítások, amelyeket egy katonatartó szombathelyi polgárnak viselnie kellett. Ha a különféle pénzbeli adókat nem vesszük figyelembe, amelyekről részletesebben a következő fejezetben lesz szó, ezeket a megterheléseket a következőképen összegezhetjük:

1. természeti javak beszolgáltatása, a) városnak,
b) vármegyének,
2. katonaság élelmezése, a) polgárok házainál,
b) elszállítva az élelmet,
3. a katonaság tartásával kapcsolatos terhek,
a) épületek rendbehozása,
b) alkalmazottak fizetése,
4. a katonák kártevései,
5. a kötelező mennyiségen felül követelt élelmiszerek.

A város mindenegyes polgárának kötelessége volt bizonyos mennyiségű terményt beszolgáltatni. Ezeket a terheket mint a város polgárságának tagjai voltak kötelesek viselni. Az ezen felül adott mennyiségről úgynevezett Nyugtleveleket, bonnokat állítottak ki a franciák, megígérve ezek árának megtérítését a város által szedett adóba való leszámításával. Látna a követelések különbözőségét, a természeti javak beszolgáltatását, a károsítások megígért visszafizetését és a különböző nemű adóknak változó adókulcs szerinti beszedését, nem csodálkozhatunk azon az összeviisszaságon, ami a különböző bizottságok körében uralkodott. A Permanens Deputatio-nak, vármegyének, városnak és a polgárságnak is egyaránt elsőrendű érdeke volt, hogy a beszolgáltatott javakról írásbeli igazolást tudjanak felmutatni, mert csak ez esetben számíthattak ezek vissza-

fizetésére, illetve a még hátralévő adóba való beszámítására. Szeptember 18-án Ricce francia generális leiratában kifejti, hogy rövidesen rendezni kívánja a fennálló pénzügyi és gazdasági ügyeket, kijelentve, hogy a tárgyalásnál, ill. elszámolásnál mind a magánosok, mind a közigazgatási fórumok részéről csak a nyugtlevelekkel igazolt tételeket veszik figyelembe s az ezekkel el nem számolt összeget nem fogják tekintetbe venni. Érthető izgalmat keltett ez a rendelkezés, mind tartalmánál, mind pedig rövidre szabott határideje miatt. Hirdetmények, levelek kibocsájtásával hívják fel a lakosok figyelmét, hogy „minden néven nevezendő valami tett adományokról szőlő Frantzia Nyug-Levelek, vagy tett Requisitiokról ki-adott megismérő Levelek, vagy úgynevezett Bonnok a' most következő Október Hónapnak első napjáig egy, Szombathelyen öszve rendelt különös Deputatio elejbe, a' melly azokat rendbenszedni fogja és ugyan jelessen Ebergényi Lajos Surrogát Notarius Urnak kezeiben adni el ne mulassa, hogy azoknak a' Frantzia Sarczban leendő bé-számlálása eszközöltethessék”.¹⁴ Ez a rendelet súlyosan érintette a polgárságot, hisz a nyugtázott kiadások mellett tekintélyes összeggel szerepelnek olyan tételek, melyekről térítvényeket nem adtak. Ez annál súlyosabb volt, mert legközvetlenebbül érintette a polgárságot s így hiába fordulnak panaszaikkal a hatóságokhoz, azok nem vehetik kérelmeiket tekintetbe, mert ezek beszámítása viszont a városnak a francia parancsnoksággal való elszámolásánál jelentett volna minust. Így előállott az a furcsa helyzet, hogy a kárt szenvedett lakosságra adót vetettek ki, hogy a város az el nem számolható kiadásokat pótolhassa. Az előjáróság összeíratta a részben nem nyugtázott kiadásokat is, hogy a Deputatio elé terjessze. Egy „A Frantzia katonaság tartásáruul szóló lajstrom”¹⁵ augusztus 2-től november 18-ig a katonatartó polgárok költségeit 29 ezer forintra teszi. Ebben a felsorolásban csak 168 polgár szerepel. Egy másik felsorolásban a katonák kártevései vannak összegezve s e szerint május 31-től szeptember 30-ig 80.439 forintba kerültek a franciák a város polgárságának.¹⁶ Jelentős szerepet játszik a követelésekben a bor, aminek megszerzésére a franciák ugyancsak

¹⁴ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 61. Közölve a Függelékben. 7. sz.

¹⁵ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 153.

¹⁶ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 153.

minden lehetőt elkövettek. A bor azon tételek közé tartozik, amelyeket nemcsak a városban lévő, hanem a főhaderő katonasága számára is szállítottak. A város maga is jelentős bormennyiséggel rendelkezett, az adók révén is, de a követelések a magánosok készleteit is erősen igénybevevették. A vármegye is többször fordult a polgárokhoz ebbéli segítségért. A város vezetősége igyekezett rábírní a polgárságot, hogy önkéntes adományokkal, felajánlásokkal járuljanak hozzá a terhek viseléséhez, hogy a város ezáltal más követelmények teljesítésétől megszabaduljon, azonban a polgárok nem erőltették meg magukat ezen a téren. Általában pedig a borbeszolgáltatásnak tehettek legkönnyebben eleget, hiszen többeknél még a megszállás utolsó napjaiban is találunk jelentős mennyiségű bort.

Már a békekötés után, de még nagyobb mértékben a katonák kivonulásával megindul mind a vezetők, mind pedig a magánosok részéről egy nagyarányú rendezés. A legfontosabb volt természetesen a kizsákmányolt lakosság pénzbeli segélyezése, mire különben is jogalapjuk volt, hisz kiadásaik megtérítésére írásbeli ígéretet kaptak. Erre azonban az akkori körülmények között nem kerülhetett sor, hisz a város olyan szegény volt, hogy nemcsak a magánosok követeléseinek nem tudott eleget tenni, hanem a vármegyének is sokáig adós maradt a sarc megfizetésével. Méginkább méltányolhatjuk a város szomorú helyzetét, ha tekintetbe vesszük azokat a természeti és egyéb jellegű csapásokat, amelyek a 10-es években a városi polgárságot sújtották. A pénz értéke egyre csökkent s az adósságok visszafizetésével kapcsolatos problémákat még mindig nem rendezték, így elintézetlenek maradtak a polgároknak a városi előljáráshoz intézett jogos kérelmei. A lakosság megsegítése is egyre húzódott az országos gazdasági bajok miatt. A tanácskozások állandó tárgya a magánosok pénzvviszonyainak rendezése és a közszükséglet fedezését célzó segítség. A polgárok megsegítéséről közvetlen a megszállás után nincs is tudomásunk. Hogy a város a rendezés munkálatait elvégezhesse, pénzre volt szüksége s így nemhogy segíteni nem tudta a polgárságot, hanem maga is megsegítésre volt utalva. A békekötés körüli időkben senki sem akarta már fizetési kötelezettségét teljesíteni s így a város a megszállás utáni időkben próbálta az elmaradt adókat: francia sarc, subsidionalis adó, insurrectionalis költségek, beszedni. 1812. február 4-én is az elmaradt adók befizetését követelik a polgárságtól, mivel sokan többszörös

felszólítás ellenére sem voltak hajlandók kötelezettségüknek eleget tenni, ellenük pert indítanak, aminek költségeit az adófizető fél viseli.¹⁷ Hogy ezek a fizetési felhívások nem vezethettek eredményre, azt az egész országra kiterjedő gazdasági válság is magyarázza s Szombathely polgárai még a helyi jellegű költségeket is kénytelenek voltak vállalni.¹⁸

¹⁷ Városi Levéltár. Fasc. 135. No. 35. Közölve a Függelékben. 14. sz.

¹⁸ Több kimutatás van a város levéltárában, melyeken névrészlőan fel vannak tüntetve a polgároknak a megszállás következtében adódott költségei. Egy közölve a Függelékben. 9. sz.

VI.

Pénzügyi terhek.

A francia háborúkkal kapcsolatos megpróbáltatások között a legsúlyosabb a franciák által kivetett sarc, amely két részből állott; természetbeni beszolgáltatásokból és hadiadókból. Különösen a hadiadók nagyságának súlyát még a behajtás körüli nehézségek és visszaélések is növelték, nagy gondot okozva így a város vezetőségének. Napoleon politikai alapelveéhez tartozott a legyőzött népeknek súlyos hadiadóval való sanyargatása. Ha pusztán csak az 1809. május 31. és az utánna következő napok gazdasági terheit vizsgálánk, akkor is túlságosan nagy követelésekkel találkozánk, de, hogy megérthessük a város vezetőségének egyrészt a Permanens Deputatiohoz, másrészt pedig a Nemes Vármegyéhez benyújtott kérelme panaszos, elkeseredett hangját s a lakosság negatív magatartását a követelésekkel szemben, vizsgáljuk meg a francia megszállás előtti időknek Szombathely városát sújtó gazdasági terheit is, ami a katonaság tartásában és az átvonuló seregek élelemmel való ellátásában mutatkozik.¹

Hogy Szombathely kénytelen volt ily nagy részt vállalni a háborús idők terheinek viselésében, abban is közrejátszottak a város földrajzi adottságai. Szombathely már ebben az időben is a vidék gazdasági központja s közel fekszik Ausztriához. Természeti viszonyaira jellemző a föld termékenysége, a közvetlen közelében elterülő sík vidék pedig kitűnő terepül szolgált a nemesi felkelt seregek gyakorlatozásaira és ezek egybegyűjtésére. Már az 1797. évi nemesi felkelés alkalmával, a fentemlített okok következtében fontos szerep jut Szombathelynek. A nemesi seregek megszervezésére huzamosabb időn keresztül tartózkodott itt József főherceg-nádor, majd augusztus 16-án a város mellett gyakorlatozó 15.000 főnyi haderő meg-

¹ Természetesen a francia háborúk kezdete óta állandóak voltak ezek az anyagi áldozatok, de mi csak az 1808 óta viselt terheket vizsgáljuk, minthogy ezek közvetlen kihatásával lehet számolni.

szemlélésére Ferenc király és felesége, Mária Terézia királyné is Szombathelyre jönnek. 1809-ben ismét gyülekező helye volt a város a nemesi gyalogos és lovas seregeknek, ami által Szombathely a magyar nemességnek hazafias, hadászatiilag középkoriasnak mondható megmozdulásából méltóképpen kivette részét. A nyugati kapuban fekvő városon az országból nyugat felé vonuló csapatok csaknem kivétel nélkül, minden alkalommal keresztül vonultak. Ennek a város életében oly mozgalmas időknek anyagi áldozatairól szeretnék röviden beszámolni, hogy kellőképp méltányolni tudjuk a szombathelyi polgárságnak a francia megszállás ideje alatt hozott áldozatait.

A város az átvonuló s napokig, sokszor hetekig a városban tanyázó katonaságot köteles volt saját pénzén eltartani, illetve erről gondoskodni. Hogyha a városnak az erre a célra részben átalakított helységeiben nem volt férőhely, leggyakrabban ez az eset állott fenn, a magánosoknál elszállásolt katonák költségeit is a város fizette. A katonák pedig ugyancsak nem szerénykedtek s a katonatartó polgárok élelmiszerkészletét teljesen felélték. „Mindenféle főzelékekkel s gyertyával is mindenkor provideálni kellett, ellenkező esetre pedig készek azonnal káromkodásra és veszekedésekre is”², mondja egy a vármegyéhez intézett beadvány. Hogy milyen mennyiségű élelmet fogyasztottak el, arról pontos adatunk nincs, de jellemző, hogy 2 hónap alatt a katonaságnak három alkalommal juttattak 6282 kenyérporciót, aminek az ára 1280 forint 28 krajcár. A város megtérítés fejében csak nagyon kevés összeget kapott. Járt ugyan a vármegyétől minden katona után úgynevezett „schlaffkrajzár”,³ de ennek kifizetése hosszas időbe került és még 1809-ben is az 1806. és 1807. esztendőkre kijáró schlaffkrajcárokért könyörög a város. A terhek különösen súlyosbodtak az 1809. esztendő elején, minthogy 1808. évtől egész 1809 áprilisáig, sőt májusban és júniusban is, kis megszakításokkal, állandóan tartózkodott katonaság a városban. Volt idő, mikor nemcsak a város által a katonaságnak rendeltetésére bocsájtott épületek, hanem a magánosok házai is megdelvezésére bocsájtott épületek, így a vendéglőkbe is katonákat kellett elszállaltatni. Ilyen körülmények között a város kénytelen volt, mikor hírszolgát jött, hogy „Kanizsárul a Generalis Commandónak kellett érkezni”,

² Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 50.

³ Schlaffkrajzárak 3296 napra csak 54 forint 56 x tettek ki.

kérni a vármegyét, hogy ennek másutt jelöljön ki szállást, minthogy a „Commandóval hatvan tiszt is szokás szerint érkezik”.⁴ Ezen szomorú helyzet kényszerítette a várost Nagy Méltóságu Gróff Megyei Kormányzó Úr Kegyelmes Urunkhoz fordulni a következő sorokkal: „Azon keserves nyomorultság, mellyel Szegén Városunk egy darab időtül megterhelve sinlődik Excellentiádnak véleszületett Kegyelméhez sérelmeinek enyhítése végett mély alázatossággal folyamodván méltó fejhajtással jelenti, miképpen e mostani s még eddig tapasztalatlan szükségben és drágaságban e folyó 1808-ik esztendőbeli Militaris esztendőben Katona Lovak tartására, amint itt nyilván volna 6236 porcio, vagyis 779 $\frac{1}{2}$ mérő zabot és 6236 porcio vagyis 624 mázsa szénát a T. N. Vármegyére parancsolatunk révén ki állítanunk kelletik, holyott még eddig, sőt a mi több, még a mult esztendőben történt Retiranda alkalmatosságával ily soha sem csak ill Számban, de majd fél ennyire sem kényszerítettünk adni, szénát sem kénytelenítettünk mint mastanában pénzen vennünk Kegyelmes Ur”.⁵ Hogy mennyire kellett a városnak a pénz, mutatja, hogy mindezeket a terheket azért sorolják fel, hogy a városban lévő két gyógyszerészt az adónak a megfizetésére kényszeríthessék. Majd így folytatják: „Ide járul továbbá a só hordattatásunk a gabonának, lisztes hordóknak öly fáknak, és több efélének több száz, vagyis inkább ezer forintokból álló fuvarok, mellyek is amint a Tekéntetes gazdálkodó Deputatiohoz a mult Holnapokban a Comissariusok Manipulatiojának közönséges megvizsgálása végett alázatosan általunk bé adatott Tabellából voltaképen kivilágosodik, hogy olykor igen csekélység, némelykor pedig éppen semmi sem vetetett imputatióban, innénd is tehát városunk nagy summa pénzbeli deperditát szenved.”⁶ A katonatartási díjak követelése körül úgy látszik visszaélések történtek, mert az 1809. február 25-i gyűlésen elhatározzák, hogy a katonák költségeit csak akkor fizetik ki, ha az Ord. Városi Bíró Úrnak aláírásával ellátott nyugtát hoznak.

Ezek a terheken kívül természetesen városunk is résztvett a magyarságnak Ausztria hatalmi állása megmentéséért vállalt, emberanyaggal való segítségnyújtásában. Katonák toborzására több

⁴ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 23.

⁵ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 151. Közölve a Függelékben, 2. sz.

⁶ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 151.

felhívást kap a város, de önkéntes felajánlások is történnek.⁷ 1808 decemberétől kezdve már tárgyalják a nemesi felkelés ügyét, ami a következő hónapokban állandó tárgya lesz a közgyűléseknek.⁸

Mindezekhez járul most a franciák által kivetett sarc, ami, mind nagyságát, mind pedig hatóterületét tekintve, jóval felülmulta az eddigieket, mert míg az eddigi katonatartással járó terhek jórészt csak a városi kasszának okoztak hiányt, a franciák megjelenése a magánosok készletét is kiürítette, a hadiadó pedig pénzbelileg teljesen kihasználta fizetőképességüket. A júliusi fegyverszünet következtében az ország nyugati része (a Rába folyótól nyugatra) a franciák kezébe került. Nagy munkával láttak hozzá a vidék gazdasági, népességi viszonyainak megismeréséhez, természetesen azért, hogy a hadiköveteléseiket ezeknek megfelelően terjesszék elő. Szombathelyre külön nem vetettek ki pénzbeli adót, a városnak a vármegyei adóhoz kellett, az általa megszabott mértékben, hozzájárulni. Természeti javaikat azonban a szombathelyi polgárok is kénytelenek voltak teljesen a franciáknak átengedni. Szombathely francia terheinek megállapításánál nemcsak a hivatalosan megállapított mennyiséget kell számításba venni, hisz ezt csak július 27-től viselték, mert már május 31 óta állandóak a franciák részére történő természetbeni adományok mind a lakosság, mind pedig a város részéről. A vármegyétől követelt hadiadó 1,807.058 frank 81¹⁸/₅₁ centime, de ugyanilyen súlyosak voltak a természetbeni követelmények is: követelnek 3.168 q búzát, 2.536 q rozsot, 11.707 köből zabot, 5.853 q szénát, 4.390 q szalmát, posztót, vásznat, bőrt, 588 ökröt, vagy 2.352 q húst, 258 lovat és nagymennyiségű bort. Összesen 1,419.243 forint 31 krajcár értékben.⁹ Megindultak a tárgyalások a vármegye vezető emberei között egy új adókulcs megállapítása céljából. Ennek alapja egy, a vármegye polgárainak javait és jövődelmeit pontosan

⁷ „Közönséges akarattal elvégeztetett, hog a Város részéről 4 vagy 5 Reg-ruták verbuváltatnak oly formán mindazonáltal, hogy minden jó móddal verbuváltassanak s azzal is bizonyossá tétetik, hogy ezen szolgálattok csak ezen háborúnak végéig fog tartani Handgeldet pedig minden egynek aki bé fog vetetni a város 20 forintot fog fizetni, hog pedig annál jobb folyamattya lehessen muzsikusokat fogadjanak avval a városba járván ug verbuvállyanak.” Városi Levéltár. Prot. Priv. Sab. 1793—95. 1794. május 3-i gyűlés.

⁸ A nemesi felkeléssel részletesen foglalkozik R. Kiss István i. m.

⁹ Az eredeti részletes kimutatás közölve a Függelékben. 15. sz.

feltüntető, „Conscriptio”.¹⁰ De bármilyen hosszadalmasak és minden apró részletre kiterjedőek voltak is ezek a megállapodások, mégis hamarosan kitűnt, hogy erre a célra nem alkalmazhatók. Mivel pedig állandóan sürgették az adó első részének befizetését, azért az 1807-i bevallás dupláját szedték be. Ricce generális, a magyarországi adóügyek irányítója, időközben egyre érdeklődik a vidék gazdasági és népességi viszonyai felől részletes kimutatást kérve a községek lakottságáról, a termények mennyiségéről és a marhaállományról. Egyben értesíti a megyét, hogy a neki küldendő leveleket küldönc által Sopronba irányítsák.¹¹ De megállapodás így sem jött létre, úgyhogy Ricce generális is Szombathelyre jön augusztus 7-én és ebben az ügyben tárgyalásokat folytat a város vezetőségével. Ugyancsak augusztus 10-én is városunkban tartózkodik.¹² Mivel a vármegye nem tudta teljesíteni a súlyos beszolgáltatásokat, a franciák, hogy reális alapot adjanak követeléseiknek s nehogy a vidék a fizetés megtagadásával megmeneküljön a súlyos adótól, augusztus 3-án a fontosabb helységeket, köztük Szombathelyt is, francia ezredekkel szállják meg. Szombathelyt tehát augusztus 3-tól egész november 18-ig a 28. számú dragonyos ezred tartja megszállva.¹³ Ezen kívül

¹⁰ Ezen „conscriptioban minden lakosok ezen megyének, a Ki ebben akár mely névvel nevezendő hasznot vagy jövedelmet vészen ell kerülhetetlenül bele megyen egyedül az adózó nép, de az is csak annyira marad ki, a mennyire valóságos Contributio alatt lévő fundusokat bir, ezen adózó nép között találtnak nagy számban olyan sorsu emberek, Kik Regale Beneficiumokat bírván, gyengébben azoknál tractáltatnak, mint hogy pedig itten az agilisek sértetődnének, ezek is nemesek között ide járul még az is hogy azon Nemtelenek a Kik in mobilis Nemes Fundusokat bírnak mind azonáltal nem vannak contributio alá vetve ezek úgy traktáltassanak mint a-kárminémű nemes emberek”. Prot. Permanentis Deputationis. 1809. jún. Vármegyei Levéltár.

¹¹ Balogh Gyula i. m. 101. oldal. Ricce generális behatóan érdeklődött az ügykörébe eső dolgok iránt. Egyik levelében értesítést kíván; hogyan keletkeznek a közjövödelmek, mi az az adó kulcs, hogyan vezetik az adókönyveket. Balogh Gy. i. m. 104. oldal.

¹² „Ezen jelen volt a Frantzia Commandírozó Generalis, a ki Körmöndön (Körmenden) tart szállást. Népes volt ezen gyülekezet. Számos Vendégeket ebéddei kitarított az nap a Mélt. Püspök. Ezek között volt az említett Frantzia Generális is. A környüállásokhoz képest vidám volt a társaság és az idegen vendégek ittak a magyar nemzetnek egészségéért. Ezen Vármegye is érzi a reá vettetett hadi adónak sullyát. Azért abban állapotok meg, hogy a gabona adó béli adót 3 részben amint lehetséges T. I. 14-én és 20-án Bécsbe felküldje. De egyszersmint, a mit lehetetlen úgy is letenni, a többi adóra nézve egy követség által könnyebbitést kérjen.” Dunántúli Hirlap. 1809. I. kötet 378. oldal.

¹³ Még a kisebb falvak sem kerülhették el a „frantzia sáskák” pusztításait:

még tetemes összeggel járult hozzá a vármegyének fizetett adóhoz: fizetett 5.199 forint 10 krajcárból álló dupla contributiot és 4713 forint 40 krajcár dupla subsidionalis sarcot, amihez járult még a különböző javak beszolgáltatása és egyéb költségek.

Ha a város károsodásairól beszélünk, kétszeresen számításba kell vennünk az egyházi hatóságok kizsákmányolását, mert egyrészt a városnak anyagilag is kárt jelentett a kebelében lévő egyházi intézményeknek katonai célokra való igénybevétele, másrészt súlyos gondokkal küzdve nem állíthatták szolgálatukat teljes mértékben, a különben is nagyobb felügyeletet kívánó erkölcsi rend fenntartásának szolgálatába. A püspöki rezidenciát és a kanonokok házait minden egyes átvonulás alkalmával igénybe vették. A szeminárium épületét ugyancsak át kellett engedni, a Dominikánus kolostort pedig kórháznak használták. A ferencrendiek szintén súlyos anyagi áldozatokat hoztak a békesség fenntartása és a francia követelések kielégítése érdekében. A francia hadak közeledtének hírére, pénztárkönyveik tanúsága szerint, a zárda két lovát is eladták, „ne Galli rapiant”. Azonban még így sem menekültek meg a károsításoktól, mert közvetlen a megszállás megszűnte után Heteyi András és felesége, Hőgyész Mária 300 forintos alapítványt létesít a Franciskánusok számára, hogy ezzel is segítségükre legyenek a franciák okozta károk megtérítésében.¹⁴

A város nemcsak a területén tartózkodó franciák ellátását volt köteles részben közvetlenül, részben közvetve vállalni, hanem a szomszéd vármegyék terheire is hozzájárult. Így például a komáromi és győri sáncmunkálatokat pénzzel és emberrel is segítette. 1809. szeptember 13-án a francia generális a várostól Sopron vármegye megsegítésére követel 1.300 köből búzát és 1686 köből rozsot. A vármegyéhez beszolgáltatott bor mennyisége is tetemes volt, mivel azonban sűrűn kellett ezt adni, ennek mennyiségéről csak időnkénti összeírások vannak. Egy ilyen kimutatás szerint 66 személy összesen 1067 akó bort szolgáltatott be a vármegyének. Ha most mindezekhez hozzávesszük a katonatartással járó egyéb terheket, nem cso-

Balogfa és Kiss Unyom 100—100, Pusztá Radócz, Polán, Hermán, Seé 200—200, Egyházas Radócz, Sorki Ujfalu, Szőlös, Olad, Nagy Unyom 400—400, Uj Perénth pedig 600 katonával szerepel egy november 2-iki kimutatáson. A kimutatás közölve a Függelékben. 11. sz.

¹⁴ P. Kiss Elemér i. m. 168. oldal.

dálkozhatunk azon a negatív magatartáson, amivel a lakosság az adóbefizetéssel kapcsolatosan viseltetett. Az anyagi megpróbáltatások oly nagy feladat elé állították a várost, hogy ezeknek teljesítése szinte keresztülvihetetlennek látszott. A borbeszolgáltatás körül különös nehézségek adódtak, mert a városnak egész borkészletét fel kellett áldoznia s ezt a Permanens Deputatio nemcsak hogy tekintetbe nem vette, de azokat a kereskedelmi kedvezményeket sem biztosította számukra, amit más helységbeliek élveztek. Ez kényszerítette a Tanácsot, hogy egy ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozó feliratot küldjön a Permanens Deputatiohoz. „A Tettes Deputatio egyedül ezen városban a Bor kereskedést gátolja ujjólag egyetlen várostul sem az elvitelnek, sem az árak leolvasásának bizonyos idejét nem szabván, 1000 akót kíván; Tekéntetes Deputatio! Rohonczon, Csaitán, Inczéden, N. Szent Mihályon, Szalonokon, Pinkafelden, Fölső Eőrben, N. Ujváron és az azon tájon többi lévő Németh Városokban és helységekben, mellyek nagyrésztén szőlő hegyeket is bírnak, nagyobb és nevezetesebb a borkereskedés, mint ezen egyetlen nyomorult Szombathely Várossában. Ezek a francia katonaság tartásának súlyát még nem érezték: Ezek Borait az Olasz Országi Nagy Armádia nem vesztegette, melly itt hordó számra 349 ingyenakót a városbéliek borait meg ivott, annyit, ha nem többet elvesztegetett, azon kívül, amit a városbéliek itze számra házaiknál adtak, lágerben hordottak és mast olly nagyszámú katona tiszték quartélyaikon ingyen nem iszák boraikat, és még is ezek Bor kereskedése nem tsak nem gátoltatik, hanem inkább mast virágzásban vagyon és ezen tájon lévő Bor kereskedőktől, kik között némellyeknek ött hat száz akó hever pintzében még senki egy itzét sem requirált és illy bizonytalan időre ezeknek borai nem sekvestraltatik. Szerencsétlen Szombathely Várossa! Bizonyára egy illyen szegén város szünet nélkül való terheltetésének az lesz szomoru következése, hogy ma holnap a Tettes Deputatio a néma falaknak fog parancsolni. Ezekre való nézves, hogy a szomoru vándorlásra ne juttassunk, tovább is és szünet nélkül mély alázatossággal esedezünk a Tettes Permanens Deputatio szine előtt, méltóztassék azon 26 Augusti könyörgő levelünkben foglalt dupla subsidiumbul és ebből eredett bornak adásátul bennünket mint adózókat fel szabadéttani, vagy azt a terheknek egy arányos föl osztása által elviselhetővé tenni, többnyire pedig Uj meg Uj terhektől, mellyeket mások nem éreztek, bennünket mint

legnagyobb teher viselőket megmenteni. Borkereskedésünkben tett gátlást felszabadítani ha már a megígért 742 akó Bort nem is, legalább a fölét és ha utóbb még több Bor kívántatnék más utakon, módokon megszereztetni.”¹⁵ Az adók nagyságát, a természetbeni követelmények mennyiségét a Városi Tanácsnak a Permanens Deputatiohoz intézett augusztus 26-i, egyben első, beadványából ismerjük.¹⁶ Az új elosztás szerint a várostól 5.199 forint 10 krajcár francia sarcot követelnek, mikor a városi kassza mérlege mínusz 3.953 forint 13 krajcár. Összesen 38.926 forintot (beleszámítva a természetbeni javakat is) kérnek, ami annál súlyosabb, mert a városnak a járási főszolgabíró állításával ellentétben, nincs hatalma a „püspöki T. Káptalan és az itt lévő Nemes Urakat” a hozzájárulásra kötelezni. A város a köz érdekét szolgáló pénzügyi követelményeknek kölcsönvétel árán is eleget tett s most a deputatio a subsidiumnak és a francia requisitionális bornak megadására is kényszeríti, feledve, hogy „Szombathely Várossa úgy is kéz és láb alatt léven mindenkor, midőn más helységeiiek a nyomorúságról nem is álmodnak, ennek a súlyos terheket kiállani kell, holyott pedig a Teher Viselésnek propositio szerint mindenkor egyarányosnak kellene lenni, következképpen nem egy Helységeiieket, hanem az egész publicitast illetné.”¹⁷ A város polgársága augusztus 29-ig 52.072 forint kárt szenvedett, azonkívül, mint közbiztonsági személyek, rendszeresen alkalmaztattak „és több számtalanszor előfordult és fordulandó dolgoknak véghezvitelében éjjel és nappal mennyit fáradoztak és éjjel-nappal fáradozván házi munkájokat, mesterségjeiket, élelem szerzésére való idejeiket, gazdaságbéli javaiknak hátráltatását, vagy több ezer illyes rövidségeiket és azokbul származott számtalan és kimondhatatlan érzékeny káraik siralmasan siratgattyák, amidőn más helységeiiek ezekről még nem is álmodoztak, valamint tehát a szombathelyi Contribuensek ezen terhekre semmi legkevesebb okot nem nyújtottak, úgy nekik azokat tulajdonítani sem lehet, következképpen ebbéli subsidiumnak a Szombathelyi Contribuenseket semmiképpen nem érdekelheti, a többi előlszámlált s általunk eddig keservesen viselt Terhek pedig nem egyedül ezen szegén nyomorult

¹⁵ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95. Közölve a Függelékben. 5. sz.

¹⁶ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95. Közölve a Függelékben. 4. sz.

¹⁷ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95. Közölve a Függelékben. 6. sz.

várost, hanem többi egész megyébeli Contribuens Népet illeti.”¹⁸ Kérésük azonban nem talált meghallgatásra, a Tanács újból hasonló kéréssel fordul a Permanens Deputatiohoz, mert „azt tapasztalni kénytelenítettünk, hogy nem hogy ezen terhek ell viselhetnénk, de legtöbbször közüllünk mindennapi kenyerekre is alig virradnak, úgy, hogy a Frantzia Katonaságnak mindennapi tartásokra és Czugemisekre maguk tehetségéből elégtelenek lévén, másoktól mindezek megszerzését mindaddig kölcsönzött pénzzel, mellyet már kölcsön nem is találnak, bár magok megkoplaltak is kénytelenítették élni.”¹⁹

A terhek állandóan súlyosbodtak. Szeptemberben kellett segíteni a fent említett összeggel Sopron vármegyét és hozzájárulni a komáromi és győri sánc elkészítésének költségeihez és munkálataihoz. A gabonakészlet teljesen elfogyott s így a megszállók által követelt mennyiséget vásárokon bírták csak megszerezni. Szeptember 18-án a Tekéntetes Nemes Vármegyét kéri a város, hogy a kiszabott terheket csökkentsék s őket mint a legnagyobb mértékben károsítottakat a további követelések alól mentesítsék, mert „így a sorsunk minden embereknel még a robotos Paraszt Jobbágyoknális alábbvaló lenne, mert ezek a subsidiumtul, Ugy a frantzia requisitiotul is mentesek”.²⁰ A bor beszolgáltatásának már csak Körmenden való vásárlás által tudnak eleget tenni, mert ebbéli sérelmeiket nem orvosolták, s így ismételten kéri a vármegyét, hogy borkereskedelmüket akadályozó gátlást szüntessék meg, a követelt mennyiséget csökkentsék. A sarcot is egyre sürgeti a vármegye, úgyhogy ezt a só-jövedelemből kénytelenek fizetni. A borkészletet annyira kiélték a francia katonák, hogy a vármegye által követelt 25 akó bort sem tudják beszállítani s így azt is a szomszédos falvakban vásárolják. Még ugyanebben a hónapban újabb követelésekkel kell számolni a városnak. A szeptember 20-i gyűlésen jelenti az Ord. Bíró Úr, hogy a franciák időhalasztás nélkül kérnek 2.323 porció zabot és 2.323 porció szénát és 2.323 porció szalmát. Utasítást adnak ki ennek beszerzésére, minthogy Executioval fenyegetnek. Szent Mihály napjára kellett befizetni a szombathelyi püspökségnek járó 1.200 forint census és dézsmapénzt is, mivel azonban „cassáink teljesség-

¹⁸ Városi Levéltár. U. o.

¹⁹ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95. Közölve a Függelékben. 6. sz.

²⁰ Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 179. Közölve a Függelékben. 8. sz.

gel kiürültek", halasztást kérnek.²¹ Szeptember 23-án újabb levél érkezik a városhoz, melyben követelik a subsidium fizetését, mert ellenkező esetben francia Executioval fognak élni. Minthogy a dupla contributio és más „ellkerülhetetlen kiadások annyira kimerítették a városi pénztárakat", ennek kifizetése óriási nehézségekbe ütközött s könnyítése érdekében öt beadványt intézett a város a Permanens Deputatiohoz, eredménytelenül. A helyzet annál súlyosabb volt, mert a lakosság is teljesen kimerült az állandó fizetések következtében; hozzá kellett járulnia a városi közterhekhez, fizetnie kellett a hadiadót és hadisegélyt, azonkívül terményeiből gabonát, lisztet, bort, szénát is kellett beszolgáltatni. Résztvettek, a város által küldve, a vármegye által kötelezett különböző munkálatokban, amiért ugyan a pénzbeli ellenszolgáltatás meg volt ígérve, de ennek beváltására egyenlőre semmi remény sem volt. A várostól követeltek a subsidionalis sarc fejében 4.713 forint 30 krajcárt és 116 akó bornak Bécsbe szállítását, 29,5 akót pedig a városban lévő katonák ellátására, ami összesen 2.811 forint. A városnak sikerült 6.000 forint kölcsönt szereznie, a hiányzó összeget szintén kölcsönvétel útján fizették. Alig fizette azonban meg a Tanács a követelt összeget, máris újabb követelések elé állították; a megszálló katonák lovai tartására kértek 896 porció, vagyis 128 köből zabot, 896 porció 15 fontos szénát. A vármegye pedig egyre követelte az elmaradt összegeket, minthogy kényszerítve volt erre Ricce generális által. Óriási gondot okozott, a pénzbeszedés új szakaszában, az adókulcs megállapítása s mivel egyesek a fizetéssel elmaradtak, az új adókulcsra való átszámításnál is nehézségek mutatkoztak. Mindenki nyögött az óriási adóterhek súlya alatt; a nemesség a bevallott hadisegély kétszeresét, az adózó nép adója kétszeresét, a zsidóság pedig a türelmi adó háromszorosát fizette.²² Ugyanakkor gabona, bor, liszt beszolgáltatását is követelték. Mivel nemcsak a vármegye területén tartózkodó katonaság, hanem a főserég egyrészét is tőlünk élelmezték, rendeletet adtak ki, hogy a lakosság a reájuk vetett bort jó és használható „qualitásban, úgy nem különben tartós jó hordókban az

²¹ A város vezetősége már 1709. február 4-i gyűlésen bizottságot választ és küld olyan kéréssel Bécsbe, hogy a város királyi rangra emeltessék, s ezáltal megszabaduljon a püspökségnek fizetendő terhektől. (Lásd részletesen Kárpáti—Kunc i. m. 171. oldal.)

²² Balogh Gyula i. m. 106. oldal.

alább meghatározott terminusokra, rész szerint Keoszogre (sic), rész szerint Szombathelyre beállítani a hordókat magok pecsétjeikkel be petsétöltni, végre ugyan azt hordóikra mind az tulajdonosnak nevét, mind pedig az abban foglalt bornak mennyiségét egy reája ragasztandó cédulákra feljegyezni, el ne mulassák. Azon nem várt esetre pedig, ha valaki maga betse félre tételével és a köznek meg tsalásával oly Rossz és használhatatlan bort állitana bé, hogy az az által vevő Frantzia Tisztek által vissza vettetnének az Bornak Tulajdonosa felül, hogy az visszavetett rossz Bor helett jó és alkalmas Bort egész Bétsig Költségén felállítani köteles lészen még azon visszavetett rossz Borának tett Bétsig felküldésére és vissza hozat tatására tett költségek vissza fizetésében meg fog marasztatni."²³ Ezzel és hasonló rendeletekkel a beszolgáltatást is annyira megnehezítették, hogy többen nem teljesítették a megszabott idő alatt ennek végrehajtását. Ily körülmények között természetesen a vármegye sem tudta teljesíteni kötelezettségét. Mivel Ricce generális állandóan sürgette az adók befizetését a város, illetőleg a vármegye vezetői arra gondoltak, hogy Jenő alkirálynál fognak fizetési halasztást kérni.²⁴ A vármegye sem rendelkezett elegendő pénzzel, s mivel az adó befizetése egyre sürgetőbbé vált, csak kölcsönvétel útján tud eleget tenni a város a francia követeléseknek.

Végre októberben megkezdődtek a béketárgyalások, amiről a nép is tudomást szerzett s így az elmaradt adóit nem akarta befizetni. Hogy a vármegye a szükséges pénzt előteremthesse, alkalmazta az oly sokszor fenyegetésként emlegetett francia Executiot, vagyis az ingó és ha ez nem elég, az ingatlan javaknak francia katonák által való lefoglalását.²⁵ Az október 14-i bécsi békeszerződés értelmében a francia katonaság november 18-án elhagyja a várost, illetőleg a vármegye területét is.

Szombathely városa azonban még most sem szabadul a francia sarctól; a vármegyétől állandóak a leírások az elmaradt sarc megfizetése tárgyában. A város 1810. május 21-én kéri is „az újólag kívánt subsidionalis praestatiotul egy szersmint a Contributio fizeté-

²³ Prothocollum Permanentis Deputationis 1809. augusztus 31. Vármegyei Levéltár.

²⁴ Balogh Gyula i. m. 107. oldal.

²⁵ Vármegyei Levéltár. Prothocollum 1809. október havi gyűlés.

sétül"²⁶ felmentést, mert a város lakossága anyagilag teljesen ki-
merült s ha fizetésre még ezután is kötelezik őket, házaikat is le-
 kell adni, hogy ebbéli kötelezettségeiknek eleget tehessenek.²⁷ A
 francia követelések kielégítése 200.000 forint kiadást jelentett a
 város polgárságának. A megszállt városok közt legnagyobb kárt
 szenvedett Győr város polgársága: 965.559 forinttal járult hozzá a
 költségekhez s a súlyos terhek 3.255 győri polgárt teljesen tönkre-
 tettek. A győri püspökség 60.000, a győri káptalan 100.000 forintot
 fizetett hadiadóba. A város összes költségeit mintegy 3 millió forintra
 becsülték.²⁸ Az adózás egyetlen neme, amivel Szombathely nem
 fizetett, a posztóbeszolgáltatás, annak ellenére, hogy ez a követelé-
 sek közt előkelő szerepet játszott. Vasvár például a 310 q búzán
 másfélszáz köből zabon és 40 szekér szénán kívül még „67 réf kaput-
 nak való posztót, 52 réf kék posztót, 10 réf skarlát, 5 réf fehér
 posztót, 7 réf bellés vászonyt, és 5 réf fehérítetlen vászonyt” szol-
 gáltatott ki a franciáknak.²⁹ A háború minden szenvedése; nélkü-
 lözés, nyomor, kizsákmányolás, a megszálló ellenséges katonaság

²⁶ Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 10. Közölve a Függelékben. 13. sz.

²⁷ A sok rendelkezés miatt nagy gondot okozott az adó rendeletek helyes értel-
 mezése is. A napról-napra megjelenő rendeletek eredményeképpen pl. a körmendiek
 szemében is oly zavaros volt az adók beszedésének kérdése, hogy fölvilágosítás
 céljából a következő kérést intézik a város elöljáróságához: „Erdemes Tanács
 Kedves Barátink S jó Akaró Szomszédunk.

Minekutánna a Frantzia sartz kifizetése végett a subsidiumnak ejectatiojára
 feltaláltatott Fassio rész szerint pedig a T. N. Vármege által kidolgoztatott
 Clavis vétettétn fől, ugyan azon Sartzot városi lakósaink az általok tétett
 Bevallás szerént több ízben fizetni kénytelenítettén a város is in Concreto egy-
 néhány Ezer forintból álló Sartzot fizetett volna, azonban mind mind ezeken
 kívül is ugyan lakóssainkon Frantzia sartz név alatt a T. N. Vármege még többet
 pretendálna; ezen reánk nézve meg nem fogható zürzavaros Exactionak Nagyságtok
 Kebelében lévő módjáról és rendéről kívánván Magunknak Tudományt venni;
 méltóztassanak Nagyságtok bennünket ezekről szomszédaságos szeretetből a teendő
 Válaszszokban tudossíttatni, hogy ott is Fassio szerént-e vagy Clavis szerént fizet-
 ték, avagy még fizetni tartoznak a lakósok az említett sartzot, és pedig hány
 simplában, dupplában, avagy Triplában; úgy színén Communitas részéről egyszer.
 vagy többször is fizetvén már a reá kivetett sartzot követel-e még valamit a T. N.
 Vármege. Melyről teendő Szives Válaszszokban adandó alkalmatossággal viszon-
 tagolni el nem mulatván Szives jó akarattyokba ajánlottak maradunk Nagyságtok-
 nak jóakaró Baráttja és Szomszédjai:
 N. N. Város Ord. Birája és az egész Magistratus.” Szombathelyi Városi Levéltár.
 Fasc. 133. No. 8.

²⁸ Sefcsik Ferenc cikke a Dunántúli Hírlap 12. évfolyamában. 35. szám.

²⁹ P. Fehér Máttyás i. m. 191. oldal.

anyagi és erkölcsi terrorja elérte Szombathely városát. A zsákmányolás mindenütt szabad volt a megszállt részeken, melyet a Győr-nél megvívandó győzelmes ütközet reményében védtelenül hagytak, s így önként hullatták hadtápterületnek az ellenséges katonaság ölébe. Csak kevés helyen szorította vissza a katonák garázdálkodásait a számító francia tisztek mérséklete, kik kényelmes elhelyezkedésükkel és bőséges ételmezésükkel megelégedvén, katonáik túlkapásait igyekeztek meggátolni, hogy ezáltal tekintélyüket s az említett jó ellátásnak állandóságát biztosítsák. Madarász József pápai kat. lelkész írja a házában elszállásolt tisztekről: „Reggelire csupán kávé nem kielégítő volt, hanem az izlések különfélesége szerint ezt mindenkor irós vaj, lágy tojás, vajrénye, bor, pecsenye előzi meg, az ebédet nagyszerű uri lakomának nevezhetném, sőt még vacsorára is szorosan megkívánták a kávé. E közben a számos ór sajtár számra hordta pincéből a bort és még benn a falakra raggatott gyertyák fényénél kedélyesen mulattak, addig künn a ház előtt esti zene hangzott.”³⁰ Keserű humorral még is jegyzi Madarász: „Bizonyára örömet megitták volna Moszkovában”.³¹ Szombathely nagyarányú anyagi kiélése, mint az előbbieket során látjuk, már korábban megkezdődött, mind a császári, mind az ellenséges hadak által, mint-hogy Szombathely állandó állomáshelye volt a megszálló francia csapatoknak. A hasonló sorsú Kőszeg és Sopron városában csak átvonuló csapatok tartózkodtak a hivatalos megszállás idejéig.³² Szombathely anyagi erejének kihasználása természetesen visszatükröződik a város pénzügyi viszonyain. Minden érvet felsorakoztatnak, hogy a vármegyét az újonnan kivetett adó elengedésére bírják, hisz még azoknak a javaknak az értékét sem térítették meg, amelyeknek kifizetését a vármegye megígérte.³³ Azonban hiába könyörög a város, a vármegye hajthatatlan marad s „Minthogy a személyes Terhek

³⁰ Madarász J. feljegyzései. Győri Közlöny. 1861. 93. sz. 370. oldal.

³¹ Madarász J. feljegyzései. Győri Közlöny. 1861. 91. sz. 363. oldal.

³² Lásd Vármegyei Monographiák. Chernel Kálmán: „Mialatt az hadviselő felek fokozott erőfeszítéssel készülődtek a közelgő wagrami ütközetre, Kőszeg megkímélve maradt minden nagyobb átvonulástól s csak kisebb csapatok érintették időközben határát”. Június 31-én találkozik a városi őrség először francia katonákkal. Július 1-én 20 francia katona érkezik, kik rövid ott tartózkodás után távoznak. Július 14-én a franciák megszarolják a várost, majd augusztus 3-tól október 22-ig 550 főből álló francia had tartja megszállva.

³³ Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 10. Közölve a Függelékekben. 13. sz.

akkori oly terhes viselését egyedül a szerentsétlenségnek tulajdonítani lehetne, az általok adatott Bor és Gabona meg fog idővel az illetőknek téríttetni a dupla subsidium és dupla contributiot úgy mint mindeneket különös objectumtól fizették, ezek eránt nem könnyebbíthetnek."³⁴

A városi pénztár teljesen kimerült. Az elszegényedett lakosság kizsákmányolásáról értesülve, csak a sajnálkozás hangján számolhatunk be a város akkori állapotáról. Sokáig nyögte a város a francia uralom terhét, ami anyagi erejétől teljesen megfosztotta, a polgárok körében az elégedetlenség hangját erősítette és képtelenné tette a várost egy ideig a további fejlődésre.

³⁴ Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 10. A vármegye válasza.

VII.

A megszállás következményei a város fejlődésében.

A háborús idők teljesen kimerítették az ország anyagi erejét, mert a bajok nem korlátozódtak a megszállt területre, hanem országos viszonylatban is jelentkeztek, megoldásuk sürgősségével komoly gondot okozva a kormányköröknek.¹ József nádor a bajok orvoslására több tervezetet készített, melyeknek alapja Magyarország nagyobb mértékben való részvétele a birodalom ügyeinek intézésében.² A bécsi kormány nem tett a gazdasági válság leküzdése érdekében semmit, aminek következtében a rendeknél egyre súlyosabb panaszok hallatszottak s az eseményekből úgy következtek, hogy a kormány nem is szándékozik orvosolni a bajokat. Már ekkor aggódhattak a lelkiismeretesebb vezetők az ország gazdasági jövőjéért, s a jelenlegi viszonyoknak feltétlen orvoslását sürgették, ami majd Széchenyinél jelentkezik teljes kifejlődésében. Ezek a súlyos bajok élénken tükröződnek vissza Szombathely megszállás utáni életében.

Ha a francia katonák Szombathelyen való tartózkodásának következményeit vizsgáljuk, óvatosan kell eljárunk, mert a talajt mind erkölcsi, mind gazdasági téren előkészítették az előző évek háborús viszonyai. A már két évtizede vajúdó háborús válságnak minden káros következménye megnyilvánult e város életében, s káros kihatásukban az 1809-i évben csúcsosodnak ki. Ezáltal a száz-tíznapos megszállás nemcsak eseményileg jelenti egy már korábban meginduló folyamatnak szerencsétlen befejezését, hanem gazdasági, erkölcsi, társadalmi téren egyaránt, s az életnek minden terén súlyos következményeivel kell számot vetnünk.

A megszállás alatt mindkét fél katonái között nagy számmal szedték áldozataikat a franciák által behozott és terjesztett beteg-

¹ Iványi—Grünwald Béla i. m.

² József Nádor Eszméi Magyarország És Ausztria Regenerálásáról 1810-ben. Wertheimer Ede. Bud. Szemle 1881. 26. köt. 102. oldal.

ségek. Mindjárt a háború első szakaszában, július 19-én hozzák a franciák betegeiket a Dominikánusok rendházába. Ezzel kapcsolatosan a város közgyűlési jegyzőkönyvében a következőket olvashatjuk: „Száz Szekereken öt Száz husz személyekből álló különféle Characterbéli s nagyon megsebesített francziák hozattattak a Tisztelendő PP. Dominicánusok Sz. Mártonyi Klastromjokban, és ottan akik életre valók voltak curáltattak.”³ A város ezzel kapcsolatosan átalakítást is végzett a rendházon, illetve ennek költségeihez három-ezer darab téglával hozzájárult.⁴ A ragályos betegség több helyen nagy számmal szedte áldozatait a polgári lakosság körében. Bár a polgárság egészségi állapota is erősen megromlott, a sors ettől a csapástól megkímélte Szombathely városát, mert még a betegek ápolását végző szerzetesek között sem fordult elő halálos végű megbetegedés.⁵ Sokkal nagyobb méretű volt ennél a lelki betegség; az erkölcsi lehanyaglás.

A város vezetősége nagy súlyt fektetett az erkölcsi élet szilárdságának megővésére. Szigorú rendeletekkel igyekeztek gátat vetni az ifjúság kilengéseinek; tilos volt a mulatozás, nyilvános helyeken való tartózkodás. Akiknél deákok voltak elszállásolva, kötelezve voltak erkölcsi életük felett őrködni. Rendeletileg tiltották az ifjúságot az utcán való tartózkodástól. A háborús idők természetesen meglazították ezeket a kötelékeket, ezért szükség volt a rendeletek szigorú ellenőrzésére, aminek lehetősége a háborúk folyamán minimumra szállott. Az erkölcsi megtévelyedés vádjá elsősorban a nőket illeti, kik hamarosan összebarátkoztak a városban tartózkodó katonákkal. Kresznerics Ferenc a franciák kivonulása után írt verseiben pellengére is állítja őket magatartásukért. A bajok a fiatal-ság széles rétegeiben is jelentkeztek. Az egyházmegye püspöke, Perlaki Somogy Lipót a királyhoz fordul, hogy az ifjúság nevelésében esett hiányokat sürgősen pótolhassák.

A város fejlődése tekintetében azoknak az intézkedéseknek végrehajtására, amelyek már a francia háborúk előtt megkezdődtek s amelyek a város külső képének javítását célozták, most természetesen anyagiak hiányában nem volt lehetőség, pedig a rongálások a megszállás alatt csak szaporodtak s most már nemcsak az utak

³ Prot. Civ. Sab. 1808—1810. 405. oldal.

⁴ Prot. Priv. Sab. 1803—5. 1804. január 2-i gyűlés jegyzőkönyvében.

⁵ P. Dr. Szalay János i. m. 182. oldal.

javítására szorítkoztak, minthogy a franciák által lakott épületek is erősen megrongálódtak. A részükre átalakított házak helyreigazítása is nagy munkát vett volna igénybe. A város vezetősége a lakossággal karöltve igyekezett a legsürgősebb munkákat elvégezni, amiben buzgón serénykedtek a franciskánusok is. Szombathely külső képe a század elején nem volt arányban a város gazdasági és politikai szerepével. Az utak ill. utcák kezelését a város nem tekintette kötelességének s a magánosokra bízta azoknak rendbentartását. Így történt, hogy egyesek valósággal kisajátították a házuk előtti útszakaszt és saját részükre felhasználták azt, ami nemcsak a gyalog-, hanem a szekérrel való közlekedést is megakadályozta. A vármegye még a 800-as évek elején tervbe vette az utak rendezését s igyekezett a városokat hasonló intézkedésekre bírni. Szombathelyt felmentette az utak javításához mind anyagiakkal, mind munkaerővel való hozzájárulástól, azzal a feltétellel, hogy köteles utcáit rendbehozatni.⁶ Így lassan a város is hozzálátott a rendezési munkálatokhoz; kötelezve a polgárokat, hogy a házuk előtti útszakaszt tisztán tartsák, mert ellenkező esetben az illető költségén kénytelen azt végrehajtani.⁷ A következő évben elrendelik, hogy az utakra fákat és deszkákat lerakni tilos.⁸ A javítási munkálatok hamarosan megkezdődtek, de mivel nem voltak központilag irányítva, sok fövenyt hordtak, ami az esőzések után még inkább lehetetlenné tette a közlekedést, úgyhogy 1806-ban a sár összehordását parancsolja a város. Az 1807. február havi gyűlésen a piac környékének és a fontosabb utcáknak rendbehozását és csatornázását határozták el. Egyben, hogy ezek épségét is biztosítsák, kötelezik a polgárokat házaik előtt karfák felállítására. Ugyanebben az évben a város nagyobb mennyiségű követ vágatott és megkezdték az utcák kikövezését, sőt Bécsből szakembereket is kérnek. Mindezen munkálatok megakadtak azonban 1809-ben és folytatásuk lehetőségére is kevés volt a remény. A város a vármegyéhez fordul segítségért, kérését azonban elutasítják. Már ez által is, hogy formailag elmaradt a város, nagy kárt szenvedett, de még inkább megértjük fejlődésének megállapodását, ill. annak oly kései megindulását, ha a megszállás gazdasági következményeit vizsgáljuk.

⁶ Prot. Priv. Sab. 1803—5. 1804. január 2-i jegyzőkönyvében.

⁷ Prot. Priv. Sab. 1805—6. 1805. márciusi gyűlés jegyzőkönyvében.

⁸ U. o.

Az események tárgyalása során láttuk, hogy a város fizetőképességének növelése érdekében felhasználta a lakosság anyagi erejét, kilátásba helyezve ennek rövid időn belül való visszafizetését. A franciák kivonulásával a kiszarolt és anyagi javaitól megfosztott polgárság támogatása égető szükségességgé vált, de a magánosok napról-napra hiába fordulnak a városi tanácshoz, kérésük teljesítését megtagadják, hisz a város sem kapott segílyt, aminek kiutalása elsőrendű feladata lett volna a kormányköröknek. Így történt, hogy a polgárság kizsákmányoltatottságában és nyomorúságában egyedül maradt, támogatást nem élvezett s pusztá léte fenntartásának lehetősége a napról-napra növekedő drágaság és az élelmiszerekkel való visszaélések következtében kétségessé vált. S mikor mindenki epedve várta az országosan megszervezett segítségnyújtást, akkor jött a devalváció, aminek kihatásáról a fentiek előrebocsájtása után felesleges is beszélnünk. Mind a város, mind a vármegye kebelében megnyilvánuló óriási pénzszükséglet következménye volt azután, hogy kénytelen volt a város polgáraitól ily szomorú körülmények között is az adókat követelni, aminek méltánytalansága azonnal kitűnik, ha leszögezzük, hogy a város a maga részéről az elszegényedett polgárok jogos kérelmét sem tudta teljesíteni, kik pedig kiadásaiknak csak egy részét kívánják, mivel az összes kiadások visszafizetésére „soha több reménységünk nem is lehetne.” Segítségét a város nem tudott nyújtani, külső segítséget pedig a zilált gazdasági viszonyok miatt nem remélhettek, s így a legsúlyosabb napokat is önerejükre támaszkodva élték át, ami a város belső életét lanyhává, a közállapotokkal mitsem törődővé tette, minthogy mindannyiuk erejét igénybevette a mindennapi kenyér előteremtésének keserű gondja s mindenütt csak mellözést és elutasítást tapasztaltak. Az első komolyabb megmozdulás 1813-ban történik, mikor is a város tanácsa gyűjtést rendez a hajléktalanok és nincstelenek felsegélyezésére. A város társadalmában két szempontból is eltolódás következett be. A jobbagyság és kezdő iparosság anyagi erejét ugyanis teljesen igénybevevették a megszállás évei, amiből ugyan a vagyonosabb osztály is részt vállalt, de ezek között akadtak, kik szerencsés életkörülményeik, összeköttetéseik, mások ravasz üzleti fogásaik révén, részben megmenekültek a teljes kizsákmányolástól, ami az alsóbb osztályban fokozott visszatetszést szült, s növelte a vagyonosabb osztály iránt érzett gyűlöletet. Mindenkinek pénzre lett

volna szüksége s ebben a pénzhiányban érdekes jelenség, hogy vásárlással csak a városban lakó németek körében találkozunk, míg a város polgárságát állandóan pénzköveteléssel sanyargatják.

A város belső élete ezek következtében teljesen megbénult, minden anyagi erejét felélte a birodalom érdekében hozott áldozatok következtében előállt válságos anyagi helyzetének megjavítási kísérlete. Természetesen a város fejlesztésével kapcsolatos kiadások előteremtéséhez nem volt lehetőség s mivel az újjáépüléshez semmi segítséget sem kapott, évek hosszú során át küzdött, szenvedett, harcolt Szombathely városa, hogy lassan megindulhasson azon a dicsőséges úton, melyre a tradíciók teremtőereje állította, melyen való haladás eredménye a mai város, melyet nyugati helyzetéből reá háramló kötelezettségeinek hű teljesítése méltán avatott „Nyugat Királynőjévé.”

FÜGGELÉKEK

1.

1807. okt. 27. Szombathely.

Az Tekéntetes Nemes Vass Vármegyéhez Nyujtandó alázatos Instanciája Privilegiált Szombathely Várossának a Quártély pénz Vigett.

Ered. másolat: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 123.

Tekéntetes Nemes Vármegye!

A mult 1805-dik Esztendőben Kiss Aszony Havátul fogva, az 1806-dik Esztendőben meg esett Szent György Haváig, mely Nagy számmal jött Városunkba a Katonaság, böltsen emlékezni méltóztatik a Tekéntetes Nemes Vármegye, mely Nagy Transenna¹ lakósaikat Annyira terhelte, hogy némellyeknek szobáikból is ki szorulni kellett. Eleitén Ugyan 5. 6. utóbb pedig minden gazdához 40. 50. is bé quártéloztatott, Kiketis Kenyérrel, Czukmizzel, Ágyi ruhával, gyer tyával tartottak, annak-okáért minthogy őtt Holnapig is Gazdáinknál Quártélyban voltak (a minthogy a Tekéntetes Spleni Regementje is 62 Napig Téli Quártélyban nálunk volt) hogy annyi el szenvedhetetlen Károk Szegény lakósaiknak ne légyen, Kérjük a Tekéntetes N. Vármegyét, hogy ötvennégyezer kilencszáznegyvenegy napokra (amint a N. Vármegyétül kiadott parantsolatra a Városi Hadnagyaink által tett Jegyzésekből is ki tetzik) az Ugy Nevezett Schlaff-Kraitzárokat, mely is Feő és All Tisztekkal együtt 1437 forintra és 41 kraitzárra megy. Ezekhez Accedál az is, hogy Tekéntetes Báró Ott Regementjéből a 25-a Mar. usque 8-bris 806 7 Ordinanz, 8 Strázsa, és a Páter Legénye, és így 16 legény állandóssan quártélyban lévén öszvességgel 3296 napokat tesznek. Nem különben a Feld-Pater Quártélyátul egy holnapra öt forintokat vévén, így hét holnapra 35 f. öszvességgel pedig 1527 f. 37x.-kat Kegyesen resolválni méltóztatnék.

Az Tekéntetes Nemes Vármegyének

alázatos Szolgája

NN. Privilegiált Szombathely Várossának Tanátsi, és az egész
Communitas.

¹ Katonai átvonulás.

2.

1808. jún. 22. Szombathely.

A Nagyméltóságó Sárvári Felső vidéki Gróf Széchenyi Ferenc Urhoz Nápolyi Sz. Januárus Rendjének Vitézéhez K. Kamaráshoz Valóságos belső titkos Tanácsoshoz Magyarorszáiban Királyi Fő Komornýék N. Somogy Vármegye Fő Ispánjához N. Vass Vármegyének Kormányzójához és a Septemvirális Tábla elsőbb Itélő Birájához Arany Gyapjas Vitézhez Eő Excellentiájához nyujtandó alázatos Instantiája Privilegiált Szombathely Várossának Sérvei enyhítése vigett.

Ered. fogalm.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 151.

Nagy Méltóságó Groff Megyebéli Kormányzó Ur Kegyelmes Urunk!

Azon Keserves nyomorultság mellel Szegén Városunk egy darab időtül megterhelve sinylődik Exellentiadnak véle született Kegyelméhez sérveinek enyhítése végett mély alázatossággal folyamodván méltó fejhajtással jelenti, miképpen e mostani s még eddig tapasztalatlan szükségben, és drágaságban e folyó 1808-dik Esztendőbéli Militaris Esztendőben Katona Lovak tartására, amint itt nyilvánvolna 6236 portio vagyis 779 és $\frac{1}{2}$ mérő zabot és 6236 portio vagyis 624 mása szénát a T. N. Vármegyei Comissárius Urhoz administralni parancsolatunk lévén ki állittanunk kellettük, holyott még eddig sőt ami több még a mult Esztendőkben történt Retirada alkalmatosságával is soha nem csak illy nagy számban, de majd felényére sem kényszerítettünk adni, holyott akkorában mindenek ára sokkal olcsóbb lévén, szénát sem kénytelenéttettük mint mostanában pénzen vennünk, Kegyelmes Ur a zabot csak 3 f vennénk is pedig az mult holnapokban is drágább volt most pedig ippet 4 forinton fölül kél mégis a szénának pedig másáját 4 f számlálván 2496 f és így öszvessig 5031 és több forintokban kerül amivel pedig ebbéli bonoficatio a militare regulamentum Szerint egy posonyi mérő zabtul csak 32 krajcár a szénának másájátul pedig 20 krajcárok imputáltatnának a Contribucionkban, nyilvánóságos dolog, hogy ebbéli deperditánk egyedül ebből is 3575 forintokat tenne. Minthogy azonban a Szolmáért soha csak egy Krajzár bonaficatio, vagy imputacio sem történt holyott pedig nem csak Katona lovak alá való portio Szolmákat, hanem

gyakrabban izben Ki rázott több Keresztbül álló legszebb öreg kéve zsuppot kénytelenítettünk adni, ezeket is a városi Communitasnak nem lévén a privatusoktól nagy áron össze venni szükséges. Ide járult továbbá a só hordattatásunk a gabonának, lisztes hordóknak oly fának, és több efélének több száz, vagyis inkább 1000 forintokból álló fuvarok, mellyek is amint a Tekéntetes gazdálkodó Deputatiohoz a múlt Holnapokban a Commissariusok Manipulatiojának közönséges megvizsgálása vigett alázatossan átlunk bé adatott Tabellából voltaképen kivilágosodik, hogy olykor igen csekélység némelykor pedig éppen semmisem vetetett imputatióban inné is tehát városunk nagy summa pénzbeli deperditát szenved.

Távol legyen tőlünk Kegyelmes Urunk, hogy a T. N. Vármegye Kegyes intézete ellen panaszolkodjunk, hanem inkább városunkhoz nyújtott számtalan kegyelmeit mély alázatossággal magasztalni és köszönni teljes szívből óhajtuk, mindazonáltal ámbár véletlen, hogy elől adott sérelmünk Orvoslása ell marad, mi legyen oka valamint tudakoznunk illetlen, úgy tanácstalan is Jöllehet az egész Országban minden más Városokban is az Apatikárosoknak Mesterségek, ha csak nemesi praerogatioval nem bírnak, a Contributio Terhétől föl nem szabadíttatnak, itt mégis mi közöttünk lakozó Reich Pál apatikárius Concivisünk a Ki Nemes Személy előbb mindig fizetvén, most azon szin alatt mint ha a Mestersége Szabad volna a reá vetett, és az előbbeni apatikáriusok és a másik hasonló Concivis Richter János nevezetű apatikárius is mindenkor minden hátra vonás nélkül a Mesterségére vetett contribuciot befizették és fizeti, egy darab időtől fogva vagy annival is inkább Mivel Járásbéli Feő Szolga Biró Tekéntetes Nitczky Ignátz Ur a mesterségét a Contributiotul mentesnek venni deglarálta megfizetni nem akarja, inné félő hogy ennek példájára, majd Richter János ide való apatikárius is, és a Materialisták. Kik az ollyas Szereket árulnak Mesterségeik és Kereskedéseiktől magukat mentes lenni praetendálni fogják Mi tévők legyünk ezen állapotban Excellentiának Bölcs Itéletéért esedezünk.

Utóllýára azon is alázatossan Könyörgünk, hogy a T. N. Vármegyére még a múlt 1806-dik Esztendőben meg esett December Holnapnak 18-dik napján Nzetes, vzleő Szabó Istvánt volt Commissarius ur ellen ezen ide alázatossan párban mellékezett, beadott aláza-tos Instantiában Kegyessen föl vetetni és a Szegén s majd utolsó

Szükségre jutott városunk tisztelt Szabó István volt Commissarius ur által az imputatioból kihagyott 5582 portio zabot 1866 portio szénát (10 forintjával számlálván), úgy szintén 9816 portio szalmát is mint megkárosodott Szegén ügyefogyott Contribuens Communitasnak, minthogy mind pénzen, félretett venni meg térítettni nagy Kegyessége Szerint méltóztatnék.

Végtére Extellentiádnak, mint N. Vármegyének Fő kormányzójátul a midőn ebbéli sérelmeinek alázatos előmutatásával azok Nagy Kegyelmességgel leendő hathatós megorvoslását óhajtván bátorságunkrul méltó Fejhajtással segedelmet kérünk, magunkat Nagy kegyelmeiben és Pártfogásában mély alázatossággal ajánlván vagyunk. Szombathelyen Junius Holnapnak 22-dik napján 1808-dik esztendőben.

Excellentiádnak

legalázatosabb fő hajtó

Priv. Szombathely Várossának NN. Bírāja
Tanácsi és az egész Communitas.

3.

1809. jún. Szombathely.

Szombathely Várossában a Tiszt Szállásoknak Fel Jegyzése ezen szoros környüállásokban dátó 3-a Junii 1809.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 53.

11a Méltóságos Püspök Eő Nagysága	Olasz Országi V Király Oberster és egy
Feő Tisztelendő Nagy Praepost Ur	Generalis 12 Lóo Assignaltatva
9 Tiszt Tisztelendő Eölbey Apát Ur	9 Tiszt Oberster Intendant General
9a 11a	
Stab Házhoz 25 Ló	
Feő Tisztelendő Szabó Apát Ur	Feő Hadi Commissarius Ur 3 Luval
5 Tiszt Feő Tisztelendő Márton Apát Ur	2 Szolga 3 Ur
3 Tiszt Feő Tisztelendő Czuppon	3 Tiszt General de Division
Kánonok Ur	
5 Tiszt Feő Tisztelendő Várady	Oberster Ur
Kánonok Ur	
Tisztelendő Praemonstratensis Ur Háza	2 Gral 2 adjutans, Gral Charpantir
Tekéntetes Hegedüs Director Ur	Stadtler Aats
Seminarium	

Kám Utza

Pámer Mihál	2 furrer
2 Tiszt Stark Sigmondnál	Kapitány
1 Tiszt Bitsits Jóseffnél	Oberslaidinant

1 Tiszt Halász Györgynél
 1 Tiszt Szűts Jánosnál
 1 Tiszt Tóth Imre Urnál
 1 Tiszt Muiszer János Eöszvegyénél
 2 Tiszt Szalai Jánosnál
 2 Tiszt Irlinger Károly
 Adjutáns Háznál Strázsa Ház
 1 Tiszt Tekéntetes Sorok Borbala Kiss
 Aszonynál
 2 Tiszt Feő Tisztelendő Plébános Urnál
 Pajer Antal Ur
 Tekéntetes Eölbey Director Urnál
 Kuncné pajtájok
 Kiss István posztos
 Szentzi Regina Leány Aszonynál
 Königmayer János Péknél
 Zöldfa Vendégfogadóban
 3. 4 óráig való maradásra

Föl-Utza.

Tiszt és lova Tapoltzay János Urnál
 2 Tiszt Schreiner Mátyásnál
 Nagy Jösihoz
 Pethő Jóseff Urnál
 10 ember 1 Tiszt Pergér Tipographusnál
 Svartz János
 Fichtacher Conrad Kovátsnál
 Czedler Jóseffnél
 Rogáts Jóseffnél
 Szitár János Strázsa Mester
 Steinperger Márton
 Rathner Mihálynál
 2 adjutáns Albertini Mátyásnál
 Balog István Eözvegyinél
 Kuktits Jánosnál
 N. Erdélyi János Urnál
 N. Nagy György Urnál
 Voga Györgynél
 N. Markos György Urnál
 1 Tiszt Lakatos Jóseff
 1 Kapitány Simon János Mészárosnál
 Raichl Szijjártó
 Pailen Conrad Lakatosnál
 Siebt Pintér
 N. Pletnits János Notarius Urnál
 Rattner Simonnál
 Haiden Jánosnál
 Zamber Ferentz
 N. Lábos Ferentz Urnál
 Kikakker Jánosnál

All Hadnagy
 2 Tiszt Ur és 2 Ló
 All Hadnagy 3 Ló
 Feő Hadnagy 2 Tiszt 4 Ló
 Kapitány 2 Tiszt és 4 Ló
 All Hadnagy
 2 Tiszt négy Ló
 Generalist Intendant General

Májor Kriegs Minister
 Két Chyurgus
 Obester, Egy Kapitány
 10 Ló és még is Két Adjutans Urakk
 Chyurgus Ur
 Kapitányt 4 Ló
 2 Adjutans, 4 Ló
 Generalis és egy Kapitány 20 Ló

Comissarius és Gens d' Armée
 Kapitány
 Feld Mészárosok
 Májor 2 officier 6 Ló
 Adjutans
 1 Tiszt Feő Hadnagy
 Kapitány, 3 Tiszt
 Strása Mester

1 Kapitány 8 ember 10 Ló
 1 Májor Kapitány Kettő 1 General Lovak
 Kapitány Kettő
 Feő Hadnagy Pék 3
 Regiment Pater Pék 2
 1 Tiszt
 Feő Hadnagy
 1 Tiszt
 All Hadnagy
 1 Tiszt
 Kapitány 6 19 Ló és 11 Köz Legények
 Regiment Kováts. Pék 3
 Kriegs Comissarius? Colonell
 Assignaltatott
 Májor General Directeur de Post
 Oberster Decan du Prince dix Chvau

Gyöngyös Utza.

3 Májor Svartz Albert ebéd és 3 óráig
való maradásra

Schmidt Károly
Fattorini Antal
2 Strázsa Mester Szentzi Vintze
Praepost Urnál
Hertzinger Jóseff
Lepp Ferentznél
N. Vitéz Megyesi Biró Urnál
N. Kalina Ferentz Urnál
Mózer Jánosnál
Mayer Jóseff Füsüsnel
N. Teffler Antal Ur
Hetyei Ur Házánál
Orrainé Aszonynál
Frunvald Molnár Házánál
2 Tiszt Ertl Fülöpnél
Spraitzenbarth Jóseffnél
Tisztek és lovak Curia Batthyániana
Sexer István
Tolmekné
László Ferentznel
Eöriné Aszonynál
Kováts Ferentznel
Szaniszló István Urnál
Horák Simonnál
Czedl György
Pözl órás
Szendi Jóseff
Győri Ferentz
Tempel Boldisár
Ederer Fördős

Forró Utza.

Szele Jóseffné
Schönk Jánosnál
Schöntag Mátyásnál
Brunner Mihálynál
Runchik Vizlónál
N. Biró Zsennyei Urnál
Udvardi András Ur házánál
Pletnits János
Trád Jóseff
Öreg Nagy Györgynél
Hideg Jóseffnél
Kranecker Pálnál
Hock Györgynél
Gliderernél
Gáspár Jóseffnél

Generalist 2 Adjutánsok

Fő Hadnagy 1 Tiszt
All Hadnagy
Kapitány 2 Tiszt 2 Ló
2 Tiszt Assignaltatott
All Hadnagy
Fő Hadnagy
Kapitány Oberster
Kapitány 2 Tiszt
Oberster assignaltatik
Kapitány assignaltatik
Kapitány assignaltatik
Két Secretarius
Oberslaidinant assignaltatott
Feő Hadnagy Két Kapitány
Kapitány
All Hadnagy
General Baragnues
Feő Hadnagy 4 furér
All Hadnagy 2 Személy
All Hadnagy
Kapitány Két Secretarius Urak
Rechnunsférer Két Kapitány
Auditor Generalis
Adjutans
Obester Rechnungs-Führer
Chyurgus assignaltatott
Feő Hadnagy
General feő Hadnagy
Kriegs Comissar 3 Tiszt Ur
Egy Oberster

Feő Hadnagy 3 Kapitány
Kapitány
Feő Hadnagy 4 Tiszt Ebéd
All Hadnagy 2 Tiszt 1 Inas
1 Tiszt Urat
Generalist
Haupt Vacht
Furér
3 Személy
All Hadnagy
Strázsa Ház egy Tiszt
Feő Hadnagy 2 Tiszt
Kapitány
2 Tiszt 2 Inas assignaltatva
Feő Hadnagy

Pallos János
 Czigliédi György
 Hann József
 Haspel József
 N. Petrédi Ur ..
 Isóné
 Andoch Györgynél
 Glaser Vasáros
 Raich Pál Apát
 Lukáts Józsefné Aszonyság
 Zsoldos István

Forró és Kiss Karitsa.

Zanelli Ferentz
 Danászi Károlynál
 1 Tiszt Hoffman György
 1 Tiszt Binnyeinel
 2 Tiszt Kitzlinkstein Ferentz
 1 Tiszt Vörös Györgynél
 2 Tiszt Mayer Kolompár
 T. Szelestey József Urnál
 Posta Háznál
 Farkasics Boltos
 Trifusz József
 Kóza Ur
 N. Szelestey Lénárd Urnál
 Spraitzenbarth János
 Megyesi József
 Ritter Miklósné

T. Nitzky István és Eölbey Apát Ur
 Jussits János
 Varga János
 Varga István Molnár Házában
 Horváth József Ur
 Majer Vargáné

Nagy Karitsában.

N. Szabó István Eskütt Urhoz tsak ebéd
 és 3 órányi nyugalomra
 N. Marsinkovits József Ur
 Vintze Ferentzné
 T. Bezerédy Péter Urnál
 Szent Mártonyi Korcsma
 Szalai Doctor Ur
 Hajgathó László Ur
 Kalbrener Ur majorjában
 O Perinti Korcsma 4
 Vám Ház 16 Strázsa
 Németh Csapó István 5

All Hadnagy
 Hadnagy vagy Strázsa Mester
 Kapitány
 Kapitány
 2 Secretarius
 Feő Hadnagy 1 Kapitány
 Kapitány. Két Kapitány
 1 Ober Feld Kriegs Comissarius
 Obester assignaltatott
 Kapitány Lovak Lukátsnéhoz
 Oberstleind und Rittermeister

Májor 2 Kapitány
 Kapitány két Kapitány
 Fő Hadnagy két Kapitány
 2 Tiszt
 Fő Hadnagy két Kapitány
 Hadnagy Két Kapitány
 Rechnunsféer
 Kapitány General
 Feő Hadnagy Stadt Rath

Obester General Bezahlmeister
 Kapitány Két Kapitány
 Rechnungsfürer
 Obester
 1 Személy
 Kapitány
 Quartier command és egy Oberster ezek
 5 tselédjei és lovai.
 Feő Hadnagy
 1 Tiszt
 4 Tisztek
 1 Tiszt
 1 Személy

Feő Hadnagy

Hadnagy 3 Tisztek
 Magazin Tiszt 2 Személy
 6 Tisztek

Vilitsits	2	
Prisznyákné	3	
Suhay Imre	2	
Szabó István Eskütt Ur	6	
Kovács Barbél	1 Tiszt	
Sz. Mártonyi Helység	14	
Tiborcz Boldisár	1	
Holczhaim	3	
Tiborcz Sándor	3	
Máthé Jánosné	3	
Kuntner Kertész	2	
Nunkovics János	4	
Szakolczai János	4	
Lenkai Jóseff	4	
Butsics és Horváth Jóseff	6	
Kiss István Szabó	2	
Kertész István	3	
Kiss András	1	
Petánovics Vejestül	3	
Polgáriné	2	
Lanterné	2	
Bogátné	2	
Német Takáts	2	
Német Varga István	3	
Sándor László	2	
Szalai Imréné	2	
Kováts Varga István	3	
Fejsze István Szabó	3	
Szanatiné	2	
Angyal Antal	1	
Magasi Fiastó	3	
Szarvasbeli zsidókhöz	5	
Német Varga	1	
Szoliger Pék	1	
Dedits Jóseff	1	
Kiss Kováts István	1 Tiszt	
Hajgató Számtartóné	1	
Krázli János		
Binnyei		
Menzenti		
Banits Jóseff	3	
Persa István	2	
Pataki György	2	
Lerintz és Somogyiné	2	
Rézdli János	1	
Tsavar Mihályné	2	
Stebhoffer Lőrintzné	2	
Antal János	2	
Stefanics Jseff	2	
Tóth Imre	2	Nota bene tisztnekvaló
		30 tsak ebédre
		1 Obester 3 Kapitány
		Egy Kapitány Ur
		4 ember

Kiss Imre 2
 Karlovits Imre 2
 Czégler Miska 2
 Szűts Sándor 2
 Halász Györgyné 3
 Polgár Jóseff 2
 Korándy Ferentz Varga 2
 Papói Jóseff 2
 Ifju Sztár János 2
 Siga Ferentzné 1 ide nem lehet
 Rábó Jánosné 2
 Magyar Páll 2
 Tzuppon Gazdája 1
 Megesi Ferentz 2
 Balogh Mihályné

4.

1809. aug. 26. Szombathely.

A Tekéntetes Nemes Vass Vármegyei Permanens Deputációhoz nyújtandó alázatos Instantiája Privilegiált Szombathely Várossának a subsidii fizetség vigett.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95

Tekéntetes Permanens Deputatio!

Járásbéli Feő Szolgabíró Tekéntetes Nitzky Ignázt Urnak sürgető Levelébül siralmasan értjük, hogy ezen mastani időkbem mód nélkül megterhelt és nyomorodott Szombathely Várossának (a domestica cassához adós 3935 forint 13 kracczárral) az Uj ejectatio szerint 5199 forint 10 x frantzia sartzul ejectáltattak mellyet időhalasztás nélkül bé fizetni sürgettetik azon fölül ugyan Szombathely városa (a Mlghos Püspöksiggel T. Káptalannal és itt lévő N. Urakkal akikhez nekünk mint Contribuenseknek semmi sequusunk nincsen) subsidii fizetség így 23.832 forint 28 x Frantzia requisitionalis bor 298 akó melyekk administratioja 3-k szept meghatározottatott.

Tekéntetes Deputatio! Ezen föllyebb irtt (három) 3 rendbéli summákat úgy mint összesen 32.966 forint 21 x. Minden negyven forint subsidiumra egy akó pedig kitett (11.916:40) 298 akó bornak ára 5960 forint összesen 38.926 forint 51 x.

Jöllehet ugyan az második rendbéli subsidionalis summához és a 3-dik rendbéli Frantzia requisitionalis borhoz Feő Szolga Bíró Ur

Levelé szerint a N. Sz-i Püspök T. Káptalan és az itt lévő Nemes Urak is hozzájárulni tartoznak még is Szombathely városa ennek intútiójátul vagy annyibul is inkább mentes, mivel

a) a Mlghos Püspök T. Káptalan és itt lévő Nemes Urak (ha mindnyájan a Szombathelyi városi Magistratus fassioját tudná is) őket az ilyesebb megadására és béállittására hatalma nem lévén nem adigálhattya.

b) Szombathelyi Contribuens Város, amely sok adózások, fuvarozások, Katona Tartások és egyéb számtalan Statiok által már annyira megterheltett megnyomorodott, hogy az említett Dom. c.-hoz restantiául kitett 3935 forint 13 krjcar és még ezeken fölül közel 8.000 forint költsön vett pénzünket szénának, szalmának, zsuppnak, zabbnak, Királyi fuvarozások Komáromi és Győri sántzszolgáltatások kifizetése minden eddég reménylett imputatio nélkül erogálni kényszerítettünk, de még nagyobb és végső nyomoruságra jutunk, ha a subsidionalis summához és frantzia requisitiionalis bornak megadására is kényszerítetténk és így a sorsunk minden emberinél még a robotos paraszt jobbágyoknál is alább valló lenne, mert ezek subsidiumtól úgy a frantzia requisitioktul is mentesek.

c) Szombathely Várossa úgy is kéz és láb alatt lévén mindenkor midőn más helységbéliek a nyomoruságról nem is álmodnak ennek a súlyos terheket ki állani kell, holyott pedig a Teher viselésnek propositio szerint mindenkor egyarányosnak kellene lenni, következésképpen nem egy Helységbélieket, hanem az egész publicitast illetné.

d) Az is Szombathely Városbéli Contribuensek (akiknél bor volt) a borok részszerint a frantziák által ell raboltatott, részszerint pedig a T. Deputatio intézéseihöz képest ell vitettetett!

e) Szombathely városbéliek amint a T. Permanens Deputatio kegyes rendelkezéseiből beadott Consignatiok mutatják, ide nem értvén a mastan itt lévő Frantzia Katonaságot a 31-a Máj 1809 2 Agusti 1809 52.072 forint 18 x-kat a Frantzia Katonaságra rész szerint általok megkároséttattak a midőn más helységbéliek őket nem is látták, hanem csak híreket hallották. Szombathelyi Contribuensek a Municipalitás tellyesítésében strásáknak, ordinánczok és több számtalanszor elől fordult és fordulandó dolgoknak véghezvitelében éjjel és nappal mennyit fáradoztak és éjjel és nappal fáradozván házi

munkájokat, mesterségjeiket élelem szerzésére való idejeket, gazdaságbéli javaiknak hátráltatását, vagy több ezer illyes rövidségeket és azokbul származott számtalan és kimondhatatlan érzékeny káraik siralmasan siratgattyák amidőn más helységebeliek ezekről még nem is álmodoztak, valamint tehát a Szombathelyi Contribuensek ezen terhekre semmi legkevesebb okot nem nyújtottak, úgy nekik azokat tulajdonítani sem lehet, következés képpen ebbéli subsidiumnak a szombathelyi Contribuenseket semmiképpen nem érdekelheti, a többi előlszámlált s általunk eddig keservesen viselt Terhek pedig nem egyedül ezen szegén nyomorult város hanem többi egész Megyebéli Contribuens Népet.

Mely alázatosan elül számlált fontos okainkat, melyek ha mi nem szólnánakis a Tekéntetes Deputationnak főképpen tudva vannak, méltó tekintetben venni, és bennünket szegén contribuenseket kik úgy is sokáig uszunk az adósságokban a többi előlszámlált terhekben könnyebbitéssel vigasztalni a subsidiumtul tellyességgel mentesekké tenni kegyesen méltóztassék. Szombathelyen 26 Augustus 1809.

A Tekéntetes Permanens Deputationak

alázatos Szolgája

Privl. Szombathely Várossának NN. Birája, Tanátsi,
és az egész Contribuens Communitas.

5.

1809. aug. Szombathely.

A Tekéntetes N. Vass Vármegyei Permanens Deputatiohoz nyújtandó alázatos Instantiája Privilegiált Szombathely Várossának a requisitionalis bor adása vigett.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95.

Tekéntetes Permanens Deputatio!

E folyó hónapnak 26-kán benyújtott alázatos könyörgő levélből ell viselhetetlen terhei ezen Szombathely Várossának eléggé világosan látszanak és még ell viselhetetlenebbé tétettnek azok azáltal, hogy a Tettes Deputatio egyedül ezen városban a Bor kereskedést

gátolja, s ujjólag egyetlen várostul sem az el vitelnek, sem az ára le olvasásának bizonyos idejét nem szabván ezer akót kíván; Tekéntetes Deputatio! Rohonczon, Csaitán, Inczéden, N. Szent Mihályon, Szalonokon, Pinkafelden, Fölső Eörben, N. Ujváron és az azon tájon lévő többi Németh városokban és helységekben mellyek nagy részént szőlő hegyeket is birnak, nagyobb és nevezetesebb a bor Kereskedés mint ezen egyetlen nyomorult Szombathely Várossában. Ezek a Frantzia Katonaság tartásának súlyát még nem érezték: Ezek borait az Olasz Országi Nagy Armádia nem vesztegette, melly itt Hordó számra 349 ingyen akót a városbéliek borait meg ivott, annyit ha nem többet elvesztegetett, azonkívül a mit a városbéliek itze számra házaiknál adtak, lágerben hordottak és mast olly nagy számu katona Tisztek quartélyaikon ingyen isszák boraikat, és még is ezen bor kereskedése nem tsak nem gátoltatik, hanem inkább mast virágzásban vagyon és ezen tájon lévő bor kereskedőktől kik között némellyeknek ött hat száz akó hever pintzében még senki egy itzét requirált és illy bizonytalan időre ezeknek borait nem szekvesztráltatik. Szerencsétlen Szombathely Várossa! Bizonyára egy illyen szegén Város szünet nélkül való terheltetésnek az lesz szomorú következése, hogy ma holnap a Tekéntetes Deputatio a néma falaknak fog parantsolni. Ezekre való nézve, hogy a szomoru vándorlásra ne juttassunk, tovább is és szünet nélkül mély alázatossággal esedezünk a Tekéntetes Permanens Deputatio színe előtt, méltóztassék azon 26 Augusztai könyörgő levelünkben foglalt dupla subsidiumbul és ebből eredett bornak adásátul bennünket mint adózókat fel szabadéttani, vagy azt a terheknek egy arányos föl osztása által el viselhetővé tenni többnyire pedig Uj meg Uj terhektől mellyeket mások nem éreztek, bennünket mint legnagyobb teher viselőket megmenteni, Bor kereskedésünkben tett gátlást felszabadéttani ha már a megígért 742 akó Bort nem is, legalább a felét és ha utóbb még több Bor kívántatnék más utakon módokon megszereztetni Mely ebbéliekre várván a Kegyes intézetük maradunk

A Tekéntetes Permanens Deputationak.

alázatos szolgálja

P. Szombathely Várossának Birája
és az egész Contribuens Communitas.

6.

1809. aug. 31. Szombathely.

A Tekéntetes Vass Vármegyei Permanens Deputatiohoz nyújtandó alázatos Instantiaja Privilegiált Szombathely Várossának a duplázott subsidium és ahoz approportionált bor adás mentsége vigett.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 95.

Tekéntetes Permanens Deputatio!

Ezen folyó Holnapnak 26-ik napján a Tekéntetes Deputatiohoz a vigett alázatosan bé nyújtott Instantiánkra, hogy a Duplázott Subsidiumnak fizetésétül, és ehez eránczott Boroknak kiállásától bennünket mint szegén Contribuenseket, mentesekké tenni méltóztatnék, tett Kegyes, Nékünk valóban terhes Intézetét az egész Communitással közölvén azt tapasztalni kénytelenítettünk, hogy nem hogy ezen terhet ell viselhetnénk de legtöbbek közüllünk mindennapi kenyerekre is alig virradnak, úgy hogy a Frantzia Katonaságnak mindennapi tartásokra, és Czugemiszekre magok tehetségébül elégtelenek lévén másoktól mindezek megszerzését mindeddég költsönzött pénzel mellyet már költsön nem is találnak magok meg koplalták is kénytelenítették élni.

Tekéntetes Deputatio! Ezen Keserves és minden Terhek alá vetett az előbbi alázatos Instantiánkban is bővebben elől adott sorunkat ha méltó tekintetben nem veszi végső romlásra, és leg többen közüllünk Koldus Táskára jutunk; úgy hogy se magunk nem élhetünk, se a Frantzia Katonaságnak eleget nem tehetünk, és így drága pénzen szerzett csekély Házainkat is ell kellett hagynunk. Könyörgünk azért alázatossan, hogy tehetetlenségünket Kegyes tekintetben vévén ezen subsidionalis és ahoz eránczott, Borbéli praestatiotól bennünket mint mindenféle terhek alá vettettetteket tellyességgel Kegyesen meg menteni méltóztassék. Mely Kegyelméért mindenkori hála adó tisztelettel mar. Szombathely 31-a Aug. 809

A Tekéntetes Permanens Deputatationak

alázatos szolgája

Privilegiált Szombathely Várossának NN.

Birája, Tanátsi, és az egész

Contribuens Communitas.

1809. szept. 18. Szombathely.

*Protocolli Generalis Congregationis Incltyi Comitatus Castriferrei.
Die 18 Septembris 1809 in Oppido Sabaria Continuative Celebratae.*

Külön lapra nyomtatott szöveg: Szombathelyi Városi Levéltár, Fasc. 131. No. 67.

Minekutána Frantzia Generális, és Magyar Országnek mastani Intendense, Ricce Ur, az, ezen Vármegye által, a Frantzia Katonaság minémü Nembéli természetben valókról, minden Requisitiokról, vagy Károséttásokról, akár azokról nyug-levelek mutattathassanak, akár nem, az Állandó Deputatioval rövid idő mulva számotvetni kíván, olly hozzátétellel, hogy ha azon időre a' Számvetéshez kívántato irományok, vagy bizonyító Levelek elől nem mutattatnak, azok annakutánna semmi tekintetben nem vetethetnek; arra való nevezve Szolga Biró Uraknak meghagyatik, hogy Járásaikban tüstént ki-eresztendő Hirdetmény Levelek által kinek-kinek tudtára adják, hogy minden néven nevezendő valami tett adományokról szőlő Frantzia Nyug-Levelek, vagy tett Requisitiokról ki-adott megcsmerő Levelek, vagy úgy-nevezett Bonnok, a' mast következő Október Hónapnak első napjáig, egy, Szombathely öszve rendelt különös Deputatio elejbe, a' melly azokat rendben szedni fogja, és ugyan jelessen Ebergényi Lajos Surrogált Notarius Urnak kezeiben adni el ne mutassa, hogy azoknak a' Frantzia Sartzban leendő bé-számlálása eszközöltethessék. Továbbá, ugyan, Szolga-Biró Urnak kinek tudtára adni fogják, hogy mind azon Károséttásokat, mellyeket a megyebéliek, a' Frantzia Katonaságtól, azoknak bé-érkezésektől fogva szenvedtek, vagy más requisitionalis praestatiokat, mellyekről semmi Meg-esmérő Levelet előmutatni nem tudnak, egy különös Lajstromban foglalni és hasonlóképpen a' fellyebb nevezett Deputationak ugyan I-ső Októberre elejibe terjesztetni szükséges légyen; hogy ezeknek — is némü némü pótlását sürgetni lehesen. — Végteére Szombathelyen, Keöszögen és Körmenden levő Dirigens Commissarius Uraknak meghagyatik, hogy a' Frantzia Katonaságnak, a' Megyében lett bé-érkezése idejétől fogva a' Frantzia Hadi Commissariusokkal, September 10-dik

napjáig tett Computusukat-is többször említett Október I-ső napjáig Szombathelyre vélek bé-hozni el-ne mulassák.

Extradátum per Ignotium Szabó,
praefati Inclyti Comitatus Jur. Ord.
Notarius.

8.

1809. szept. 18. Szombathely.

*A Tekéntetes Nemes Vass Vármegyéhez Nyujtandó alázatos Intsan-
tiája Privilegiált Szombathely Várossának Sérvei orvoslása vigett.*

Eredeti másolat: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 79.

Tekéntetes Nemes Vármegye!

Minekutána e szomoru Hadi Környülállásokban 31-ik Májusban a Frantzia Katonaság által Szombathely várossa meglepettetett, rész-szerint az általok tett Károséttás részszerint pedig azoknak tartása miatt a Szombathelyi Adózó Nép legkönnyebben számlálással, a mint a T. Permanens Deputáció Kegyes rendelkezébül bé adott Consigna-tiokbul kitetzi 70.000 forintokon fölül való sérelmet szenvedett, a midőn más helységbeliek a Frantzia Katonaságot még nemis látták, hanem tsak híreket hallották.

Ezekén kívül a Frantzia sartzra Vetett 5.199 f 10 krajcárokból álló dupla adótt minden heányosság nélkül befizetvén a Városi Cas-sábul 15-ik Szeptemberben a Frantzia Katonaság számára borra is 472 f 30 krajcárokat ki adott, Ugy szintén Requisitionalis 32 Kőből Buzát, és 23 Kőből Rosot is öszve Vett.

T. N. Vármegye! a szombathelyi Contribuens Város (mely Kéz és láb alatt lévén mindenkor, a midőn más Helyiségbeliek a Nyomor-uságról nem is álmodnak, ennek a suyos terheket kiállani kell, holott pedig a Teher Viselésnek proportio szerint mindenkor egy arányos-nak kellene lenni, következésképpen nem egy Két Helyiségbelieket, hanem az egész publicitast ferialná) a sok Adózások, fuvarozások, Katonatartások, és egyéb számtalan praestatiok által már Annysira meg terhelletett és meg nyomorodott, hogy már 10 és több ezerekből áló Kölcsön vett Pénzünk, szénának, szalmának, zsuppnak, zabnak, Királyi fuvarozások, Komáromi és Győri sántzoltatások kifizetésére minden eddig remélyett imputatio nélkül erogálni kényszerítettünk,

de még nagyobb és végső romlásra és nyomoruságra jutnánk, ha a subsidionalis summához és a Frantzia Requisitionalis Bornak megadására is Concurrálni kénytelenítetténk és így a sorsunk minden embereknél még a robotos Paraszt Jobbágyoknál is alább való lenne mert ezek a subsidiumtul, Ugy a Frantzia requisitiotulis mentessek:

Lehetetlen leírni, hogy a szombathelyi Contribuensek a Municipalitas tellyesítésében, strázsák forspontozások, gyalog és Lovas Ordináncok és Több számtalanszor elől fordult, és fordulandó dolgok véghezvitelében éjjel és Nappal mennyit fáradoztak: és így éjjel és nappal mind eddég fáradozván, Kézi munkájokat, Mesterségjekeket, élelmek Keresésére való idejüket, gazdaságbeli Javaikk hátráltatását, Ugy több ezer illyes rövidségeiket és azokbul származott számtalan és kimondhatatlan érzékeny Károikat siralmassan jajgatják. A midőn más Helységbéliek ezekről nem is álmodoztak, valamint tehát a szombathelyi Contribuensek ezen Terhekre semmi leg kevesebb okot nem nyuitottak: Ugy nekik azokat tulajdonéttani sem lehet: Következésképpen az ebbéli subsidiumnak is ahoz appropportionált Bornak adása a szombathelyi Contribuenseket semmiképpen Nem érdekelheti, többi elől számlált és általunk eddég keservessen Viselt Terhek pedig nem egyedül ezen szegény nyomorult Város, hanem többi egész Megyebéli Contribuens Népet, Kiknek Terheket ezen egy szegény Város nem Viselheti, Közönségessen ferialná.

Azt közönségesen tapasztalni kénytelenítettünk, hogy nem hogy a duplázott subsidiumot és ahoz eránczott Borok kiáléttásatis elviselhetnénk, de legtöbbet közölünk mindennapi Kenyerekre is alég virradnak, úgy hogy a Frantzia Katonaságnak mindennapi tartásokra, és Czugemisekre magok tehetségébül elégtelenek lévén, másoktul mindezeknek megszerzése mindeddég Költsönözött pénzrel (mellyet már költsön nem is találunk) bár magok megkoplállyák is, kénytelenítettek élni.

Ezen keserves és minden Terhek alá Vetett sorsunk még elviselhetlenebbé tétetett, hogy a T. Permanens Deputatio egyedül ezen szegény Városban a Bor Kereskedést gátolta és ujjólag ezen egyetlen nyomorult Várostul ahol Bor termés nints Ezer Akót Kiván, holot Rohontzon, Csaitán, Intzéden, Németh Sz Mihályon, Szalonokon, Pinkaföldön, Felső Eörben, Németh Ujváron és az azon Tájon lévő többi németh Városokban és helységekben (melyek nagyrészen szőlő

Hegyeketis birnak) nagyobb, és nevezetesebb a Bor Kereskedés mint ezen egyetlen nyomorult Szombathely Várossában. Azok a Frantzia Katonaság tartásának sullyát még nem érezték azoknak Borait az Olasz Országi Nagy Armadia nem Vesztegette; mely itt Hordó számra 482 $\frac{1}{4}$ Akót a városbéliek itze Számra a Házaiknál adtak, Lägerben hordattak és mast oly nagy számu Katona Tisztek Quar-téllyaikon ingyen nem iszák boraikat és mégis azok bor Kereskedése nem csak nem gátoltatott, hanem inkább virágzásban vagyon és azon tájon lévő Bor Kereskedőktől, kik között nemelylek őt, hat száz akó hever pintzében, még senki egy itzét sem requirált és ily bizony-talan időre azok boraik nem sequestráltattak. Szerentsétlen Szombat-hely Városra. Ha a T. N. Vármegye ezen előladott Keserves sorsunkat méltó tekintetben Nem Veszi Végső romlásra, és leg többen közülünk Koldus Táskára jutunk, úgy hogy se magunk nem élhetünk, se a Frantzia Katonaságnak eleget nem tehetünk, és így drága pénzen szer-zett Csekély Házaikat is el kellett adnunk. Könörgünk azért alázatossan, hogy a szomoru Vándorlásra ne juttassunk tehetetlen-ségünket Kegyes tekintetben Vévén a subsidionalis és ahoz erázzott Borbéli praestatitotul bennünket, mint minden féle Terhek alá Vettet-teket tellyességgel meg menteni vagy egyarányos fel osztással el viselhetetlenné tenni (Többnyire pedig Uj) meg uj Terhektől, mely-lyeket mások nem éreznek, bennünket mint legnagyobb Teher vise-lőket oltalmazni a Bor Kereskedésünkben tett gátlás felszabadéttani s ha már jöllehet már közönségesen 25 forint az Bor ára megígért 742 Akó bort némileg alább a fölét és ha utóbb még több bor kíván-atnék más utakon módokon megszereztetni, és minthogy 12-a Sept 309 az ide való Polgárok Körmenden 40 akó bort Vettek és effective ideis hoztak hogy a megígért 742 akó Borbul Körmendre vagy más-hová senki ne hordassék (mert itt utólljára egy csep bor sem marad-ván a Frantzia katonaság, Ugy a Publicum nagy rövidséget vall) Kegyessen effectuálni méltóztassék. Mely kegyelmiért mindenkori hála adó Tisztelettel marad Szombathely 18-a Sept 809.

A Tekéntetes Nemes Vármegyének

alázatos szolgálja

Privilegiált Szombathely NN. Birája, Tanátsi
és az egész contribuens Communitas.

1809. szept. 30. Szombathely.

Privilegiált Szombathely Városhéli Lakosokk a Fratznia Katonaságra tett Költségei és rész szerint azok által tett Károsításaikk Jedzése a 31 Máj. usque 30 Sept 809. Juxta Protocollationem dd. 23-ia Sept. 1809 interventam.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131. No. 53.

1. Kitzlinstein	104 f 40	35. Kuglitsits János	70 f 40
2. Donaszi Károly	104 f 47	36. Runtsib Vizló	371 f 36
3. Lindner Johanna	14 f 14	37. Benkő Ferentz	10 f 16
4. Zinka Ferentz	2 f 23	38. Tasler György	78 f 54
5. Pehm Jóseff	140 f 12	39. Detsits Mihály	63 f 15
6. Angyal Jóseff	61 f 9	40. Vilitsits Jóseff	379 f
7. Czégler Mihály	8 f 55	41. Riner János	263 f
8. Kraiszli János	56 f 6	42. Lajos János	213 f 47
9. Mayer Jóseff	138 f	43. Szelestey Leonhard	19 f
10. Parth Péter	164 f	44. Jarhasits Jóseff	432 f 8
11. Szilágyi Jóseff	86 f 44	45. Hutter Boldisár	27 f 6
12. Vintze Ferentz	36 f 3	46. Albert Hauser János	59 f 45
13. Rathner Simon	504 f 24	47. Czédler Jóseff	133 f 7
14. Kiss István	93 f 13	48. Roba Imre Ur Eöszvegye	579 f 18
15. Varga Ferentz	14 f 56	49. Horváth Barbély Mihály	50 f
16. Kaspel Jóseff	402 f 12	50. Eöz. Szalay János	13 f 50
17. Tittmann Marianna	26 f	51. Fichtacher Conrád	15 f 20
18. Albertini Mátyás	143 f 38	52. Ujvári Jóseff	486 f 9
19. Spraitzenbarth János	167 f 28	53. Kiss Antal	7 f 50
20. Rachner János Áts	171 f 40 ^{1/2}	54. Németh Jóseff	120 f 30
21. Ritter Jóseff	366 f 9	55. Dringbesser Ferentz	26 f 40
22. Város részéről legalább 25 szekérel szénát öszve gácsolván Egy szekér 40 f Innen egy födeles Kocsit elvittek.	900 f 1300 f	56. Vietzer Jóseff	319 f
23. Goldberger Jóseff	5 f 49	57. Tribolt Jóseff	18 f 48
24. Voga György	113 f 54	58. Zamber Ferentz	175 f 6
25. Brantenthal	3 f 9	59. Trifusz Jóseff	29 f 14
26. Kóssa János	519 f 24	60. Kiss István Kováts	115 f
27. Mayer Jóseffné özvegy	67 f 36	61. Zuggoné Aszony	129 f
28. Zanelli Ferentz	120 f	62. Palkó István	25 f
29. Kováts Barbély		63. Raiszár György	7 f 36
30. Megyesy László	388 f	64. Pallos János	1892 f 24
31. Noszlopiné	16 f 57	65. Markovits György	1734 f 26
32. Lamina Jóseff	13 f 32	66. Bandoli József	13 f 58
33. Szalay Doctor	7 f 36	67. Szüts Ferentz	22 f 10
34. Feisze Jóseff	109 f 39	68. Gerger András	5 f 36
		69. Bedits István	27 f 36
		70. Horváth Ferentz	10 f 21
		philosophia Director	
		71. Raich János	96 f 30

72. Panakosza János	16 f 57	121. Ribáts János	10 f 31
73. Lada Ferentzné	129 f 4	122. Németh Mihály	79 f 17
74. Haragos Ferentz	171 f 24	123. Paier Antal	27 f
75. Velinger István	68 f 56	124. Feber Pál	168 f
76. Fichaus Wolfganga	36 f 15	125. Vati Ferentz	27 f 38
77. Isóné Aszony	247 f 22	126. Szimber Ferentz	27 f 38
78. Pallosné	683 f 56	127. Farkasits Antal	6 f 29
79. Hajden János	414 f 26	128. Pletnits György	456 f 28
80. Szentzi Ferentz	156 f 21	129. Petheő Jóseff	27 f 26
81. Gáspár Jóseff	98 f 4	130. Porpátzy János	91 f 28
82. Sári János	11 f 10	131. Szakáts Jóseff	84 f 48
83. Pámer Mihály	635 f 30	132. Neuhauser Jóseff	3624 f
84. Stukker Jóseff	174 f 13	133. Eöz. Haragos Imre	88 f 24
85. Szüts János Csizmadia	1161 f 50	134. Egyed Jóseff	42 f 54
86. Simon Takáts	47 f 26	135. Eöz. Gazdag Jóseff	40 f 46
87. Velinger Adámné	3 f	136. Steinperger Márton	92 f 52
88. Kleppl János	2 f 56	137. Engl Jakab	221 f 57
89. Pibiszer György	17 f 12	138. Fuiszi Ferentz	149 f 48
90. Takáts György	141 f 10	139. Szanati Ferentzné	28 f
91. Busits István	10 f 19	140. Gergye Andrásné	18 f 44
92. Németh Csapó István	24 f 22½	141. Fesztner Balás	18 f 6
93. Körmendi Jóseff	33 f 4	142. Benkő András	14 f 36
94. Lipp Anna özszvegy	25 f 54	143. Schnaltzer Ferentz	112 f
95. Trád József		144. Bogát Jánosné	25 f 54
96. Udvardi János	89 f 27	145. Kleszl János	118 f 18
97. Preimdl Jóseff	25 f 10	146. Tóth Jóseff	13 f 48
98. Szaniszló Mártonné	10 f 10	147. Kontz Mihály	6 f 30
99. Purgesz Ferentz	140 f 40	148. Németh Mihály	18 f 45
100. Basó Ferentz	88 f 50	149. Pallos Ferentz	21 f 27
101. Molnár János	12 f 16	150. Rogáth Jóseff	335 f
102. Petanevits Jóseff	17 f 12	151. Gall György	31 f 4
103. Balás György	92 f 43	152. Németh Jóseffné özvegy	141 f 12
104. Balikó György	32 f 45	153. Jurkovity Antalné	456 f 55
105. Tótt György	127 f 16	154. Kupsits József	55 f 33
106. Kurcz Jóseffné	112 f 37	155. Kupsits János	93 f 36
107. Klíderer Simon	195 f 46	156. Zedl György	1041 f 37
108. Vörös György	95 f 45	157. Szendi Jóseff	58 f 21
109. Müller Jánosné	16 f 1	158. Szoliger Ferentz	69 f
110. Kuglisits Mihály	28 f 12	159. Krajtzer Mihály	17 f 40
111. Pesti György	27 f	160. Szalay Imréné	29 f 1
112. Györeg Mihály	23 f 57	161. Sándor László	56 f 46
113. Balogh György	13 f 39	162. Schmidt János	47 f 56
114. Oszwald György	240 f	163. Reed Jakab	244 f 11
115. Gaál Iloma	170 f 32	164. Bitsits Jóseff	340 f 55
Horváth József özszvegye		165. eöz. Pletnics János	152 f
116. Prunner Mihály	174 f 26	166. Kranekker Pál	236 f 37
117. Conrád Pailen	301 f 10	167. Erdélyi János Ur	527 f 24
118. Szailer Tamás	84 f 52	168. Groel Gottlieb	27 f 18
119. Koller György	2315 f 5	169. Kováts Benedek	20 f 34
120. Koller Antal	28 f 54	170. Pakerné	1 f 55

171. Bönnyei János	97 f 56	219. Schöntag Mátyás	965 f 20
172. Poppek Ignázt	19 f 47	220. Klammer József	136 f 44
173. Udvardy Mihály	30 f 45	221. Szily Julianna	16 f 24
174. László Ferentz	165 f 19	222. Mértli Mártonné	52 f 42
175. Borotz György	15 f 36	223. Szakáts Nani Eöszvegy	25 f 16
176. Udvardy Mihály	25 f 29	224. Kereszt Boldisár	46 f 3
177. Korlatovits Anna	10 f 24	225. Dinhoff Ferentz	351 f 24
178. László József	89 f 24	226. Hidegh József	26 f 16
179. Feszteli Ferentz	24 f 25	227. Molnár György	675 f 8
180. Szabó József	67 f	228. M. B. Sennyei Antal	36 f 30
181. Takáts János	481 f	229. Altschaffner Mihály	1729 f 45
182. Köphely aliter Horváth József	16 f 2	230. Kocsódy Ferentz	172 f
183. Csávor István	18 f 24	231. Kuntner Mihály	179 f 35
184. Kováts Varga István	136 f 4	232. Schögl József	329 f 46
185. Strobl Zsigmond	221 f 58	233. Paisler József	23 f 43
186. Kiss Imre Csizmadia	254 f 42	234. Rába Eörse	8 f 31
187. Berkovits József	17 f 12	235. Korándy Ferentz	546 f 30
188. Horváth János eöszvegy	6 f 4	236. Antok György	749 f 10
189. Erkingér György	23 f 9	237. Kutasy Imre	710 f 13
190. Török Ferentzné	80 f	238. Lakatos József	28 f 50
191. Szele József	121 f 40	239. Máté János	298 f 29
192. Siebl Vendelin	17 f 30	240. Hutter Ferentz	38 f 11
193. Tóth Imre	160 f	241. Strasser János	19 f 42
194. Irád József	192 f	242. Csávor Mihályné	21 f 39
195. Faimann Mihály	9 f 38	243. eöz. Nagy György	572 f 36
196. Tibortz Boldisár	100 f	244. Manx József	23 f 45
197. Farkas János	151 f 8	245. Stefanits Mihály	110 f 16
198. Bernhard József	17 f 58	246. Berlinger János	19 f
199. Grim Ferentzné	109 f 33	247. Tempel Boldisár	190 f
200. Réthi János	15 f 9	248. Akari József	900 f
201. Banits József	162 f 80	249. László Ferentzné	30 f
202. Höcher Péter	175 f 50	250. Zsoldos István	348 f 59
203. Somogyi Imre	143 f 42	251. Schmidt József	19 f 4
204. Szakoltzai János	8 f 12	252. Mayer Antal	79 f 24
205. Tóth Mihály	41 f 12	253. Lukátsné Aszonság	298 f 51
206. Jelenits Ferentz	10 f 56	254. Lenkay József	16 f 26
207. Bartos Antal	14 f 28	255. Krajter János	9 f 56
208. Perger Ferentz	88 f 40	256. Lukáts Imre	38 f 23
209. Anreit György és Strifus József	110 f	157. László Ferentz	132 f
210. Zimber József	22 f 28	258. Mintszei József	213 f 30
211. Svetsits József	11 f 48	259. Tásler Imre	59 f
212. Karlovits Imre	78 f 14	260. Spere János	26 f 53
213. Mozer János	962 f	261. nemzetes Kalina Ferentz	452 f 45
214. Szentzy Vincze	374 f 45	262. Sinkovits Ferentz	58 f
215. Schenk János	628 f 30	263. Horvát József	448 f 18
216. Lobermayer János	30 f	264. Hoch György	187 f
217. Kohn Löbl	127 f 24	265. Krantsics József	80. f
218. Türkmayer János	37 f 10	266. Szabó István	120 f
		267. Poilák Ignázt	73 f 38
		268. Schwartz János	104 f 23

269. Pethő György	9 f 20	318. Kováts Csapó István	29 f 31
270. Praich Pál	300 f	319. Szitár János	13 f 40
271. Szaiferné	42 f 42	320. Veditzky Ferentz	41 f 26
272. Simon János ökrös	16 f 54	321. Papói József	94 f 6
273. Groszinger Ferentz	104 f	322. Stork Fridrich	81 f 3
274. Kohely Imre	9 f 12	323. Kirchmayer Pál	9 f 27
275. Schmidt Mihály	42 f 6	324. Bezeredy Péter	112 f 19
276. Pürger József	62 f 54	325. Szentz József	26 f 28
277. Lipp Ferentz	99 f 40	326. Molnár Szabó György	13 f 40
278. Hölfing József	99 f 42	327. Somogyi Jánosné	5 f
279. Mang János	30 f 3	328. Persa István	6 f 50
280. Stefanits Imre	30 f 38	329. Karchbrenner József	331 f 48
281. Varga István	296 f 57	330. Hósch József	18 f 48
282. Tullfell István	533 f 23	331. Kováts Ferentzné	278 f 10
283. Illias István	972 f 15	332. Basányi Mihályné	43 f 15
284. Schötzli Jacob	48 f 45	333. Carolina Nikerl	18 f 45
285. Nagy József	34 f 50	334. Pletnits János	805 f 6
286. Raffai György	100 f	335. Antal János	23 f 39
287. Simon Csapó János	14 f 37	336. Szentkirályi	24 f 56
288. Magyar Pál	103 f 29	337. Szabó István	40 f
289. Balogh György	100 f	338. Németh István Csizm.	68 f
290. Polgár József	23 f 13	339. (Üres)	
291. Follstóber József	3 f 14	340. Petrédi Károly az város	1004 f
292. Ozoli György	35 f 52	Tégla Kementzék Kárai	
293. Baloghné	116 f 12	341. Kiss Magdolna	519 f
294. Hanleinné	52 f 23	342. Kukfaji Ignátné	42 f 50
295. T. PP. Franciskánusok	1769 f 42	343. Szammer Kohn	108 f 4
296. Istódy Ferentz	446 f	344. Perint vize mellett	107 f 30
297. Ranner József	34 f 1	Németh Ferentz	
298. Mayer József	27 f 5	345. Pallos György	31 f 4
299. Gaál Mihály	92 f 52	346. Lórintz János T. N.	17 f 7
300. Orsenitz Ignátz	109 f 46	Vass vármegye Katonája	
301. Németh János	101 f 22	347. Horáb Simon	575 f 3
302. Keisler András	26 f 14	348. Vogau András	170 f
303. Birgmanné	139 f	349. Hofmann György	225 f 54
304. Spreitzenbarth József	70 f	350. Pöször Ferentz	29 f 44
305. Stethoffer Lórintz	38 f 16	351. Medgyesi Vintze	13 f 14
306. Halász Györgyné	146 f 20	352. Mersein Anna	13 f 48
307. Xexer István	155 f 11	353. Hertzinger József	156 f 42
308. Németh Anna aliter		354. Teffler Antal	60 f
Orrayné	384 f 55	355. Zuppon György Kanonok	411 f
309. Herman Mihály	76 f 35	356. Pataki György	29 f 40
310. Jahms Mihály	23 f 5	357. Fakiné éoszvegy	35 f 45
311. Jurkovits József	357 f 41	358. In Curia Battyániána	2466 f 22
312. Mayer Mihály	23 f	359. Königsmayer János	733 f
313. Pujcher Márton	163 f	360. Markos György	668 f 17
314. Lukáts József	32 f 26	361. Abért János	203 f 40
315. Megyesi Ferentz	139 f 18	362. Ertl Fülöp Föstő	34 f 57
316. Hajgató József	22 f 35	363. Pehm József	
317. Németh István	15 f 57	364. Szabó József	81 f

365. Angyal Antal	48 f	394. Gergye Andrásné	60 f
366. Stetanits Mihály	71 f	395. Hidegh József	37 f
367. Detsits Mihály	23 f 15	396. Szetsódi Lázárné	180 f
368. Jusits Mihály	1728 f 11	397. Simon Mihály	15 f 45
369. Tapolczay János	426 f 20	398. Letnics Szabó János	69 f
370. Balogh Eörszébeth	30 f	399. Gerencsér László Takách	55 f
371. Fichtacher Conrád	60 f	400. Czimber József	60 f
372. Groszinger Ferentz	69 f	401. Lada Ferentzné	102 f
373. Mayer József	60 f 39	402. Schmidt Károly	124 f
374. Hermán Mihály	56 f	403. Donászi Károly	293 f
375. Vogani András	50 f	404. Payer Antal	12 f 40
376. Ispitálnak Költsége	23 f 45	405. Farkasits József	500 f
377. Stefanits József	15 f 54	406. Szilágyi József	30 f 36
378. Berlinger János	30 f	407. Egyed József Molnár	4 f 48
379. Kopits Anna	7 f 46	408. Schwartz Alberth	2690 f 48
371. Grosz Bernardin	38 f 32	409. Hoch György	90 f 40
372. Hrisznyák Györgyné	26 f 58	410. Szendi József	248 f
373. Minkovits János	18 f 46	411. Keller György	2374 f 5
374. Busits András	11 f 48	412. Hierenimus	69 f
375. N. Szalay János	125 f 20	413. Königsmayer János	404 f 30
376. Simon Szabó János	129 f 15	414. Polák Ignátz	276 f
377. Cziglédi György	108 f		
378. Muiszer Jánosné	19 f 47	Summa	76377 f 17
379. Kozma Imre	135 f 54	415. F. T. Böle András Ur	977 f
380. Pallos Mihály	90 f 50	416. N.Köntzöl Ferentz	191 f 54
381. Kikkokker János	872 f	Város Birája	
382. Megyesi Mátyásné	34 f	417. F. T. Márton Kanonok Ur	485 f
383. Kelekovits József	49 f	418. Eözvegy Németh Józsefné	24 f 30
384. (Üres)		419. Eözvegy Sztásné	36 f
385. Schraimer Mátyás	640 f 10	420. Czin Öntő Barátság	30 f 5
386. Simon János Mészáros	394 f 2	421. Eözvegy Kovácsné Aszony	75 f
387. Csávarné eözvegy	65 f 16	422. Eözvegy Basányiné	60 f
388. Szomorné eözvegy	45 f	423. F. T. Váradi Kánonok Ur	372 f
389. Lábas Ferentz	172 f 42	424. Seminarium	1050 f
390. Német István Csizm.	82 f	425. Győri Ferentz	1760 f 30
391. Hann József	361 f 48		80439 f 16
392. Stefanits Anna	90 f		100207 f
393. Haller Mátyás	51 f		180646 f 16

10.

1809. nov. 2. Ossarn.

Reynaud generális egyik hadparancsa.

Ered. tiszt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131.

A Szombathelyi Városi Levéltár a francia megszállásra ill. körülményeire vonatkozó tekintélyes magyar és csekély számú latin irások mellett csak ezt az egy francia nyelvű iratot bírja, ami nemcsak szingularitásával, hanem tartalmánál fogva is értékes; mintegy igazolja feltevésünket, hogy Szombathely valóságos élelmezési-bázisa volt az ország területére lépő francia katonaságnak.

23e Régiment de Dragons

En Vertu des Ordres de M^r le General
Meynaud Commandant les D^{pt}s de Cavalerie
Lyon.

Il est Ordonné a Un Marechal de Logis
et trois Dragons du said Régiment de Seconder
a Neuchâtel pour y prendre la destination de leur
Régiment.

Stade le 2e Novembre 1809.

Officier Commandant les D^{pt}s de
Dragons

Les M^{rs} du 1er Régiment

et les sergents sont fournis

aux D^{pt}s de Dragons

à fournir en fourrages

Capitaine de

Sergent-Major

Maréchal

mb gmb mg

Vi. L. L.

mb
gmb
mg

Vu à l'Etat major g.^e
pour loger à 7 usm
et la construction de l'autre dans un instant.

Reynaud Le 3 g.^e 1809.

Le

Vu à l'Etat major d'artillerie de la place
pour être dirigé sur Heilmannanger en
général par Eisenstadt Le 3 g.^e 1809.
Pour la chef d'escadron d'art.
Commandant la place
Vu
et Heilmannanger Heilmannanger

(Signature)

Vu arrivé au lieu au 3 g.^e 1809
Les Vues et logement pour fournir

Le

(Signature)

A szöveg olvasását a következőkben adjuk:

23-e Regiment de Dragons.

En Vertu des Ordres de Monsieur le General Reynaud Comman-
dant les depots de Cavalerie Legere.

Il est Ordonné a Vu Marechal des logies et trois Dragons du

susdit Regiment de se rendre a Vienne pour y prendre la destination de leur Régiment.

Ossarn¹ le Deux Novembre 1809.

L'officier Commandant les depots de dragons
Du Verger.

Les vivres et le logement et
les fourrages seront fournis
aux lieux de paliages²

Commandant en Guerre

olvashatatlan aláírás.

En passant par Siegarkirchen³ et Vienne

Vu a L'etat major general pour Loger á Vienne et Continuation
de route sur Eisentatt⁴ (sic!)

Benzing⁵ Le 3 Novembre 1809.

J. Blanchet.

Vu á L'Etat major d'artillerie de la place pour etre dirigé
sur Steinamanger⁶ et passant par Eisenstad Le 5. Novembre 1809.

Oedemburg⁷

Pour le Chef d'Escadron d'artillerie

Warosdorf⁸

Commandat la place

Gunz⁹

et Steinamanger Nouveaux Ordres.

olvashatatlan aláírás.

Vu arrivé Steinamanger Le 8 Novembre 1809.

Les vivres et le Logement seront fournis.

Le colonel

olvashatatlan aláírás.

Pecsét szövege: ÉTAT MAJOR GÉNÉRAL DE L'ARTILLE-
RIE. ARMÉE D'ITALIE.

¹ Falu Alsó-Ausztriában, St. Pölteni kerület.

² paliage mai írásmód szerint paillage = alom, pontosan megfelel az olasz pagliaccio szónak.

³ Siegharzkirchen.

⁷ Ödenburg = Sopron.

⁴ Eisenstadt = Kismarton.

⁸ Warasdorf = Szabad-Báránd.

⁵ Penzing. Bécs mellett.

⁹ Güns = Kőszeg.

⁶ Szombathely.

11.

1809. nov. 2. Szombathely.

Dislocatio Militiae Gallicae, Divisionis Pachtold in Una Medietate.

Ered. tisztt.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 131.

Die 3-a Novembris

Pusztá Radocz	200		
Egyházos Radocz	400	1 Batalion ad Goszton	600
Sorki Ujfalu	400	1 Batalion ad Goszton	300
Polán	200	Csákán	300
Szölös	400	1 Batalion ad Csákán	300
Hermán	200	Raba Doroszlo	300
Olad	400	1 Batalion ad Magyar Nádalla	300
Sée	200	Horváth Nádalla	300
Balogfa	100		
Kiss Unyom	100	1 Batalion ad Horváth Nádalla	600
Nagy Unyom	400		
Uj Perénth	600	1 Batalion ad Felső Berkifalu	300
		Alsó Berkifalu	300

Szombathelyen Stabus artilleria és a többi úgymint 500 fej, 500 ló.

Körmenden hasonlóképen a Staab Artilleria s strázsák úgymint 500 fej, s 500 ló.

Sabariae 2-a Novembris Vesperi.

12.

1810. febr. 20. Szombathely.

A T. N. Vass Vármegyéhez nyújtandó alázatos Instantiája Priv. Szombathely Várossának a Frantzia Tisztek és Domesticussaik tartásáért a T. Permanens Deputatio által megigért bonificatio vigett.

Ered. fogalm.: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 122.

Tekéntetes Nemes Vármegye!

Ama siralmas, és nyomorusággal telljes Frantzia Hadi Környül állásokban az alább irtt Szegén Városbéliek minémő szörnyü Káro-

kat szenvedtek voltaképen lehetetlen ki magyarázni ell annyira, hogy már az által igen sokan utolsó szükségre, és vigső romlásra is jutottak, mert a mint a T. Permanens Deputationak alázatossan bé nyújtott Consignatiokból nyilván lehet Könnyű calculussal többet 200.000 forint Érő Kárvallásokat, és más Költségeket szenvedtek, mely mind eddig leg kisebb consideratioban sem jöven annyival is inkább enyhítés az eránt nem következett. Böltsen méltóztatik a T. N. Vármegye arra emlékezni, hogy a szombathelyi Contribuensek a 31-a Május A. 1809. kezdvén még csak a Katonaság egészben ki nem takarodott, a Municipalitás teljesítésében, strásáknak, forspontozások, gyalog, és Lovas ordinánczokk, és több számtalanszor előfordult dolgoknak vighez vételében éjjel és nappal mennyit fáradoztak és így éjjel nappal fáradozván kézi munkájokat mesterségeket, élelmek keresésére való idejeiket, gazdaságbéli javaiknak hátráltatását és több ezer illyes rövidségeiket és azokból származott számtalan, és kimondhatatlan érzékeny Káraikat még mast is síralmassan jajgatják, a midőn más helységbéliek ezekről még nem is álmodoztak. Közönségesen tudva vagyon az is hogy azon aabb irtt Szombathelyi Contribuens város mely Kéz és láb alatt lévén mindenkor amidőn más Helységbéliek a nyomoruságról kevesset vagy semmit sem tapasztalnak, ennek a sulos Terheket ki állani kell a sok adózások, fuvarozások, katona Tartások, és egyéb számtalan Károk által esett sérveinket a T. Permanens Deputatio is böltsen által látván a mult 1809-ik esztendőben esett Fegyver Szűnés alatt 2-a augusti ide érkezett 28-ik szám alatt lévő Frantzia Dragonyos Lovas Regementbéli 42 Feő Tiszt és azok Szolgáinak tartások vigett (minthogy azokat a Kiknél béquartélozva voltak a Quartély tartók sajátjokból legjobb Borokból, több rendbéli, és több tál jó készült ételekkel Kenyérrel, egy Szóval mindennyel provideálni kellett, ellenben a Köz legények és az all Tisztek részére a Gazdák ingyen hus, Kenyér és Bor is vitetett) zsiradékon és szükséges czugemiseken kívül a főb Tisztekért singullative naponként 5 forintok a Szolgáikért 30 krajcárok resolválni és ezen resolutioját improtecollálatni is kegyessen méltóztatott ugyan, hanem mindazonáltal mivel még eddig a meg ígért bonificatio tellyességgel ell maradt, hogy az alább irattak, a Kik egyedül az ő Tisztjeiket és azok Szolgáit saját magukéból kéntelenítették a megígért bér mellett tartani, és ugyan

1. Feő Tisztelendő Eölbey János Apát Urnál Egy Obester Domesticussaival.

2. Feő Tisztelendő Nagy Jóseff Praepost Urnál Feő Hadnagy Domesticussával.

3. Feő Tisztelendő Szabó Imre Apát Urnál Feő Comissarius és Domesticussa.

4. F. T. Czuppon György Kánonok Urnál al Hadnagy és Domesticussa.

5. F. T. Várady Kánonok Urnál Capelmeister Domesticussával.

6. F. T. Böle András Kánonok Urnál Kapitány és Domesticussa.

7. F. T. Praemonstratensis Uraknál Kapitány és Domesticussa.

8. T. PP. Dominicanus Uraknál Kapitány és Domesticussa.

9. N. B. Zsenyei Antal Ur Eő Nagyságánál Kapitány és Domesticussa.

10. Tekéntetes Nitczky István Assesor Urnál Kapitány és Domesticussa.

11. Tekéntetes Bezerédi Péter Apát Urnál Hadnagy és Domesticussa.

12. Tekéntetes Hegedüs György Apát Urnál Kapitány és Domesticussa.

13. Tekéntetes Eölbey Jóseff Director Urnál Kapitány és Domesticussa.

14. Nemzetes Kosóczy Ferentz Urnál Commisarius.

15. Tekéntetes Sarok Borbála Kis Aszonynál 1 Májor és Domesticussa.

16. N. Lukátsné Aszonyságnál Ispítály Fő Curator.

17. N. Kalihbrenner Jóseff Urnál Commisarius és Domesticussa.

18. Klina Ferentz Urnál Commisarius és Domesticussa.

19. Markos Gy. Urnál Commisarius.

20. Erdéyi János Urnál Fő Hadnagy és Domesticussa.

21. Pletnits János Urnál Fő Hadnagy és Domesticussa.

22. Nagy György Urnál Comissarius és Domesticussa.

23. Petrédy Károly Urnál Rechnungsfehrer Adjutans.

24. Kosza János Urnál Hadnagy és Domesticussa.

25. Schönk Jánosnál Domesticussa.

26. Czédler Jóseffnél Oberartz és Domesticussa.

27. Vörös Györgynél Hadnagy Domesticussa.

28. Mózer Jánosnál Kapitán és Domesticussa.
29. Czedl Györgynél Domesticussa.
30. Andoch Györgynél All Hadnagy és Domesticussa.
31. Kitzlingstein Ferentznél Hadnagy és Domesticussa.
32. Zanelli Ferentznél Hadnagy és Domesticussa.
33. Pöhm Jóseffnél Hadnagy és Domesticussa.
34. Molnár Györgynél Hadnagy és Domesticussa.
35. Kikakker Jánosnál Kapitány és Domesticussa.
36. Königsmayernél Kapitány és Domesticussa.
37. Zsoldos Istvánnál Fő Doctor és Domesticussa.
38. Horák Simonnál Rechnungführer és Domesticussa.
39. Pallos Jánosnál Hadnagy és Domesticussa.
40. Mayer Jóseff Kolompár Kapitány és Domesticussa.
41. Drinkpesser Ferentz All Hadnagy Domesticussa.
42. Szarvas vendégfogadó Fő Hadnagy és Domesticussa. Ezekhez accedal még

43. Tapolczai János Urnál a 2-a Augustus usque 14-am Augustus 1809 azaz Két hétig Két Kapitány 2 Domesticussa, és így ennél 26 napokig a többinél pedig Kinél Kinél 110 napokig lévén a Tiszt Tartásokért és Accomodatiojokért egy egy napra a T. Permanens Deputationak Kegyes intézete szerint 5 forintok meg ígértettek, és eránta bizonyossá tettünk. Domesticusokat pedig 30 krajcárral naponként számlálván Kinek Kinek usque positionem 43-am 110 napokra Vevén 605. positionem 43-a 14 napokra Két Kapitánytul 10 forintok Két Domesticussaiktul egy forintot térszen 154 forintok és így a főlebb említett 43 posíciók alatt lévő Főbb Tisztek és szolgálók tartásáért és Accomodatiojokért, öszvességgel 25.664 forintokat Némű enyhítés vigett a T. N. Vármegye addig is méglen a többi Kárvallások eránt Orvoslás tétethetik, Nagy Kegyessége szerint elrendelni és azokat Ki fizettettni méltóztatnék alázatosan könyörögnk maradván Szombathely 20-a Február 810.

A T. N. Vármegyének

legalázatosabb fejhajtó szolgálja

Priv. Szombathely Várossának
N. N. Birája és Tanátsi.

1810. máj. 21. Szombathely.

A T. N. Vass Vármegyéhez nyújtandó alázatos Instantiája Privilegiált Szombathely Várossának a vigett, hogy az ujjólag Kivánt Subsidionalis Praestationak és egyszersmint a Contributio fizetésétül-is méglen Károi kipótoltathatnak és bonificáltatni fognak kegyessen föl oldozni és megmenteni méltóztatnék.

Ered. másolat: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 132. No. 10.

T. N. Vármegye!

Ama siralmas és nyomorúsággal tellyes Frantzia hadi környül állásokban az alább irt szegény Városbéliek minémő szörnyü Károkat Szenvedtek, voltaképpen lehetetlen ki magyarázni ell annyira, hogy már az által igen sokan utolsó szükségre és végső romlásra is jutotak (mert amint a Tekéntetes Permanens Deputationak alázatosan bényújtott Consignatiokból nyilván lehet, könnyü Calculálással többet Két száz ezer forint érő kár vallásokat és költségeket szenvedtek, mely eddég legkisebb consideratioban sem jövőn, annyival is inkább enyhítés az eránt sem következett).

Böltsen méltóztatik a Tekéntetes Nemes Vármegye arra emlékezni, hogy a Szombathely Contribuensek a 31 Maj. 1809 (amidön a frantzia katonaság által Szombathely Városa meg lepettetett) kezdvén még csak a katonaság egészen ki nem takarodott a Municiparitás tellyjességében strásák, gyalog és lovas Ordónátzok és több Számtalanszor előlfordult dolgok véghez vitelében éjjel és nappal mennyit fáradoztak és így éjjel nappal fáradozván házi munkájukat, mesterseégeiket élelmek keresésére való idejeiket, gazdaságbéli javaik bántalmattatását és több ezer illyes rövidségeiket és azokból származott számtalan és kimondhatatlan érzékeny károkat még most is siralmasan jajgattják, amidön más helységbéliek ezekről még nem is álmodtak és a frantzia katonaságnak csak híreket hallották.

Közönségesen tudva vagyon az is, hogy az alább irtt Szombathelyi Contribuens Város, mely kéz és láb alatt lévén mindenkor, amidön más helységbéliek e nyomorúságról keveset vagy semmit sem tapasztalnak ennek a súlyos terheket kiállani kell holyott pedig a

- Teher viselisnek mindenkor egyenarányosnak kellene lenni következőképpen nem egy két helységbélieket, hanem az egész publicitast illetné, a sok adózásnak, fuvarozásnak katonatartásnak és egyéb számtalan mustraciok által már annyira megterhelhetett és megnyomorodott, hogy már nagyszámú summából álló kölcsönt vett pénzünet, szénánk, szalmánk, zsuppnak, zabbnak, Királyi Fuvarozások, Komáromi és Győri sándzoltatások kifizetésére erogálni kényszerítettünk.

Ezeken kívül a Frantzia Sartzra vetett 5199 f 10 k-ból álló dupla contributiot mégis 4713 f 40 k dupla subsidionalis sartzot minden heányosság nélkül a T. N. Vármegye cassába bé fizetvén a városi cassából 15-dik Szeptemberben 1809 a Frantzia Katonaság számára 472 f 30 k kiadattak, ugyszintén Requizitionalis 32 köből Buza és 23 köből Ros is össze vetettetett és 20 darab szarvas marhák a Permanens Deputatio parantsolatjából a Frantzia Katonaság számára adattak.

Továbbá a Tekéntetes Permanens Deputatio paratsolatjából a Szombathelyi Contribuens polgárságnak nagyobb részén olly effidatioval hogy méglen a bornak ára le nem fizettetik, senkitől leg kevesebb sem vitetik ell, kiadatott mint egy 1232 $\frac{3}{4}$ akó Boraik, azonkívül a mit itzénként a lágerekban kellett a városbéliek kiállítani, azon felül ide nem értvén a Katona Tisztek Tartására a Quartély Tartók által 110 napokig adott nagyszámu borbéli consumptiot, tulajdon boraikból a Frantzia Katonaság tartásura s egy Junii 1809 usq. 16 Novembris 1809. pintzéikből ki huzattatak.

Mely praestatiok által esett sérelmeiket a T. Permanens Deputatio bölcsen által látván a mult 1809-ik esztendőben esett fegyver Szűnés alatt 2-a Augusti ide érkezett 28 Szám alatt lévő Frantzia Dragonyos Lovas Regementbéli 42 feő tisztek és azok szolgálinak tartások végett minthogy azokat akiknél bé quártélozva voltak a quartély Tartók sajátyokból legjobb Borukbul több nembéli és több tál jó készült ételekkel egyszóval mindennyel provideálni kellett azért Főbb Tisztekért naponként 5 f a Szolgáikért 30 k reselválni és ezen Resolutióját improtocollátatni is kegyesen méltóztatott ugyan, ugyan, hanem mindazon által még eddig a megígért bonificatio teljességgel ell maradtak és még az előbb említett 1232 $\frac{3}{4}$ akó Bor adók a ki alkudott bor ára is a leg többnek meg kifizetve sem volna, sőt

még mindnyájának avigett obligatorialis sem adatott hanem csak quententia.

Azt közönségesen tapasztalni kénytelenítettünk hogy még nagyobb és végső romlásra és nyomoruságra jutnak, ha a subsidionalis summához ismét hozzájárulni kénytelenítetténk és nem hogy annak megadását ell viselhetnénk, de leg többek közüllönk minden napi kenyerekre is ezen szörnyü drágaságban alig vettendnek, úgy hogy magok táplálásokra és ruházattjokra magok tehetetlenségébül elég-telenek lévén másoktól mindezekk megszerzésére mind eddég kölcsönzött pénzel (melyet már nem is találni) kénytelenítetténk élni.

Ha a T. N. Vármegye azan előladott keserves sorsunkat méltó tekintetbe nem veszi, végső romlásra és legtöbben Közüllünk Koldus Táskára jutunk úgyhogy se magunk nem élhetünk, se pedig mély szolgálatokra és adófizetésekre alkalmassak nem lehetünk és így eleget nem tehetvén, drága pénzen szerzett csekély Házaikat is ell kellett hagynunk. Könyörgünk azért alázatosan hogy tehetetlenségünket és iszonyu nagy kárainkat Kegyes tekintetben vévén bennünket mint minden féle terhek alá vettettek az ujólag kívát subsidionalis praestatiotul hanem egy szersmint a Contributio fizetésétől mindaddig méglen az föllyebb alázatosan jelentett káraink kipótoltatnak és a megígért bonificatiok nélkül meg fizettetnek tellyességgel kegyesen föloldozni és megmenteni méltóztassék.

Melly ebbéli Kegyességét óhajtvá méltó fejhajtással ell várván maradunk Szombathelyen 21-a Máj 810.

A T. N. Várgyének alázatos Szolgája.

14.

1812. febr. 24. Szombathely.

Az 1812-dik Esztendőben Februárius 24-dikén Szombathelyen tartott T. N. Vass Vármegye közönséges Gyűlése Jegyzeő könyvéből való ki vonás.

Ered. nyomtatott szöveg: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 135. No. 35.

Minekutánna számosan a' Nemes Vármegyének különbféle, úgy mint Frantzia Sartz, Subsidium, Honorarium, Concurrentionalis, Insurrectionalis, Muzaeum Cassáihoz, úgy az fel keléstül lett Személv-

béli megváltásokért, több izbéli sürgetések után most is adóssak volnának mind azok ezennel utólján arra intetnek, hogy a' közeléltő április Honapnak első Napjáig adósságjokat az illető Perceptor Urakhoz bé füzetni el ne mulassák, különben a' ki ezen kötelességének önként való tellyesítését a' ki tett üdöig elmulatván, a' Tiszti Ügyész által ellene mozdétandó Pernek folyamotban való vétele miatt az Actiót bé várná, ha mindjárt az Actiónak által adása után tüstént a' füzetést tellyesitti is, és azon fizetés akár melly tsekélységbül állona is, mindazonáltal a következő költségek is rajta meg fognak vetetödni úgy mint

Az Actióért --- --- --- --- --- 1 ft.

Az Exhibitioért --- --- --- --- --- 2 ft.

azonkívül az Exhibensnek forjáért minden mértföldnyire I. ft. mind-ezeket Váltó Czédulában értvén, mindezeken fellül pedig a' Pernek esetére egyéb költségekben is meg fognak marasztalni.

Ki adta Nitzky János, T. N.

Vass Vármegye hites all Jegyzője.

15.

Dátum nélkül.

Specificatio Praestatorum Comitatus Castriferrei titulo Contributionis Gallicae impositarum, partim in Natura Factarum, partim medio Contrehentium. Effetuandarum ad paratam deducta fuit.

Ered. másolat: Szombathelyi Városi Levéltár. Fasc. 135.

3168. Centenaria Tritici	a 23 florenis	72864. —
2536. „ Siliginis	a 19 florenis	48184. —
11707. Metretae Avenae	a 14 florenis	163398. —
5853. Centenaria Foeni	a 8 florenis	46824. —
4390. „ Straminis	a 7 florenis x 30.	32925. —
6764. Uluae Panni	per florenos 10. x 30.	71022. —
5366. „ „	per florenos 19. x 30.	104637. —
278. „ „	per florenos 24. x —	6672. —
17213. Telae —	per florenos 1. x 36.	27540. 48

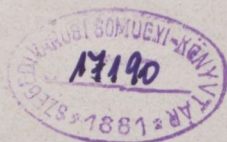
4553. Ulnae Panni	per florenos 9. x 45.	44391. 45
27058. Telae —	per florenos 1. x 58.	53214. 4.
901. „ —	per florenos 1. x 30.	1351. 30.
21741. Corii —	a florensis 5. x 36.	121749. 36.
4253. „ —	a florensis 5. x 36.	23816. 48.
1694. „ —	a florensis 7. x —	11858. —
588. Boves aut 2352. Centenaria Carnis a florenis 100.		235200. —
23. Equi —	per florenos 660.	15180. —
235. Equi —	per florenos 725.	170375. —
3676. Urnae Vini	a florenis 40.	147040. —
		1398243. 31.

Praeter hoc per Dominus Commisarium Bellicum (ab
Asmayer ablatae sunt 1000. Centenaria) Farinae Triticici
a florenis 21.

21000.

Summa 1419243. 31.

Források.

Békesség-Kötés Az Austriai Tsászár, Magyar és Tseh Országi Király Ő Felsége És A Franczia Tsászár, Olaszországi Király A' Rénusi Szövetségnek Oltalmazója Ő Felsége között, Melly Bétsben Octóber 14-én készült meg, és mind a két részről Octob. 17-én, és helybehagyatott s' Oct. 20-án felváltatott 1809. Magyarul és Francziául. Pesen 1809.

Hazai és külföldi tudósítások. 1809.

Kresznerics Ferenc naplója és utijegyzetei. Pázmány Péter Tud. Egyet. Könyvtár Kézirattára. G. 160.

Kresznerics Ferenc: *Analecta Philologica*. Tud. Ak. M. Nyelvt.

Rövid Summája Az Viselt Dolgoknak Mellyek Az Felséges Napoleon Császár és Királynak Parantsolatjára Az Párizsi Tanátsal Áprilinak 15-ik napján 1809 tartatott Gyülésében Ausztriának eddig való gondolkodási módjára nézve, az Külső Országok dolgaira ügyelő Minszter Frantzia Birodalombéli Gróf Champagny által kötődtek Bétsben 1809-ik esztendőben.

Szombathelyi Városi Levéltár. Közgyűlési-jegyzőkönyvek.

Vas Vármegye Levéltára. Közgyűlési-jegyzőkönyvek.

Szombathelyi Szent Ferenc-Rendiek Levéltára.

Irodalom.

- Balázsovits Odorik*: Brevis Historia Conventus S. Francisci Seraphici Reformatae Provinciae S. Mariae Hungariae ex Authenticis. Pozsony 1896.
- Balogh Gyula*: Az 1809. évi insurrectio és francia megszállás Vas megyében. Szombathely 1885.
- Chernel Kálmán*: Kőszeg sz. kir. város jelene és multja. Szombathely 1887.
- Fehér Mátyás*: A Hétszázados Vasvári Szent Domonkos-Rendi Kolostor Története. Bp. 1942.
- Dr. Géfin Gyula*: A szombathelyi egyházmegye története. Szombathely 1929.
- Gömöry Gusztáv*: Az 1809. évi magyar nemesi felkelés. Hadtört. Közl. II. évf. — — Hadtörténelmi Apróságok. Hadtört. Közl. I. évf.
- Hóman—Szekfü*: Magyar Történet. Bp. 1936. V. k.
- Horánszky Lajos*: Bacsányi János és kora. Bp. 1907.
- Horváth Mihály*: Magyarország történelme. Bp. 1873. 8. k.
- Iványi-Grünwald Béla*: „Bevezetés” gr. Széchenyi István Hitelének Fontes kiadásában. Bp. 1930.
- — József nádor fegyverbe szólítja a magyar nemesi fölkelést 1809. ápril 27-én. Hadtört. Közl. VII. évf.
- Dr. Kapossy Lucián*: Pápa Város Egyetemes Leírása. Pápa 1905.
- P. Kiss Elemér*: A Szombathelyi Ferences Zárda Története. Kézirat a szombathelyi Szent Ferenc-Rend Levéltárában. Megjelent az „Ifjúság” 1930. karácsonyi mellékletében.
- Dr. Kunc Adolf*: Szombathely—Savaria-Rend. Tanácsu Város Monographiája. Szombathely 1894.
- Leval André*: La Revolution Francaise, Napoleon I-er Et La Hongrie. Bp. 1921.
- Dr. Márki Sándor*: Kresznerics Ferenc leveleskönyve. Bp. 1914.
- Madarász József* feljegyzései a francia háborúk idejéből. Győri Közlöny 1861.
- R. Kiss István*: Az Utolsó Nemesi Felkelés. Bp. 1909.
- Sasvári Armin*: I. Napoleon kiáltványa a magyarokhoz. Bp. 1878.
- Sefcsik Ferenc*: Szomorú képek a győri francia hadisarcz idejéből. Dunántúli Hirlap 1904.
- P. Dr. Szalay János*: A Szombathelyi Szent Domonkos-Rendiek Lelkipásztori Működése. 1638—1938. Szombathely 1938.
- Szávai Gyula*: Győr. Győr 1896.
- Szilasy János*: Kresznerics Ferenc emlékezete. A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. I. k.
- Wertheimer Ede*: Ausztria és Magyarország a XIX. sz. első évtizedében. Kiadatlan források alapján. Bp. 1892. II. k.
- Wertheimer Ede*: I. Napoleon viszonya Magyarországhoz. Bud. Szemle. 1883.
- Zilahi-Kiss Béla és Seress László*: Bonaparte Napoleon. Bp.

Szombathely
Napoleon
Insurrectio

Báthory-magyar mon

Értekezések a M. Kir. Horthy Miklós Tudományegyetem Magyar történelmi Intézetéből.

1. *Hanzó Lajos*: Az erdélyi szász önkormányzat kialakulása. Szeged, 1941.

2. *Dr. Takáts Endre*: Gróf Nádasdy László csanádi püspök (1662—1729). Szeged, 1943.

3. *Padányi Viktor*: Széchenyi kultúrája. Szeged, 1943.

4. *Ladomérszky Pál*: Kassa gazdaságpolitikája a török hódoltság korában. Szeged, 1943.

5. *P. Huszár I. Jeromos O. F. M.*: *P. Albach J. Szaniszló O. F. M.* (1795—1853). Szeged, 1944.

6. *Rozgonyi János*: Az 1751-i pozsonyi diéta. Budapest, 1941.

7. *Göcze Rezső*: Szombathely francia megszállása 1809-ben. Szeged, 1944.

